

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А. Ю. КРИМСЬКОГО
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КИТАЄЗНАВЦІВ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

КИТАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

漢學研究

№ 3, 2023

Заснований у 2011 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Затверджено до друку вченою радою
Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України 14.09.2023 (протокол № 4)
та вченою радою ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» 28.09.2023 (протокол № 1)

Головний редактор:

Цимбал Л. І., д. е. н., професор

Науковий редактор:

Кіктенко В. О., д. філос. н., старший науковий співробітник

Редакційна колегія:

Білошапка В. А., д. е. н., професор

Блудова Т. В., д. е. н., професор

Бубенок О. Б., д. і. н., професор

Гальперіна Л. П., к. е. н., професор

Дмитрів І. І., к. філ. н.

Дроботюк О. В., к. е. н.

Ісаєва Н. С., д. філ. н., доцент

Калюжна Н. Г., д. е. н., доцент

Корнилюк Р. В., д. е. н.

Корсак Р. В., д. і. н., професор

Кудирко Л. П., к. е. н., професор

Кшановський О. Ч., д. філ. н., професор

Ло Цзюнь, д. філос. в літературознавстві (КНР, Пекін)

Макарівс Пламен, д. філос. н., професор (Болгарія, Софія)

Маршалек-Кава Джоанна, д. політ. н., доцент (Польща, Торунь)

Отрощенко І. В., д. і. н., старший науковий співробітник

Петкова Л. О., д. е. н., професор

Примостка О. О., д. е. н., професор

Пун Вай Чін, д. філос. в економіці, доцент (Малайзія, Субанг-Джая)

Родіонова Т. А., к. е. н.

Сандул М. С., к. е. н.

Сюй Баофен, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Тарасенко М. О., д. і. н., старший науковий співробітник

Хамрай О. О., д. філол. н., старший науковий співробітник

Хуан Чжоюе, д. філос. в літературознавстві, професор (КНР, Пекін)

Черкас Н. І., д. е. н., доцент

Яворська Г. М., д. філол. н., професор

Комп'ютерний дизайн і макетування:

Кузнецова Н. С.

Адреса редакції:

01001, Київ 1, вул. Грушевського 4, кімн. 211

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

У разі передруку посилання на «Китаєзнавчі дослідження» обов'язкове.

*Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.*

Включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філософських, філологічних, політичних та економічних наук (спеціальності 033 «Філософія», 035 «Філологія», 051 «Економіка», 052 «Політологія», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 292 «Міжнародні економічні відносини») відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).

Свідоцтво про державну реєстрацію: KB 23663-13503ПР від 17.12.2018.

ISSN 2409-904X (Print)

ISSN 2616-7328 (Online)

© Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2023

© ГО «Українська асоціація китаєзнавців», 2023

© ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2023

ЗМІСТ

Історія, філософія, наука та культура Китаю

- Є. В. Гобова.* Місце Руху «Четвертого травня» в кампанії з патріотичного виховання в КНР 5
- В. О. Кіктенко.* Китаїзований феноменологічний марксизм: рецепція західних ідей та пошук власних теоретичних підходів.....21

Китайська мова та література

- Ю. С. Любимова.* Імперативна семантика в неозначено-референтних висловлюваннях у сучасній китайській мові (на матеріалі правил та оголошень у Шанхайському метрополітені) 34
- Д. О. Мерзлюк.* Семантичні особливості взаємодії результативних конструкцій та показника реалізації ситуації 了 le в китайській мові 44
- Л. С. Мітіна.* Концепт глокалізації в «Пам'яті про минуле Землі» Лю Цісіня 56

Політичний та соціально-економічний розвиток Китаю

- К. Stetsiuk.* Implications of Chinese space policy for the Asian region: regional space initiatives analysis.....74

Переклади китайської літератури

- І. О. Костанда.* «Пісня про Мулань» («木兰辞») 88

TABLE OF CONTENT

History, Philosophy, Science and Culture of China

- Ye. Hobova.* The place of the May Fourth Movement
in the PRC's patriotic education campaign 5
- V. Kiktenko.* Sinicized phenomenological Marxism: reception of western
ideas and search for own theoretical approachess.....21

Chinese Language and Literature

- Yu. Liubymova.* Imperative semantics indefinite-referential expressions
in modern Chinese language (based on material of rules
and announcements
in shanghai subway) 34
- D. Merzliuk.* Semantic features of interaction between resultative
constructions and marker of realization of situation 了 le
in the Chinese language 44
- L. Mitina.* The concept of glocalization in the "Remembrance
of Earth's Past" by Liu Cixin 56

Political, Social and Economic Development of China

- K. Stetsiuk.* Implications of Chinese space policy for the Asian region:
regional space initiatives analysis.....74

Translations of Chinese Literature

- I. Kostanda.* "The Ballad of Mulan" («木蘭辭») 88

ІСТОРИЯ, ФІЛОСОФІЯ, НАУКА ТА КУЛЬТУРА КИТАЮ

UDC 37-042.3:32 (510)

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.03.005>

THE PLACE OF THE MAY FOURTH MOVEMENT IN THE PRC'S PATRIOTIC EDUCATION CAMPAIGN

Ye. Hobova

PhD in Linguistics, Junior Researcher

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of National Academy of Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho st., Kyiv, 01001, Ukraine

This research paper provides a comprehensive examination of the evolving role and symbolism of the May Fourth Movement in China's patriotic education campaign over the recent decades. The May Fourth Movement, a watershed moment in Chinese history, continues to occupy a central place in shaping national identity and promoting ideological conformity. This study delves into how the Chinese government has strategically harnessed the historical significance of this movement to achieve specific political and educational objectives.

In recent years, the May Fourth Movement has been selectively emphasized in patriotic education campaigns. This campaign has sought to underscore its patriotic and anti-imperialist elements while often downplaying its more radical and democratic aspects. While the May Fourth Movement did encompass calls for political reforms and intellectual freedom, contemporary patriotic education efforts tend to place greater emphasis on its role as a symbol of patriotic resistance and national rejuvenation. This selective focus raises questions about the balance between historical accuracy and the political necessity of crafting a narrative that aligns with the current goals of the Chinese Communist Party.

The Chinese government's efforts to promote the May Fourth Movement as a symbol of national unity and rejuvenation have been evident in various forms, including through educational curricula, textbooks, museums, and public commemorations. It plays a vital role in shaping the collective memory of the nation, thereby fostering loyalty to the CCP and its leadership.

This research paper also highlights the dynamic nature of the May Fourth Movement's image in the context of patriotic education. It demonstrates how different Chinese leaders have shaped and reinterpreted this narrative to align with their political agendas. From the era of Mao Zedong to the post-Maoist period and the time of Xi Jinping, the portrayal of the May Fourth Movement has evolved to suit the prevailing political climate and the goals of the CCP.

The study suggests that the Chinese government's use of the May Fourth Movement in patriotic education campaign reflects broader patterns and strategies employed to shape historical narratives in service of political objectives. It underscores the interplay between history, ideology, and contemporary politics in China's governance dynamics.

© 2023 Ye. Hobova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

In conclusion, this research paper sheds light on the role and symbolism of the May Fourth Movement in China's recent patriotic education campaigns. It elucidates how the movement's image has been carefully curated to align with the current priorities of the Chinese government and the CCP's leadership. This historical narrative continues to play a significant role in shaping national identity, promoting ideological conformity, and reinforcing the authority of the Chinese Communist Party in contemporary China.

Keywords: May Fourth Movement, China, patriotic education, national identity, political ideology, historical narrative, Chinese Communist Party.

МІСЦЕ РУХУ «ЧЕТВЕРТОГО ТРАВНЯ» В КАМПАНІЇ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КНР

С. В. Гобова

У статті представлено комплексний аналіз еволюції ролі та символізму Руху «Четвертого травня» в кампанії з патріотичного виховання в Китаї – комплексі систематичних заходів, спрямованих китайським урядом на прищеплення патріотичних цінностей і національних почуттів серед молодшого покоління громадян. Рух «Четвертого травня» – переломний момент в історії Китаю – продовжує посідати центральне місце у формуванні національної ідентичності та просуванні ідеологічного конформізму. У цьому дослідженні розглядається, як китайський уряд стратегічно використав історичне значення цього руху для досягнення конкретних політичних та освітніх цілей.

Останніми роками Рух «Четвертого травня» вибірково висвітлювався в рамках патріотичних освітніх кампаній. Ці кампанії намагалися підкреслити його патріотичні й антиімперіалістичні елементи, часто применшуючи його більш радикальні та демократичні аспекти. Хоча Рух «Четвертого травня» дійсно включав заклики до політичних реформ та інтелектуальної свободи, сучасні зусилля з патріотичного виховання, як правило, роблять більший акцент на його ролі як символу патріотичного опору та національного відродження. Такий вибірковий фокус ставить питання про баланс між історичною точністю та політичною необхідністю створення нарративу, який відповідає поточним цілям Комуністичної партії Китаю.

Зусилля китайського уряду з популяризації Руху «Четвертого травня» як символу національної єдності та відродження проявляються у різних формах, зокрема, через освітні програми, підручники, музеї та публічні вшанування пам'яті. Він відіграє життєво важливу роль у формуванні колективної пам'яті нації, тим самим зміцнюючи лояльність до КПК та її керівництва.

Також окреслено динамічний характер образу Руху «Четвертого травня» в контексті патріотичного виховання. Продемонстровано, як різні китайські лідери формували та переосмислювали цей нарратив відповідно до своїх політичних програм. Від епохи Мао Цзедун до постмаоїстського періоду і часів Сі Цзіньпіна зображення Руху «Четвертого травня» змінювалося відповідно до панівного політичного клімату і цілей КПК.

Аналіз вказує, що використання китайським урядом Руху «Четвертого травня» в кампаніях патріотичного виховання відображає ширші моделі і стратегії, які застосовуються для формування історичних нарративів на службі політичних цілей. Воно підкреслює взаємодію між історією, ідеологією та сучасною політикою в динаміці управління Китаєм.

Насамкінець показано, як імідж руху ретельно курувався, щоб відповідати поточним пріоритетам китайського уряду і керівництва КПК. Цей історичний нарратив продовжує відігравати важливу роль у формуванні національної ідентичності, просуванні ідеологічного конформізму та зміцненні авторитету Комуністичної партії Китаю у сучасному Китаї.

Ключові слова: Рух «Четвертого травня», Китай, патріотичне виховання, національна ідентичність, політична ідеологія, історичний нарратив, Комуністична партія Китаю.

Вступ

Рух «Четвертого травня» 1919 року є багатограним явищем в історії Китаю, яке закарбувало свій вплив у сферах політики, культури й інтелектуальної думки. Виникнувши як реакція на зраду інтересів Китаю у Версальському договорі, рух характеризувався багатолюдними демонстраціями, критичними літературними та мистецькими висловлюваннями, а також запеклим прагненням переосмислити долю країни. З роками Рух «Четвертого травня» зазнав різних трансформацій у своєму сприйнятті й інтерпретації, що відображало еволюцію політичного клімату Китайської Народної Республіки (КНР).

У цій статті ми розглядаємо, яким чином Рух «Четвертого травня» був інтегрований у кампанію патріотичного виховання в КНР з огляду на його значення в історії становлення сучасного Китаю. Патріотичне виховання є ключовим компонентом порядку денного китайського уряду, слугуючи потужним інструментом для прищеплення національної гордості, єдності та лояльності до держави. Крізь призму Руху «Четвертого травня» це дослідження заглиблюється у складні способи, у які історичні наративи конструюються, переглядаються і застосовуються для підтримки урядового порядку денного, формуючи колективну свідомість китайського населення.

У разі побіжного аналізу стає очевидно, що образ Руху «Четвертого травня» в патріотичному вихованні далеко не статичний. Протягом десятиліть він славився своїм духом патріотичного опору іноземному імперіалізму, закликом до соціальної та культурної модернізації, а також роллю, яку він відіграв у формуванні сучасної китайської інтелектуальної думки. Проте вона також стала об'єктом ретельних маніпуляцій і переосмислення з метою приведення її іміджу у відповідність до пріоритетів і цілей Комуністичної партії Китаю (КПК).

Ми розглянемо багатогранність репрезентації Руху «Четвертого травня» в рамках кампанії патріотичного виховання та яким чином він був перетлумачений, щоб резонувати з домінуючою політичною ідеологією та цілями різних китайських лідерів. Розуміючи цю складну взаємодію між історією та ідеологією, ми отримуємо цінне розуміння того, як історичні наративи можуть бути використані для формування ідентичностей, переконань і лояльності громадян країни. Зрештою, образ Руху «Четвертого травня» в китайській кампанії патріотичного виховання слугує лінзою, крізь яку ми можемо розгледіти не лише минуле, але й еволюцію прагнень і напрямів розвитку китайського суспільства.

Західні дослідники, які вивчають роль Руху «Четвертого травня» в Китаї, часто схильні підкреслювати його історичне значення і його резонанс у сьогоденні, особливо в контексті правління Сі Цзіньпіна [Airaksinen 2014; Liu, Ma 2018]. Вони часто досліджують, як націоналістичні тенденції руху, що виступає за культурне і політичне оновлення та почуття національної ідентичності, сформували Китайську Народну Республіку в її сьогоденному вигляді [Chow 1960; Cohen 2002; Lin 1979]. Цей підхід часто заглиблюється в такі теми, як напориста зовнішня політика Китаю, посилення націоналізму та просування урядом патріотизму як частини його стратегії управління [Wang & Wang 2018].

З іншого боку, китайські науковці, обговорюючи Рух «Четвертого травня», часто зосереджуються на застосуванні «духу Четвертого травня» у вихованні китайської молоді [賁蕾 2022; 丛明坤 2022; 丁媛媛 2022; 吕涛 1989]. Вони

підкреслюють роль руху у вихованні почуття патріотизму і національної гордості, а також його внесок у культурні й освітні реформи [史钰泽 2022; 索世帅 2022]. Ця точка зору збігається з акцентом китайського уряду на патріотичному вихованні як засобі зміцнення соціальної згуртованості та лояльності до держави. «Дух Четвертого травня» використовується для того, щоб підкреслити важливість єдності, модернізації та збереження китайської культури в контексті сучасної освіти [秦娟娟 2021].

Ці відмінності у підходах західних і китайських науковців відображають різні перспективи, крізь які розглядається Рух «Четвертого травня», сформовані як академічними інтересами, так і політичним контекстом у кожній групі. Західні дослідники часто намагаються зрозуміти еволюцію китайського націоналізму та його наслідки для глобальних відносин, тоді як китайська перспектива більше пов'язана з акцентом уряду на ідеологічному та патріотичному вихованні молодого покоління.

Кампанія з патріотичного виховання

«Кампанія з патріотичного виховання» здійснюється КПК з метою формування та впливу на погляди, ставлення й історичну обізнаність китайського населення з особливим акцентом на молодому поколінні. Ця різностороння кампанія охоплює два основні компоненти: всебічний перегляд підручників з історії та створення «баз патріотичного виховання». Її головна мета – прищепити населенню глибоке відчуття патріотизму і національної гордості, одночасно зміцнюючи легітимність КПК і контроль над нарративом китайської історії.

Науковці пропонують кілька точок зору на те, чому КПК розпочала цю національну кампанію. Одна точка зору підкреслює історичний прецедент зосередження уваги на національній гордості [Wang 2008], а не на соціалістичній ідеології в китайській політичній освіті та пропагандистських кампаніях. Китайський націоналізм історично довів свою ефективність у зміцненні солідарності під час соціальних заворушень і політичної нестабільності, оскільки він зачіпає глибинні почуття китайської ідентичності та прив'язаності до історичних територіальних кордонів. Інша точка зору підкреслює численні кризи ідентичності, моралі та легітимності, з якими стикаються як китайське суспільство, так і уряд, а зростання китайського націоналізму відображає кризу легітимності партії.

Після завершення Культурної революції (1966–1976) КПК у 1980-х роках стикнулася з ключовим викликом, який часто називають «трьома кризами віри» [Chen 1995]. Ці кризи охоплювали втрату віри в соціалізм, кризу віри в марксизм і зниження довіри до партії. Оскільки офіційна комуністична ідеологія втратила довіру, КПК намагалася заручитися широкою підтримкою соціалістичного бачення майбутнього. За цих обставин деякі інтелектуали прийняли ліберальні ідеали і виступили за демократичні реформи західного зразка [Zhao 1998, 288], що вказує на прямий зв'язок між продемократичним рухом на Тяньаньмень навесні 1989 року і цими кризами переконань. Міжнародний крах комуністичної ідеології ще більше загострив ці проблеми, оскільки комуністичні лідери Китаю побоювалися, що «мандат неба» на управління країною вийшов з-під їхнього контролю у свідомості пересічних китайських громадян [Weston 2004].

Вибух продемократичного руху на Тяньаньмень викликав шок у керівництві КПК. Невдовзі після придушення протестів партія вступила в період самоаналізу, щоб виявити першопричини інциденту. Китайський лідер Ден Сяопін зрештою дійшов висновку, що найбільш значною помилкою КПК у 1980-х роках була недостатня увага до ідеологічної освіти.

Національно-патріотичний освітній рух, ініційований недовзі після протестів на площі Тяньаньмень, по суті, слугує історичною освітньою кампанією, «яка заглиблюється в історичні обставини Китаю з минулих епох». Ця ініціатива насамперед зосереджена на інформуванні китайського населення, особливо молоді, про історичний досвід Китаю під час протистояння із західними та японськими силами [吕涛 1989]. Вона також має на меті з'ясувати, як революційні рухи на чолі з КПК змінили долю Китаю і забезпечили його національну незалежність.

Дискурс національного приниження – це не лише особливість китайської комуністичної історіографії; він є повторюваним мотивом як у республіканських працях до 1949 року, так і в тайванських наративах після 1949 року. Окремі дослідження навіть показують, що дискусії про національне приниження вперше з'явилися в публічному дискурсі за часів пізньої династії Цін [Cohen 2002]. Інші вказують, що патріотизм і національне приниження були тісно пов'язані між собою в редакційних коментарях та історичних підручниках на початку ХХ століття [Wang 2008]. Отже, концепція національного приниження була невід'ємною частиною формування громадянства та національної ідентичності в Китайській Республіці.

За часів Мао лідери КПК не використовували наратив національного приниження як ключовий ідеологічний інструмент. КПК, будучи соціалістичною партією, насамперед визначала себе як «авангард китайського робітничого класу» [Lin 1979]. Мао і комуністичні історики переважно використовували теорію класової боротьби для висвітлення китайської революції, іноземного імперіалізму та громадянських конфліктів у Китаї. Вони наголошували на «наративі переможців» у комуністичній історіографії, стверджуючи, що саме під керівництвом КПК китайський народ подолав виклики і досягнув національної незалежності. Згідно із цією точкою зору, занепад і страждання Китаю в новітній історії пояснювалися насамперед внутрішньою корупцією і недолюдністю феодалних або капіталістичних правителів, а саме Цінського двору і націоналістичного Гоміньдану. Іноземні вторгнення вважалися другорядним фактором у поясненні важкого національного шляху Китаю.

Офіційний старт кампанії патріотичного виховання ознаменувався двома документами, оприлюдненими в серпні 1991 року: «Повідомлення про всебічне використання культурних реліквій для патріотичного виховання та революційних традицій» та «Загальні рамки для посилення освіти з питань нової та новітньої історії Китаю та національних обставин». Варто зазначити, що обидва документи були підготовлені на основі листа лідера КПК Цзяня Цземіня, який був адресований міністру освіти та його заступнику, а також опублікований у «Женьмінь жибао». У своєму листі від 9 березня 1991 року Цзян підкреслив необхідність освіти з нової та новітньої історії Китаю, а також національних умов для учнів, зокрема вихованців дитячих садків, учнів середніх шкіл та студентів університетів [王忍之 1991]. Він підкреслив, що освіта

повинна розвиватися від простих понять до більш складних і бути послідовною.

Однією з головних рис цієї кампанії є перегляд підручників з історії. У 1991 році КПК ініціювала комплексний перегляд шкільних підручників з історії, замінивши попередній наратив класової боротьби на патріотичний. Ця зміна наративу наголошує на темах опору іноземній агресії та просуванні націєцентричного патріотизму, фактично витісняючи класову ідеологію. Як наслідок, «Нова і новітня історія Китаю» була інтегрована як обов'язковий базовий предмет у навчальні програми середніх шкіл, що забезпечило поширення цього нового історичного наративу [史钰泽 2022].

Не менш важливим складником є створення «баз патріотичного виховання». Влада Пекіна взялася за створення численних «баз патріотичного виховання», що включають низку музеїв, меморіальних залів, пам'ятників і місць історичних битв, присвячених різним історичним подіям. Ці бази переважно зосереджені на вшануванні пам'яті про минулі війни і конфлікти, включаючи як війни з іноземними державами, так і громадянські війни за участю КПК і Гоміньдану між 1927 і 1949 роками. Примітно, що значна частина зі ста визначених «демонстраційних баз» присвячена історичним місцям воєн і конфліктів [Liu, Ma 2018]. Решта – місця культурного значення, такі як Велика Китайська стіна, а також меморіальні зали, що вшановують лідерів КПК та зразкових робітників і солдатів. Уряд зобов'язує навчальні заклади всіх рівнів організувати відвідування цих баз для учнів з метою надання «освіти з історії та революції».

Ця всеосяжна кампанія спрямована насамперед на молодь і спирається на всі ресурси пропагандистського апарату КПК. Державні засоби масової інформації, зокрема газети, журнали, радіостанції та телевізійні програми, мають спеціальні рубрики та колонки, присвячені патріотичному вихованню. На відміну від попередніх пропагандистських кампаній КПК, кампанія з патріотичного виховання проводиться у більш витончений і практичний спосіб з акцентом на використанні розваг як освітнього інструменту [胡献忠、刘佳 2002]. Митці залучаються до пропаганди історичних наративів і травми через літературу, театральні постановки і фільми, а державні виробники популярної культури створили значну кількість фільмів, пісень і книг, присвячених темі патріотизму, часто з використанням сюжетів з нової і новітньої історії Китаю.

Насамкінець, більш динамічне дослідження взаємодії між державою і суспільством, а також взаємодії Китаю зі світом потрібне для розуміння повного впливу і наслідків «Кампанії з патріотичного виховання» та ширшої політики пам'яті, яку проводила КПК у 1990-х роках. Ця кампанія має потенціал впливу на світогляд китайців та їхнє сприйняття західних країн. Крім того, вона відповідає цілям КПК щодо зміцнення політичної легітимності та соціальної згуртованості.

Поява патріотичного виховання в Китаї в 1990-х роках пов'язана з ширшим історичним контекстом. Аналіз Чжао Суйшена свідчить про те, що офіційний запуск ініціативи патріотичного виховання в Китаї відбувся в 1990-х роках [Zhao 1998]. Він спирається на інтелектуальний внесок «ліберально-націоналістичних» мислителів Китаю кінця 1970-х – початку 1980-х років. Ці інтелектуали в поєднанні з проявами лібералізму, що спостерігалися під час таких подій, як рух «Стіна демократії» в 1979 році і продемократичні студентські

демонстрації в 1986 і 1987 роках, ознаменували період еволюції політичного дискурсу.

Аналіз Чжао стверджує, що протягом 1980-х років Комуністична партія Китаю зазнала втрати «масової підтримки» своєї легітимності. Цей перехідний період і внутрішні дебати характеризувалися боротьбою за владу між двома видатними лідерами, Чень Юнем і Ден Сяопіном, кожен з яких представляв окремі фракції всередині КПК. Чень Юнь виступав за критичну модернізацію, тоді як Ден Сяопін її підтримував. Водночас всередині Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) виникла конкуренція і питання щодо антимарксистських аспектів модернізаційного порядку денного Ден Сяопіна.

За словами Чжао [Zhao 1998], патріотичний націоналізм як офіційна кампанія був переосмислений КПК після 1989 року, коли внутрішні суперечки досягли піку. Варто зазначити, що період після 1989 року був позначений значними політичними репресіями, і цей контекст сприяв відродженню патріотичного націоналізму як інструменту для зміцнення легітимності КПК. Поїздка Ден Сяопіна на південь Китаю в 1992 році вважається офіційним початком кампанії патріотичного виховання в Китаї. Ця поїздка мала на меті покласти край ідеологічним дебатам про те, чи повинні реформи бути спрямовані на соціалізм чи капіталізм.

Ден використав цей тур для зміцнення конфуціанських цінностей, ієрархічних структур і авторитарної моделі управління, яка черпала силу в освіченому лідерстві. Він також підкреслив успіх сінгапурської авторитарної моделі як взірця для Китаю. Згодом, у 1991 році, відділ пропаганди КПК видав перший офіційний документ про патріотичне виховання під назвою «Циркуляр про всеосяжне використання культурних об'єктів для виховання патріотизму та революційних традицій». Однак лише після успішного південного турне Ден Сяопіна кампанія патріотичного виховання розгорнулася в повному обсязі, ще більше зміцнивши ідеологічну спрямованість китайської держави. У цей період ліберальні націоналістичні погляди користувалися певною політичною толерантністю з боку керівництва КПК.

Яскравим прикладом такої толерантності стала трансляція шестисерійного документального фільму «Річкова елегія» на китайському телебаченні в 1988 році. У фільмі, який пізніше отримав схвалення від Чжао Цзияна, символи китайського патріотизму, такі як Велика Китайська стіна, були представлені таким чином, щоб показати їх як свідчення «азійського способу виробництва». Вважалося, що така інтерпретація стримувала Китай від досягнення таких же успіхів, як західні держави. Документальний фільм виступав за побудову нового Китаю, який був би більш сприйнятливим до інтеграції західних елементів у свою культуру.

У 1980-х роках китайською мовою також перекладали впливові ліберальні книги, зокрема праці «Конституція свободи» Хайека та «Відкрите суспільство та його вороги» Поппера. Ці перекладені тексти віддзеркалювали дух відкритості та дослідження демократичних і ліберальних ідей. Цей інтелектуальний клімат 1980-х років відіграв вирішальну роль у формуванні продемократичних студентських демонстрацій, кульмінацією яких став інцидент на Тяньаньмень 1989 року. Ці події стали відображенням складної взаємодії різноманітних ідеологічних течій і прагнень у китайському суспільстві, включно з прагненням до політичних реформ і відкритістю до західних демократичних цінностей.

Отже, можна стверджувати, що 1980-ті роки стали періодом толерантності до ліберальних поглядів у Китаї. Ця толерантність є ключовою відмінністю між 1980-ми і 1990-ми роками. У 1980-х роках певним інакомислячим було дозволено висловлювати свої погляди, тоді як у 1990-х ці голоси або ув'язнювали, або придушували, або відправляли в заслання. Внутрішня боротьба в ЗМІ, тісно пов'язана з протистоянням у вищих ешелонах КПК протягом 1980-х років, досягла своєї кульмінації в 1989 році після інциденту на площі Тяньаньмень. Після цієї події керівництво КПК усвідомило потенційні ризики, пов'язані з дозволом китайським лібералам висловлювати свої погляди, і відреагувало на це активним і всеосяжним впровадженням кампанії патріотичного виховання.

Протягом 1990-х років китайський патріотичний націоналізм набрав обертів, його прояви стали поширеними на різних рівнях культурної репрезентації. Основи патріотичного виховання були закладені й обговорювалися лідерами КПК ще на початку 1980-х років, а ознаки його реалізації з'явилися із середини 1980-х років. Переосмислення китайського патріотизму стало відповіддю на зменшення довіри до комуністичної ідеології в процесі легітимізації модернізаційного лідерства Ден Сяопіна, особливо під тиском консервативних китайських політиків. Помітними подіями, що спричинили цей ідеологічний зсув, стали хрестоматійний інцидент 1982 року та візит прем'єр-міністра Японії Накасонє до храму Ясукуні у 1985 році. Остання «провокація» також призвела до студентських демонстрацій, що підкреслило патріотичний запал китайської молоді із середини 1980-х років.

Хоча доречно погодитися з науковим консенсусом, що патріотичні виставки в Китаї в 1990-х роках були більш поширеними, ніж у 1980-х, 1980-ті роки не слід ігнорувати в дослідженнях китайського патріотизму. Саме у 1980-х роках концепція «соціалізму з китайською специфікою» вперше обговорювалася серед вищих посадових осіб КПК. До 1989 року вже відбувалося будівництво перших патріотичних музеїв, зміни у викладі історії в освітніх підручниках та антияпонські студентські демонстрації, що знаменували собою значні зміни в траєкторії розвитку китайського патріотизму.

Рух «Четвертого травня» і «дух Четвертого травня» (五四精神)

Рух «Четвертого травня», що виник у 1919 році в Китаї, став поворотним моментом в історії країни, який заклав основу для низки трансформаційних подій. З моменту заснування Китайської Народної Республіки в 1949 році роль Руху «Четвертого травня» зазнала значного переосмислення, що відображає еволюцію політичного, соціального та культурного ландшафту країни. Спочатку КПК вшановувала Рух «Четвертого травня» як попередника власної революційної боротьби, підкреслюючи прогресивні й антиімперіалістичні елементи руху. Він розглядався як каталізатор інтелектуальних та ідеологічних змін, які зрештою призвели до перемоги КПК у громадянській війні в Китаї.

Проте з роками політичний клімат у Китаї змінювався, змінювалося й тлумачення Руху «Четвертого травня». У перші роки існування Китайської Народної Республіки КПК підтримала акцент руху на культурних реформах і модернізації, водночас придушуючи деякі з його більш ліберальних та інтелектуальних аспектів. Культурна революція (1966–1976) стала свідком значної переоцінки, оскільки режим Мао Цзедун прагнув придушити інакомислення і радикалізувати китайську молодь, що призвело до репресивної позиції щодо спадщини Руху «Четвертого травня» [Ropp 1980].

За часів правління Мао Цзедуна в КНР сприйняття Руху «Четвертого травня» зазнало значних змін, що відображало еволюцію політичного та ідеологічного ландшафту країни. Мао і Комуністична партія Китаю спочатку вітали рух за його антиімперіалістичні та прогресивні характеристики, вважаючи його передвісником власної революційної програми. Однак, коли Мао зміцнив свій контроль над КНР і розпочав радикальну політику Великого стрибка і Культурної революції, сприйняття Руху «Четвертого травня» змінилося.

У перші роки існування КНР КПК продовжувала позитивно ставитися до Руху «Четвертого травня», оскільки він відповідав її цілям модернізації та культурних реформ. Акцент руху на відкиданні традиційних конфуціанських цінностей і прийнятті західних ідей розглядався як цінний фундамент для революційної трансформації Китаю [Chow 1960]. КПК також ототожнювала Рух «Четвертого травня» з акцентом на соціальну справедливість і боротьбу проти імперіалізму, розглядаючи його як частину історичного нарративу, що привів до перемоги комуністів у 1949 році.

Однак наприкінці 1950-х і в 1960-х роках з початком Великого стрибка, а згодом і Культурної революції позиція КПК щодо цієї сторінки китайської історії різко змінилася. Політика Мао була спрямована на придушення інакомислення і збереження абсолютного контролю над населенням. Інтелектуали, які асоціювалися з прагненням Руху «Четвертого травня» до інтелектуальної свободи та критичного мислення, під час Культурної революції стали мішенню для хунвейбінів та інших радикальних угруповань. Більш ліберальні та демократичні ідеали руху були придушені, оскільки КПК прагнула зміцнити свою владу і нав'язати ідеологічний конформізм [Airaksinen 2014].

У цей період спадщина Руху «Четвертого травня» була спотворена й очорнена владою. Він був представлений як буржуазний рух, яким маніпулювали контрреволюціонери й іноземні сили. Багато його провідних діячів зазнали критики і переслідувань, а їхні праці були заборонені. Інтерпретація КПК Руху «Четвертого травня» в цей час була далекою від прогресивного та антиімперіалістичного образу, який вона поширювала раніше.

Лише після смерті Мао і завершення Культурної революції наприкінці 1970-х років сприйняття Руху «Четвертого травня» знову почало змінюватися. Коли Китай розпочав економічні реформи та політику відкритості під керівництвом Ден Сяопіна, відновився інтерес до руху як символу інтелектуального й культурного оновлення. Науковці та культурні діячі переосмислили Рух «Четвертого травня», підкреслюючи його внесок у літературу, мистецтво та інтелектуальний дискурс, водночас применшуючи його більш радикальні та політично заангажовані аспекти.

Таким чином, сприйняття Руху «Четвертого травня» в Китайській Народній Республіці за часів правління Мао Цзедуна зазнало значної трансформації: від раннього вшанування його прогресивних та антиімперіалістичних елементів до періоду придушення та паплюження під час Культурної революції. Лише в епоху після Мао було знову підкреслено більш позитивні аспекти руху, що відображає зміну політичних та ідеологічних течій у КНР.

В епоху після Мао і відкриття Китаю наприкінці ХХ століття інтерес до Руху «Четвертого травня» як символу інтелектуальної свободи і культурного відродження знову відродився. Науковці, митці та письменники досліджували

спадщину руху як символ інтелектуальної мужності та автономії перед обличчям репресивних режимів. У цей період відбулося переосмислення Руху «Четвертого травня» як джерела натхнення для демократичних активістів і прихильників політичної лібералізації [Airaksinen 2014].

За часів правління Ден Сяопіна, яке розпочалося наприкінці 1970-х років, у КНР відбулися значні економічні реформи та політика відкритості. У цей час Рух «Четвертого травня» був переоцінений і відзначений за його роль у формуванні інтелектуального та культурного ландшафту сучасного Китаю. Уряд Ден Сяопіна підкреслив внесок руху в літературу, мистецтво та критичне мислення, визнавши його ключовим моментом у прагненні Китаю до модернізації.

Рух «Четвертого травня» розглядався як попередник економічних і політичних реформ, ініційованих Ден Сяопіном. Наголос руху на відході від традиційних цінностей і прийнятті західних ідей резонував з новим напрямом, яким рухався Китай. Інтелектуали та письменники, які були маргіналізовані під час Культурної революції, були реабілітовані, а їхні твори перевидувалися та популяризувалися. У цей період відновився інтерес до Руху «Четвертого травня» як символу інтелектуальної свободи, культурного відродження та відходу від ідеологічних обмежень епохи Мао.

Однак після придушення протестів на площі Тяньаньмень у 1989 році сприйняття Руху «Четвертого травня» набуло більш складного характеру. Демократичні демонстрації, які часто порівнювали з «духом четвертого травня», були зустрінуті жорстким придушенням з боку уряду. Реакція китайського уряду на протести включала спроби придушити будь-яке порівняння між цими двома рухами. Уряд побоювався, що спадщина Руху «Четвертого травня» може бути використана для легітимізації закликів до політичних реформ, які розглядалися як загроза контролю Комуністичної партії. Таким чином, позиція китайського уряду щодо Руху «Четвертого травня» ставала більш амбівалентною. З одного боку, рух усе ще відзначали за його культурний внесок і роль у формуванні сучасного Китаю, але, з іншого боку, уряд намагався контролювати наратив і применшувати будь-які зв'язки між Рухом «Четвертого травня» і сучасними продемократичними рухами.

Таким чином, сприйняття Руху «Четвертого травня» в Китайській Народній Республіці за часів правління Ден Сяопіна і після протестів на площі Тяньаньмень у 1989 році було позначене складним поєднанням вшанування, контролю й амбівалентності. Його відзначають за культурний та інтелектуальний внесок, водночас ретельно намагаючись запобігти його асоціюванню з рухами за політичні реформи. Спадщина руху залишається важливою частиною історичного наративу Китаю, що постійно розвивається.

Останніми роками під керівництвом Комуністичної партії Китаю були відновлені зусилля з контролю і зміни наративу навколо Руху «Четвертого травня». Уряд просуває версію руху, яка підкреслює патріотизм, єдність і соціальну стабільність, применшуючи його більш радикальні і демократичні аспекти [聂鑫 2019]. Применшується критика рухом традиційних китайських цінностей і прийняття ним західних ідей, тоді як його роль у формуванні культурного й інтелектуального ландшафту сучасного Китаю особливо підкреслюється [Airaksinen 2014].

Правління Сі Цзіньпіна ознаменувалося відродженням ідеологічного контролю і зосередженням уваги на просуванні лідерства КПК і націоналістичних

тем. Під його керівництвом Рух «Четвертого травня» зображується таким чином, щоб відповідати цим цілям. Часто наголошують на патріотичних та антиімперіалістичних аспектах руху, підкреслюючи дух національного відродження й опору іноземному впливу.

Загалом образ Руху «Четвертого травня» під керівництвом Сі Цзіньпіна, ймовірно, і надалі буде формуватися під впливом ширшого політичного й ідеологічного контексту того часу з акцентом на темах, які відповідають цілям КПК і зусиллям уряду щодо збереження контролю над наративом історії Китаю.

Місце Руху «Четвертого травня» в кампанії патріотичного виховання в КНР

Рух «Четвертого травня» – поворотний момент в історії Китаю, був включений у кампанію патріотичного виховання в Китайській Народній Республіці як символ націоналістичного запалу, патріотичного духу і заклику до модернізації. Роль руху у формуванні почуття китайської ідентичності, опору іноземному імперіалізму та прагненні до національного відродження зробила його доречним компонентом цієї освітньої ініціативи [丁媛媛 2022; 高婷婷 2023].

У рамках патріотичної освітньої кампанії Рух «Четвертого травня» часто змальовується як час, коли китайські інтелектуали та молодь об'єдналися, щоб висловити протест проти Версальського договору та зради національних інтересів Китаю, зокрема, у питанні щодо провінції Шаньдун. Цей рух відомий своїм рішучим неприйняттям іноземного панування та закликами до соціальних, політичних і культурних реформ задля зміцнення нації [胡献忠、刘佳 2022]. Це зображення має на меті викликати почуття гордості та єдності серед китайських громадян, підкреслюючи важливість патріотизму та національної солідарності.

Культурний та інтелектуальний внесок руху також висвітлюється в кампанії патріотичного виховання. Він представлений як період, коли китайська література, мистецтво і думка зазнали трансформації, прийнявши нові ідеї та цінності і відірвавшись від традиційних обмежень [王志超、许晓辉 2022]. Рух «Четвертого травня» зображено як поворотний момент у формуванні сучасної китайської культури та інтелектуального дискурсу.

Крім того, Рух «Четвертого травня» часто використовується для того, щоб підкреслити роль молоді в розвитку та прогресі країни. Молоді учасники руху зображуються як агенти змін, приклади патріотизму та відданості китайській нації. Цей наратив надихає молоде покоління на активний внесок у розвиток країни та реалізацію «китайської мрії», яку пропагує китайський уряд.

Однак важливо зазначити, що інтерпретація Руху «Четвертого травня» в рамках кампанії патріотичного виховання ретельно контролюється китайським урядом. Наголос роблять на його патріотичних і проурядових елементах, применшуючи його більш радикальні і демократичні аспекти. Рух часто використовується для зміцнення легітимності й авторитету КПК і важливості партійного керівництва в досягненні національного омолодження.

Таким чином, роль Руху «Четвертого травня» в історії Китаю та його переосмислення з 1949 року формувалися під впливом постійних змін політичної та соціальної динаміки в Китаї. Його вшановували як передвісника революції, придушували в періоди політичних потрясінь, шанували за його інтелектуальний і культурний внесок і переосмислювали для служіння інтересам

китайського уряду. Рух «Четвертого травня» продовжує залишатися предметом дискусій і переоцінки, що відображає складність і багатство історичного нарративу Китаю.

Рух «Четвертого травня» відіграє важливу роль у кампанії патріотичного виховання в Китаї, слугуючи символом патріотизму, національної ідентичності та культурних перетворень. Наголошуючи на історичному значенні руху, його також ретельно формулюють відповідно до цілей та ідеології китайського уряду, підкреслюючи важливість єдності, національної гордості та керівної ролі КПК у розвитку і прогресі країни.

Образ Руху «Четвертого травня» як хвилі національно-патріотичного піднесення перед обличчям зовнішніх загроз у рамках китайської кампанії з патріотичного виховання слугує важливим чинником формування ідентичності та колективної свідомості нації. Цей образ підкреслює роль руху як символу патріотичного опору іноземному імперіалізму, каталізатора культурної та інтелектуальної модернізації, а також джерела натхнення для китайської молоді [王志超、许晓辉 2022]. Однак цей образ не є статичним і ретельно курується, щоб відповідати політичним пріоритетам і цілям КПК.

У сучасному Китаї освітяни стратегічно використовують «дух Руху Четвертого травня» як модель патріотичного молодіжного руху, роблячи особливий акцент на підйомі марксизму і комунізму, водночас помітно применшуючи певні аспекти цього руху [边融 2023]. Такий педагогічний підхід мотивований подвійною метою – заохотити молоде покоління до більш тісного узгодження з принципами КПК і водночас запобігти ненавмисному натхненню до політичного інакомислення і протесту. Висвітлюючи роль марксизму і комунізму в Русі «Четвертого травня», освітяни прагнуть виховати почуття лояльності до ідеології КПК, підкреслюючи її історичне значення в просуванні соціальних і політичних перетворень у Китаї. Однак проблема полягає в тому, щоб не переступити через тонку межу – освітяни повинні прищеплювати почуття патріотизму і політичної орієнтації, не заохочуючи до «недоречного» активізму чи будь-яких викликів встановленому порядку. Такий підхід віддзеркалює тонкощі патріотичного виховання в Китаї, де історичні нарративи ретельно підлаштовуються під інтереси держави, сприяючи єдності та ідеологічній прихильності, водночас захищаючи соціальну стабільність, уникаючи нарративів, які можуть призвести до потенційних заворушень серед молоді.

Висновки

Отже, Рух «Четвертого травня» відіграв ключову роль у формуванні ландшафту патріотичного виховання у сучасному Китаї, особливо з 1990-х років до сьогодні під керівництвом Сі Цзіньпіна. Історичне значення цього руху було використане для посилення націоналістичних і патріотичних настроїв серед молоді, що тісніше пов'язує їх з ідеологічними засадами Комуністичної партії Китаю. Наратив навколо Руху «Четвертого травня» в Китаї за управління Сі Цзіньпіна був значно звужений, щоб підкреслити націоналістичні й антизахідні теми, а також підкреслити появу ідеології марксизму як рушійної сили трансформації Китаю.

Таке стратегічне фреймування Руху «Четвертого травня» відображає еволюцію політичного й освітнього ландшафту в Китаї. Воно підкреслює відданість уряду просуванню єдиної націоналістичної ідеології. Оскільки Китай

продовжує утверджувати свої позиції на світовій арені, Рух «Четвертого травня» залишається потужним інструментом формування колективної свідомості молодого покоління та зміцнення його лояльності до держави. Ця стаття висвітлює складний взаємозв'язок між історією, освітою та політичним порядком денним у сучасному Китаї, де Рух «Четвертого травня» слугує символом як національної гордості, так і політичної згуртованості.

Одним із важливих спостережень є вказана вище вибірковість акцентів у кампанії з патріотичного виховання. Вона зосереджується переважно на патріотичних і антиімперіалістичних елементах Руху «Четвертого травня», применшуючи його більш радикальні і демократичні аспекти, такі як заклики до політичних реформ та інтелектуальної свободи. Такий вибірковий акцент ставить питання про баланс між історичною достовірністю та політичною необхідністю формування нарративу, який відповідає сучасним цілям КПК.

Образ Руху «Четвертого травня» продовжує залишатися політично актуальним у сучасному Китаї. Його зображення в навчальній літературі та в художніх творах також підкреслює культурний та інтелектуальний вплив руху, зображуючи його як ключовий момент у розвитку сучасної китайської літератури, мистецтва та філософії.

Майбутні дискусії на цю тему можуть дослідити еволюцію образу Руху «Четвертого травня» за різних китайських лідерів, від епохи Мао до пост-маоїстського періоду та епохи Сі Цзіньпіна. Порівняльний аналіз може пролити світло на ширші закономірності і стратегії, які використовує китайський уряд у формуванні історичних нарративів для досягнення своїх політичних цілей.

Отже, образ Руху «Четвертого травня» в китайській кампанії патріотичного виховання є динамічною і багатогранною темою, яка пропонує цінне розуміння перетину історії, ідеології та сучасної політики. Подальше вивчення цієї теми може забезпечити глибше розуміння ролі історичних нарративів у формуванні національної ідентичності та динаміки управління в Китайській Народній Республіці.

ЛІТЕРАТУРА

Airaksinen T.H. Imperialism and Nationalism as May Fourth Movement Discourses. *Studia Orientalica Electronica*. 2014. Vol. 2. P. 1–15.

Chow Ts'e-tsung. *The May Fourth Movement: Intellectual Revolution in Modern China*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1960.

Cohen P.A. Remembering and Forgetting National Humiliation in Twentieth-Century China. *Twentieth-Century China*. 2002. Vol. 27:2. P. 1–39.

Lin Yu-Sheng. *The Crisis of Chinese Consciousness: Radical Antitraditionalism in the May Fourth Era*. Madison, Wisconsin : The University of Wisconsin Press, 1979.

Liu C., Ma X. Popular threats and nationalistic propaganda: Political logic of China's patriotic campaign. *Security Studies*. 2018. 27(4). P. 633–664.

Ropp P.S. The May fourth movement. *Bulletin of Concerned Asian Scholars*. 1980. Vol. 12:2. P. 58–64.

Weston T. *The Power of Position: Beijing University, Intellectuals, and Chinese Political Culture, 1898–1929*. Berkeley : University of California Press, 2004.

Wang X., Wang T. Discourse on nationalism in China's traditional cultural education: Teachers' perspectives. *Educational Philosophy and Theory*. 2018. Vol. 50:12. P. 1089–1100.

Wang Z. National humiliation, history education, and the politics of historical memory: Patriotic education campaign in China. *International Studies Quarterly*. 2008. 52(4). P. 783–806.

Xu Jilin. May Fourth: A Patriotic Movement of Cosmopolitanism. *Sungkyun Journal of East Asian Studies*. 2009. Vol. 9. No. 1. P. 29–62.

Zarrow P. Anarchism and Chinese Political Culture. New York : Columbia University Press, 1990.

Zhao S. A state-led nationalism: The patriotic education campaign in post-Tiananmen China. *Communist and post-communist studies*. 1998. Vol. 31(3). P. 287–302.

边融. 新时代中国青年对五四运动的认识及五四精神弘扬路径研究 - 基于全国6229份问卷的调查. 新生代. 2023年. 第03期, 第22 - 29页。

贲蕾. 新时代五四精神引领地方应用型高校英语教学改革. 佳木斯大学社会科学学报. 2022年. 第04期. 第256 - 258+262页。

陈睿. 在新的时代条件下继承和发扬五四精神 - 北京大学隆重举行“五四运动与民族复兴 - 纪念五四运动 90 周年暨李大钊诞辰 120 周年理论研讨会”. 前线. 2009年. 第05期. 第22 - 29页。

丛明坤. 五四精神对青年教育的百年发展. 品位·经典. 2022年. 第13期. 第43 - 45页。

丁媛媛. 五四精神融入青年学生爱国情怀涵育的探析. 南方论刊. 2022年. 第1期. 第107 - 109页。

高婷婷. 五四精神融入大学生思想政治教育的路径研究. 品位·经典. 2023年. 第06期. 第37 - 39页。

胡献忠、刘佳. 五四精神在新时代青年中的认同与传播研究. 中国青年社会科学. 2022年. 第03期. 第18 - 26页。

黄兰. 浅析五四精神在当代大学生思想政治教育中的教育功能 - 评《大学生思想政治教育价值论》. 领导科学. 2022年. 第03期. 第156页

李剑岚、王世铎. 躺平青年的内涵、问题及教育策略分析 - 以五四精神为救助工具. 陕西青年职业学院学报. 2022年. 第03期. 第62 - 66页。

吕涛. 一部进行爱国主义教育的生动教材 - 读《五四运动简史》. 高校社会科学. 1989年. 第03期. 第54 - 56页。

聂鑫. 用五四精神涵养新时代青年的家国情怀. 人民网, 2019-05-06, available at: <http://theory.people.com.cn/n1/2019/0506/c40531-31068289.html> (дата звернення: 03.09.2023)

秦娟娟. 五四精神融入新时代大学生爱国主义教育研究. 理论观察. 2021年. 第02期. 第41 - 43 页。

史钰泽. “五四精神”对大学生爱国主义教育的功能及传承路径探索. 产业与科技论坛. 2022年. 第14期. 第111 - 113页。

索世帅. 论以五四精神涵养新时代青年价值观. 桂海论丛. 2022年. 第03期. 第36 - 41页。

王德炎. 五四精神对新时代青年教育的价值研究. 绵阳师范学院学报. 2021年. 第10期. 第7 - 14页。

王忍之. 做跨世纪的一代新人——在全国青年业余文艺创作者会议开幕式上的讲话. 人民日报.

1991年3月9日. 第4版. 第1页。

王志超、许晓辉。国内关于五四精神研究的热点、前沿与发展趋势 – 基于CiteSpace5.8R3的计量学分析。青少年学刊。2022年。第03期。第17 – 22页。

REFERENCES

- Airaksinen T.H. (2014), “Imperialism and Nationalism as May Fourth Movement Discourses”, *Studia Orientalica Electronica*, 2014, Vol. 2. P. 1–15.
- Ben Lei (2022), Xin shidai wusijingshen yinling de fangying yongxing gaoxiao yingyu jiaoxue gaige. *Jiamusi daxue shehuikexue xuebao*, di 04 qi, di 256–258+262 ye. (in Mandarin Chinese).
- Bian Rong (2023), Xin shidai zhongguo qingnian dui wusiyundong de renshi ji wusijingshen hongyang lujing yanjiu – ji yu quanguo 6229 fen wenjuan de diaocha. *Xin sheng dai*, di 03 qi, di 22–29 ye. (in Mandarin Chinese).
- Chen Rui (2009), Zai xinde shidai tiaojian xia jicheng he fayang wusi jingshen –beijing daxue longzhong juxing “wusi yundong yu minzu fuxing – jinian wusiyundong 90 zhounian ji Li Dazhao danchen 120 zhounian lilun yantaohui. *Qianxian*, di 05 qi, di 22–29 ye. (in Mandarin Chinese).
- Chow Ts’e-tung (1960), *The May Fourth Movement: Intellectual Revolution in Modern China*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Cohen P.A. (2002), Remembering and Forgetting National Humiliation in Twentieth-Century China, *Twentieth-Century China*, Vol. 27:2. P. 1–39.
- Cong Mingkun (2022), Wusi jingshen dui qingnian jiaoyu de bainian fazhan. *Pinwei-jingdian*, di 13 qi, di 43–45 ye. (in Mandarin Chinese).
- Ding Yuanyuan (2022), Wusi jingshen rongru qingnian xuesheng aiguo qinghuai hanyu de tanxi. *Nanfang lunkan*, di 1 qi, di 107–109 ye. (in Mandarin Chinese).
- Gao Tingting (2023), Wusi jingshen rongru daxuesheng sixiang zhengzhi jiaoyu de lujing yanjiu. *Pinwei-jingdian*, di 06 qi, di 37–39 ye. (in Mandarin Chinese).
- Hu Xianzhong, Liu Jia (2022), Wusi jingshen zai xin shidai qingnian zhong de rentong yu chuanbo yanjiu, *Zhongguo qingnian shehuikexue*, di 03 qi, di 18–26 ye. (in Mandarin Chinese).
- Huang Lan (2022), Qianxi wusi jingshen zai dangdai daxuesheng sixiang zhengzhi jiaoyu zhong de jiaoyu gongneng – ping “Daxuesheng sixiang zhengzhi jiaoyujia zhi lun”, *Lingdao kexue*, di 03 qi, di 156 ye. (in Mandarin Chinese).
- Li Jianlan, Wang Shiduo (2022), Tangping qingnian de neihan、wenti ji jiaoyu celue fenxi – yi wusi jingshen wei juzhu gongju, *Shanxi qingnian zhiye xueyuan xuebao*, di 03 qi, di 62–66 ye. (in Mandarin Chinese).
- Lin Yu-Sheng (1979), *The Crisis of Chinese Consciousness: Radical Antitraditionalism in the May Fourth Era*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Liu C., Ma X. (2018), Popular threats and nationalistic propaganda: Political logic of China’s patriotic campaign, *Security Studies*, 27(4), P. 633–664.
- Lü Tao (1989), Yi bu jinxing aiguo zhuyi jiaoyu de shengdong jiaocai – du “Wusi yundong jianzhi”, *Gaoxiao shehuikexue*, di 03 qi, di 54–56 ye. (in Mandarin Chinese).
- Nie Xin (2019), Yong wusi jingshen hanyang xin shidai qingnian de jiaguo qinghuai, *Renmin wang*, 2019-05-06, available at: <http://theory.people.com.cn/n1/2019/0506/c40531-31068289.html> (accessed: 03 September 2023) (in Mandarin Chinese).

Qin Juanjuan (2021), Wusi jingshen rongru xin shidai daxuesheng aiguo zhuyi jiaoyu yanjiu, *Lilun guan cha*, di 02 qi, di 41–43 ye. (in Mandarin Chinese).

Ropp P.S. (1980), The May fourth movement, *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, Vol. 12:2. P. 58–64.

Shi Yuze (2022), “Wusi jingshen” dui daxuesheng aiguo zhuyi jiaoyu de gongneng ji chuancheng lujing tansuo, *Chanye yu keji luntan*, di 14 qi, di 111–113 ye. (in Mandarin Chinese).

Suo Shishuai (2022), Lun yi wusi jingshen hanyang xin shidai qingnian jiazhi guan, *Guihai luncong*, di 03 qi, di 36–41 ye. (in Mandarin Chinese).

Weston T. (2004), *The Power of Position: Beijing University, Intellectuals, and Chinese Political Culture, 1898–1929*. Berkeley: University of California Press.

Wang Deyan (2021), Wusi jingshen dui xin shidai qingnian jiaoyu de jiazhi yanjiu, *Miyan yang shifan xueyuan xuebao*, di 10 qi, di 7–14 ye. (in Mandarin Chinese).

Wang Renzhi (1991), Zuo kuashiji de yidai xin ren – zai quanguo qingnian yeyue wenyi chuanguozhe huiyi kaimushi shang de jianghua, *Renmin ribao*, 1991 nian 3 yue 9 ri, di 4 ban, di 1 ye.

Wang X., Wang T. (2018) Discourse on nationalism in China’s traditional cultural education: Teachers’ perspectives, *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 50:12. P. 1089–1100.

Wang Z. (2008), National humiliation, history education, and the politics of historical memory: Patriotic education campaign in China, *International Studies Quarterly*, Vol. 52(4). P. 783–806.

Wang Zhichao, Xu Xiaohui (2022), Guonei guanyu wusi jingshen yanjiu de redian, qianyan yu fazhan qushi – jiyu CiteSpace 5.8R3 de jiliangxue fenxi, *Qingshaonian xuekan*, di 03 qi, di 17–22 ye. (in Mandarin Chinese).

Xu Jilin (2009) May Fourth: A Patriotic Movement of Cosmopolitanism., *Sungkyun Journal of East Asian Studies*, Vol. 9, No. 1. P. 29–62.

Zarrow P. (1990), *Anarchism and Chinese Political Culture*. New York: Columbia University Press.

Zhao S. (1998), A state-led nationalism: The patriotic education campaign in post-Tiananmen China, *Communist and post-communist studies*, Vol. 31(3). P. 287–302.

Стаття надійшла до редакції 31.08.2023.

SINICIZED PHENOMENOLOGICAL MARXISM: RECEPTION OF WESTERN IDEAS AND SEARCH FOR OWN THEORETICAL APPROACHES

V. Kiktenko

Dr. Habil. in Philosophy, Senior Fellow
A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies
of National Academy of Sciences of Ukraine
4, Hrushevskoho st., Kyiv, 01001, Ukraine
kiktenko@gmail.com

The article examines the main aspects of Sinicized phenomenological Marxism, which was formed as a result of the reception by Chinese scholars of the ideas of one of the most important directions of Western philosophy of the 20th century. The paper analyzes the phenomenological method of going beyond the binary opposition to traditional philosophy in the context of determining the modern meaning of Sinicized Marxism (Zhang Xianglong, Du Xiaozhen, Huang Yingquan, Li Huibin, Ni Liangkang, Luo Keting, Deng Xiaomang, Zhang Yibing, Han Qingxiang, Zou Shipeng, Wu Meng, Ma Yinghui). The author emphasizes the use of phenomenological criticism to overcome the naiveté of naturalism in Sinicized Marxism (Li Peng). It is provided a comparison analysis between K. Marx's historical materialism and E. Husserl's genetic phenomenology in the works of Sinicized Marxist philosophers (Zhang Yibing, Deng Xiaomang, Pan Jiantun, Yang Geng). The author defines an important direction in the search for a theoretical synthesis of Sinicized Marxism with certain Western philosophical concepts, which is – a combination of the reasonable transformation of the world by K. Marx and the “lifeworld” of E. Husserl (Deng Xiaomang, Wang Defeng, Yu Wujin, Yan Mengwei, Deng Bojun, Tan Peiwen). The paper also points to the transformation of aesthetic issues in Sinicized phenomenological Marxism (Deng Xiaomang). The article identifies some results and trends in the development of Sinicized phenomenological Marxism, in which it highlights five aspects: 1) the contemporary dialogue between phenomenology and Marxism; 2) a comparative study of the ideas of K. Marx and M. Heidegger; 3) the internal connection between the ideas of K. Marx and E. Husserl, as well as the possibility of their integration; 4) the Frankfurt School and phenomenology; 5) the latest trends in the study of Marxism and phenomenology. It is noted that the ideas of phenomenological Marxism were not only fully comprehended by Chinese Marxist philosophers, but also incorporated into Sinicized Marxism. Among many Chinese Marxist philosophers, there is a dominant opinion that the phenomenological approach can be reoriented in such a way that it departs from the philosophical framework of E. Husserl's a priori idealism and develops in a materialist direction, complementing the materialist dialectic in a certain way.

Keywords: Marxism, phenomenology, real, science, naturalism, lifeworld, aesthetics.

КИТАЇЗОВАНИЙ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ МАРКСИЗМ: РЕЦЕПЦІЯ ЗАХІДНИХ ІДЕЙ ТА ПОШУК ВЛАСНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

В. О. Кіктенко

У статті досліджено основні аспекти китаїзованого феноменологічного марксизму, що сформувався внаслідок рецепції китайськими вченими ідей одного з найважливіших напрямів західної філософії ХХ ст. Проаналізовано феноменологічний метод виходу за межі бінарної опозиції традиційної філософії в контексті визначення сучасного смислу китаїзованого марксизму (Чжан Сянлун, Ду Сяочжень, Хуан Їнцюань, Лі Хуйбін, Ні Лянкан, Ло Кетін, Ден Сяоман, Чжан Їбін, Хань Цінсян, Цзоу Шипен, У Мен, Ма Їнхуей). Особлива увага автором приділена використанню феноменологічної критики задля подолання наївності натуралізму в китаїзованому марксизмі (Лі Пен). Показано порівняльний аналіз історичного матеріалізму К. Маркса і генетичної феноменології Е. Гуссерля у працях китайських філософів-марксистів (Чжан Їбін, Ден Сяоман, Пань Цзяньтунь, Ян Ген). Визначено важливий напрям у пошуках теоретичного синтезу китаїзованого марксизму з окремими західними філософськими концептами – це поєднання розумного перетворення світу К. Маркса і «життєвого світу» Е. Гуссерля (Ден Сяоман, Ван Дефен, Юй Уцзін, Янь Менвей, Ден Боцзюнь, Тань Пейвень). Також вказано на трансформацію естетичної проблематики в китаїзованому феноменологічному марксизмі (Ден Сяоман). У статті визначені деякі результати та тенденції розвитку китаїзованого феноменологічного марксизму, у якому виділено п'ять аспектів, а саме: 1) сучасний діалог між феноменологією і марксизмом; 2) порівняльне вивчення ідей К. Маркса і М. Гайдеггера; 3) внутрішній зв'язок ідей К. Маркса та Е. Гуссерля, а також можливість їхньої інтеграції; 4) Франкфуртська школа і феноменологія; 5) новітні тенденції у вивченні марксизму і феноменології. Відзначено, що ідеї феноменологічного марксизму були не тільки досить повно осмислені китайськими філософами-марксистами, а й інкорпоровані в китаїзований марксизм. Серед багатьох китайських філософів-марксистів домінує думка, що феноменологічний підхід може бути переорієнтований таким чином, щоб він відійшов від філософських рамок апріорного ідеалізму Е. Гуссерля та розвивався в матеріалістичному напрямі, доповнюючи певним чином матеріалістичну діалектику.

Ключові слова: марксизм, феноменологія, реальне, наука, натуралізм, життєвий світ, естетика.

В останні десятиліття китайські філософи-марксистки визнають цінність і важливість феноменології, що виразилося в активізації та систематизації відповідних досліджень¹. Зауважимо, що до цього вони фокусувалися на працях таких філософів-екзистенціалістів, як М. Гайдеггер і Ж.-П. Сартр, і не приділяли достатньої уваги феноменологічним джерелам їхньої думки. Важливо, що в сучасній континентальній китайській філософії часто навіть стверджується наявність внутрішнього зв'язку між марксистськими та феноменологічними ідеями. Понад те, теоретичним новаторством визнають формування *феноменологічного марксизму*, представленого також і в працях китайських істориків, соціологів, політологів і філософів. Велику увагу китайські філософи приділяють порівняльному аналізу марксизму і феноменології з точки зору епістемології. Загалом ідеться про близькість феноменологічного гасла «назад до реального» та фундаментального положення марксизму «все

---

¹ Докладно див.: [Кіктенко 2018].

починається з реального». Зазначимо, що Лі Пен у своїй статті дав загальний огляд сучасного стану феноменологічних марксистських досліджень у Китаї [李鹏 2012]. Юй Сін і Фу Юйлян запровадили періодизацію вивчення західного феноменологічного марксизму в Китаї, згідно з якою вони виокремлюють три періоди: 1) 1980-ті – друга половина 1990-х рр. – проєкт Ло Кетіна поєднання феноменології з марксизмом, поширення екзистенціального марксизму (передусім Ж.-П. Сартра); 2) друга половина 1990-х – 2010-ті рр. – активні спроби об'єднання марксизму і феноменології; 3) з 2010-х рр. до теперішнього часу – продовження дослідження західного феноменологічного марксизму і формування власного розуміння проблем розвитку суспільства з позицій китаїзованого феноменологічного марксизму [Yu Xin, Fu Yulian 2022, 931]. Метою цього дослідження є історико-філософський аналіз основних аспектів китаїзованого феноменологічного марксизму, що сформувався внаслідок рецепції китайськими вченими ідей одного з найважливіших напрямів західної філософії ХХ ст.

1. Феноменологічний метод виходу за межі бінарної опозиції традиційної філософії та сучасний смисл китаїзованого марксизму

Згідно з Чжаном Сянлуном, Ду Сяочженем та Хуаном Їнцюанем, зближення феноменології та китаїзованого марксизму вперше проявилось в 1980-х рр. [张祥龙、杜小真、黄应全 2011]. У 1990-х рр. Лі Хуйбін у двох своїх статтях представив китайському читачеві засновника італійської школи феноменологічного марксизму Антоніо Банфі (1886–1957), члена Італійської комуністичної партії [李惠斌 1992a; 李惠斌 1992b]. Ні Лянкан у книзі «Феноменологія та її наслідки: Гуссерль і сучасна німецька філософія» коротко торкається феноменологічного марксизму і також допускає поєднання феноменології з китайською філософією [倪梁康 1994]. Особливо важливо, що Ло Кетін у 1980–1990-ті рр. сформував підхід, відповідно до якого передбачалася інтеграція деяких західних ідей замість критики та повного заперечення їх, що, зокрема, було виражено в обґрунтуванні необхідності розвитку китайськими вченими власних феноменологічних досліджень з позицій марксизму [罗克汀 1980, 68–76; 罗克汀 2020, 5]. При цьому формування логічного позитивізму та феноменологічного екзистенціалізму Ло Кетін пояснює класовим характером буржуазного суспільства періоду імперіалізму.

У статті 1996 р. Ден Сяоман проаналізував феноменологічну думку К. Маркса про антропологію, у якій автор фактично здійснив спробу порівняти або інтегрувати феноменологію та марксизм. Ден Сяоман на підставі досягнень сучасної йому феноменології розкриває нову сутність антропологічної думки К. Маркса. Він стверджує, що внаслідок критики натуралістичної антропології, феноменологічної редукції людської природи, аналізу інтенціональної структури й інтерсуб'єктивності людської природи, а також через «онтологічний доказ» існування людської природи К. Маркс здійснив революцію в дослідженні людської природи в історії філософії. Тобто у своїй онтології К. Маркс уперше підняв дослідження людського існування на рівень феноменології, а у своїй методології він заклав низку феноменологічних ідей, що їх пізніше було розвинуто Е. Гуссерлем та ін. При цьому різниця між антропологічною феноменологією К. Маркса і феноменологією Е. Гуссерля виражається у трьох аспектах: онтологія та епістемологія, соціальність і «апріорі»,

---

матеріалізм та ідеалізм [邓晓芒 1999, 87–94]. Пізніше, у 2000 р., Ден Сяоман в іншій своїй праці з феноменологічного погляду знову звернувся до розуміння К. Марксом проблем буття і часу, а також до змісту філософії К. Маркса загалом. Ден Сяоман стверджує, що: 1) К. Маркс розкрив таємниці людської історії та капіталістичного суспільства за допомогою феноменологічної антропологічної методології, що ґрунтується на критеріях перцептивної та інтуїтивної психології, 2) чимало науковців не можуть зрозуміти сутність антропологічної думки К. Маркса через відсутність «феноменологічного виміру» і зрештою неминуче впадають у старий матеріалізм і редуccionізм [邓晓芒 2000, 11–14].

Наприкінці 1990-х рр. професор Чжан Їбін опублікував поспіль п'ять статей з феноменології та марксизму, які були присвячені вивченню антропології, політекономії та соціальної історії К. Маркса. Насамперед Чжан Їбін звернувся до соціальної феноменології гуманізму молодого К. Маркса на основі інтерпретацій його економічних і філософських рукописів 1844 р. Він стверджує, що К. Маркс через аналіз і критику національного господарства, феноменологію духу Гегеля, гуманістичну феноменологію Л. Феєрбаха вивчав «реальний матеріальний світ» («феноменальний світ»), створений людьми як суспільними суб'єктами за допомогою їхньої власної праці. Саме виходячи з цієї ідеї, Чжан Їбін неодноразово називає філософську думку К. Маркса «гуманістичною соціальною феноменологією» [张一兵 1998, 59–63]. Згодом китайський філософ стверджував, що К. Маркс використав матеріалістичну антропологічну феноменологію Л. Феєрбаха для подальшого поглиблення феноменології духу Гегеля [张一兵 1999а, 4].

Хань Цінсян та Цзоу Шипен виконали фундаментальну роботу з порівняльного аналізу варіантів феноменологій К. Маркса і Е. Гуссерля. Ці китайські філософи у своїй спільній монографії в рамках загального вивчення теоретичних засад антропології обговорюють антропологічний підхід до філософії К. Маркса та визначають при цьому метод К. Маркса як «феноменологія перцепції». У результаті вони дійшли двох висновків: 1) феноменологія К. Маркса є реалістичною та історичистською, а феноменологія Е. Гуссерля є теоретичною та трансцендентальною; 2) К. Маркс робить особливий акцент на внутрішній зумовленості соціальної реальності теорії та людської природи, а феноменологія Е. Гуссерля, хоч і являє собою реалістичний інтерес, але цей реалізм фактично затуляється глибоко трансцендентальним характером його теорії [韩庆祥、邹诗鹏 2001, 191–193].

Шляхом феноменологічної редуccionії Е. Гуссерль звів об'єкт сприйняття до загальної свідомості, або чистої свідомості, що містить не тільки свідому діяльність, а й частину свідомих об'єктів, які є результатом свідомої діяльності. Двоїстість активної психічної сутності та пасивної фізичної сутності в «Логічних дослідженнях» замінюється в «Чистій феноменології» та «Ідеї феноменологічної філософії» трансцендентальним монізмом (трансцендентальна побудова і сконструйовані результати, тобто свідомо діяльність і ноєма). Ні Лянкан зазначає: «Ані природний погляд суб'єкта, ані об'єкт у природному погляді не можуть пізнати Абсолют; тільки повернувшись до первісного “нейтрального монізму” чистої свідомості, у якій суб'єкт і об'єкт злиті воедино, являє собою єдину можливість осягнення ідеї Абсолюту» [倪梁康 2007, 7]. К. Маркс для розв'язання тієї самої проблеми бінарних опозицій переходить від когнітивних

рамок суб'єктно-об'єктної структури до реляційного пояснення свідомості, ґрунтованої на практиці (*історичний матеріалізм*). Тобто відбулася суттєва трансформація критики К. Марксом капіталістичних виробничих відносин – від логіки суб'єкт-об'єктного дуалізму в ранніх працях до логіки можливої суб'єкт-об'єктної єдності в зрілий період його творчості. Стверджується, що матеріалістична діалектика К. Маркса може допомогти зрозуміти конструювання абсолютного буття до теперішнього творчого акту і прояснити його сенс у момент об'єктивації. У Мен вказує, що діалектичний підхід, представлений у «Капіталі», – це процес, за допомогою якого абстрактна ідея політичної економії проникає в конкретну історичну ситуацію і розкриває її межі. Мета полягає не в тому, щоб відкрити «діалектику матеріального руху», а в тому, щоб отримати «ідеальну річ», внутрішній зв'язок із «матеріальними речами» [吳猛 2018, 19–26]. Оскільки «чиста свідомість» у Е. Гуссерля – це феноменологічний надлишок, то трансцендентальну феноменологію як філософію свідомості також можна назвати теорією додаткового існування. У порівняльному аналізі Ма Їнхуей стверджує, що і в політичній економії К. Маркса, і в трансцендентальній феноменології Е. Гуссерля під конкретним існуванням мається на увазі не реальне розумне існування, а скоріше якесь «вроджене» формалізоване існування, яке породжує таке розумне існування [马迎辉 2017, 12–18].

2. Феноменологічна критика і подолання наївності натуралізму в китаїзованому марксизмі

Феноменологічна редукція – одне з центральних понять феноменології Е. Гуссерля, пов'язане з процесом звільнення свідомості від натуралістичної установки. У трансцендентальній феноменології Е. Гуссерль визнає, що критика психологізму в «Логічних дослідженнях» не була фундаментальною, оскільки зберігався природний світогляд. Тобто такий самий натуралізм, що трапляється від наївного матеріалізму до новітнього сенсуалізму й енергетизму і характеризується, з одного боку, натуралізацією свідомості, включно з натуралізацією всієї інтенційно-іманентної свідомості як даності; з іншого боку, це натуралізація ідей, а отже, всіх абсолютних ідеалів і норм. З цієї причини Е. Гуссерль запроваджує феноменологічну редукцію для звільнення свідомості від натуралістичної настанови і заявляє, що феноменологічна рефлексія не задає, а відтворює, тобто містить у собі всі способи досягнення внутрішньої сутності та переживання внутрішнього досвіду, підхід до свідомості загалом. В еволюції поглядів К. Маркса також відзначається відхід від натуралізму, що, за визначенням Лі Пена, виражається у формуванні практичної інтуїції [李鹏 2014, 187].

3. Порівняльний аналіз історичного матеріалізму К. Маркса і генетичної феноменології Е. Гуссерля у працях китайських філософів-марксистів

Зауваження М. Гайдеггера, що Е. Гуссерль не заглиблювався в суть історичних речей, призвело до неправильного розуміння феноменології Е. Гуссерля і спочатку унеможливило діалог із марксизмом. Однак гуссерлівська генетична феноменологія, особливо історична феноменологічна думка, яка міститься в ній, дала змогу встановити прямий діалог між гуссерлівською феноменологією та марксизмом щодо історичних питань, що, наприклад, можна побачити в роботах професора Чжана Їбіна, який уже у статті 1999 р. називає філософську думку К. Маркса «історичною феноменологією» [张一兵 1999, 14–22]. Пізніше

в іншій своїй статті він на підставі глибокого текстологічного аналізу доходить висновку, що для «Капіталу» характерним є «зріле формулювання» Марксової «історичної феноменології», у якому виражена сутність капіталістичних відносин. Чжан Їбін додає, що суттю філософської думки К. Маркса, зокрема його «економічної філософії», є «науково-критична феноменологія історії». Він вважає, що, оскільки історична феноменологія зосереджена на відносинах між феноменологією духу Г. Гегеля та економічним дискурсом філософії К. Маркса, тож до неї не може бути залучена генетична феноменологія Е. Гуссерля (*феноменологія сучасності*). До того ж точний і конкретніший зв'язок між історичною феноменологією історії К. Маркса і феноменологією духу Г. Гегеля, найімовірніше, відсутній, а історичну феноменологію сприймають як dokonаний факт. З боку цілої низки китайських філософів прозвучала критика як самої концепції «історичної феноменології», так і використання «феноменології» для визначення марксистської філософії. У відповідь Чжан Їбін заявив, що смислове поле концепції «історична феноменологія», яке він використовує у своєму заклику «повернення до Маркса», сформувалося не з феноменології сучасності Е. Гуссерля, а з ідей І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля і в контексті класичної критики феноменології Г. Гегеля. Це свого роду метафора в марксизмі, тобто К. Маркс під час вивчення економіки зіткнувся із самими речами через історико-критичну феноменологію [张一兵 1999d, 59–65; 张一兵 1999c, 6–12; 张一兵 1999b, 27–29; 张一兵 2001, 4–11; 张一兵 2009]. Чжан Їбін проводить коротке порівняння феноменологій двох німецьких мислителів і стверджує, що якщо К. Маркс прагнув історичної науки, то Е. Гуссерль – наукової філософії [张一兵、蒙木桂 2004, 118]. У своїх численних наукових статтях і монографіях Чжан Їбін прямо й безпосередньо досліджує феноменологічні аспекти філософії К. Маркса, у якій, на його думку, 1) було подолане натуралістичне, містичне та спекулятивне розуміння існування людини; 2) було дане розуміння сутності капіталістичного суспільства, особливо його історії та економічних явищ. Тому Чжан Їбін називає філософську думку К. Маркса антропологічною, соціальною та історичною феноменологією [张一兵 2014, 597–672].

Низка китайських філософів підтримали таке феноменологічне розуміння філософії К. Маркса. Так, наприклад, Ден Сяоман стверджує, що погляди Е. Гуссерля певним чином близькі до суті думки К. Маркса. По-перше, це політекономія, що ґрунтується на перцептивно-феноменологічній психології, яка дає змогу безпосередньо давати соціологічні та економічні явища й описово вивчати саме суспільство відповідно до природи цих явищ. По-друге, Е. Гуссерль критикує натуралізм емпіричної науки, що спричинив кризу європейської науки, і прагне віднайти ідеал об'єктивної та цілеспрямованої суб'єктивності для філософії та життєвого світу, що має стати єдиною суворою наукою. Ден Сяоман вказує на те, що і К. Маркс, і Е. Гуссерль розуміють природознавство як частину науки про людину [邓晓芒 2005, 12–19]. Сьогодні, на думку Паня Цзяньтуня, в умовах історичного нігілізму, що наростає, надзвичайно важливими є *генеративна* (К. Маркс) і *структурна* (Е. Гуссерль) філософії історії [潘建屯 2019, 27–33]. При цьому, зазначає Ян Ген, якщо для Е. Гуссерля сутність історії розкривається через споконвічні мотиви та рухи думки, то для К. Маркса історія людського суспільства розуміється у зворотній перспективі як розвиток від нижчих шаблів до вищих [杨耕 1992, 10–15].

---

4. Розумне перетворення світу К. Маркса і «життєвий світ» Е. Гуссерля: китаїзований марксизм у пошуках теоретичного синтезу

Метод інтенціонального аналізу для виявлення і дослідження тих актів свідомості, які беруть участь в осмисленні та конституюванні реальності, важливий для перетворення соціуму і світу загалом. Ден Сяоман стверджує, що, хоча К. Маркс систематично не розробляв власного методу перцептивно-феноменологічного психологічного дослідження, але феноменологічний метод Е. Гуссерля певною мірою збігається з практичним матеріалізмом К. Маркса і побудова марксистської «феноменології розуму» має велике значення для сучасної науки в Китаї. Ден Сяоман першим серед китайських філософів запропонував і обґрунтував концепцію побудови системи практичного матеріалізму К. Маркса у феноменологічній перспективі. З метою поєднання марксизму та феноменології він досліджує засадничі теоретичні положення вчення К. Маркса, тісно пов'язані з естетикою, мистецтвом, цінностями, літературою, філософією і антропологією, і стверджує, що сутність цих проблем не є ані чимось цілком об'єктивним, ані цілком суб'єктивним, а скоріше нейтральним або середнім поняттям. Ден Сяоман як розв'язання пропонує серединний принцип, тобто поєднання суб'єкта й об'єкта, суб'єктивності й об'єктивності на основі Марксової перцептивної психології та практичної діяльності (*єдність буття і практики*). Головними завданнями праці китайського філософа є «створення марксистського феноменологічного підходу», «побудова марксистської “феноменології розуму”» та «побудова системи практичного матеріалізму К. Маркса у феноменологічній перспективі» [邓晓芒 1995, 57–62; 邓晓芒 2007].

Ван Дефен стверджує, що принцип об'єктивності сутнісної сили людини К. Маркса і принцип інтенціональності свідомості Е. Гуссерля ізоморфні та спрямовані на повернення до первісного зв'язку між людиною і світом. Звідси робиться висновок, що феноменологічний підхід притаманний філософії К. Маркса. Крім того, на думку Вана Дефена, обидва німецькі філософи виступили проти спекулятивного ідеалізму і позитивізму, що передбачають протиставлення суб'єкта й об'єкта, але при цьому Е. Гуссерль не зміг домогтися апріорної редукції цього споконвічного зв'язку, тоді як К. Маркс через поняття суспільного буття розв'язав цю проблему шляхом формування філософії соціальної критики й таким чином перевершив феноменологічний підхід [王德峰 1997, 22–28]. Практично в усіх працях Вана Дефена в тому чи іншому вигляді повторюється це твердження [王德峰 2000; 王德峰 2007; 王德峰 2015].

Юй Уцзінь вважає, що існує певний консенсус між практичною філософією К. Маркса і феноменологією волі або вольового ставлення [俞吾金 2004]. Янь Менвей зазначає, що гносеологія К. Маркса являє собою те, що називають у західній філософії «чистою філософією». Китайський філософ наголошує на близькості теорій пізнання К. Маркса та Е. Гуссерля, оскільки вони обидва вважали, що об'єкти пізнання не дані безпосередньо, але водночас вони по-різному розуміли, як суб'єкту дано об'єкт в акті пізнання. На підставі порівняння марксизму і феноменології Янь Менвей доходить висновку, що «феноменологія перцепції» К. Маркса вкрай важлива для переосмислення онтологічних та епістемологічних проблем сучасної «чистої філософії», а також існування людини у сучасному суспільстві [阎孟伟 2006, 20–26; 阎孟伟 2008, 12–20].

Феноменологія критикує різні натуралістичні напрями, такі як емпіризм, позитивізм, об'єктивізм, сцієнтизм тощо, і наводить аргументи на користь достовірності знання в теорії життєвого світу (*Lebenswelt*) і побудові трансценденталістської суб'єктивності. Ден Боцзюнь і Тань Пейвень стверджують, що марксизм у процесі його китаїзації завжди розглядався як наукова теорія, позбавлена метафізичних підходів. При цьому тривале домінування в Китаї наукової раціональності у формі китаїзованого марксизму призвело до нездатності переходу до справжнього наукового світогляду, бо спроби побудови об'єктивної картини світу ніколи не враховували внутрішній суб'єктивний світ. Тому, підсумовують китайські філософи, емпіризм, позитивізм, об'єктивізм і сцієнтизм негативно вплинули на теорію і практику китаїзованого марксизму [邓伯军、谭培文 2016, 64]. «Життєвий світ» став важливою темою діалогу між марксизмом і феноменологією, що істотно вплинуло і на розвиток теорії китаїзованого марксизму в постмаоїстський період. Цю феноменологічну концепцію китайські філософи-марксистки активно використовують для розуміння унікальної природи китайського суспільства і культури, а також специфіки китайського мислення з метою успішного здійснення Політики реформ і відкритості, а також остаточного досягнення завдань Китайської революції.

5. Трансформація естетичної проблематики в китаїзованому феноменологічному марксизмі

У статті 1986 р. Ден Сяоман уперше запропонував використати феноменологічний метод Е. Гуссерля в поєднанні з марксистською теорією для розуміння сутності краси та мистецтва. На думку Дена Сяомана, осягнення сутності духу і наука можуть бути об'єднані марксистською філософією як «феноменологія духу», «ідеологія» і «соціальна психологія, заснована на практиці» [邓晓芒 1986, 75–80]. У результаті китайський філософ став пояснювати естетичні явища шляхом поєднання феноменологічних методів з історичним матеріалізмом К. Маркса. Розвинувши свій підхід, Ден Сяоман дійшов висновку, що К. Маркс здійснив феноменологічну редукцію поняття вартості в політичній економії, розмежувавши споживчу вартість і вартість, і вивів філософську концепцію вартості із загального суспільного часу праці як міри вартості, тобто взявши людську свободу як ціннісну властивість усіх речей. На основі цієї філософської концепції цінності було побудовано чотирирівневу систему цінностей, що складається з двох видів цінностей-засобів, таких як *технічна цінність* (цінність використання) та *інструментальна цінність* (цінності для блага людства, як в економіці); а також двох видів цінностей-цілей: *сприятлива цінність* (цінність істини, добра і краси) та *кінцева цінність* (цінність свободи, тобто неоціненність як міри всякої цінності) [邓晓芒 2006, 45–52]. Також Ден Сяоман вважає, що онтологія літератури – це по суті не епістемологічне, соціологічне чи психологічне питання, а феноменологічне, ґрунтуючись передусім на феноменологічній онтології краси, що виносить за «дужки» всі соціально-історичні передумови й матеріальні умови естетичних явищ та інтуїтивно виводить феноменологічну сутність безпосередньо із почуття краси. Тобто краса – це «об'єктивована емоція», а феноменологічне визначення сутності краси має три рівні: «емоція як самосвідомість», «естетичне почуття як емоція» і «настрій як естетичне почуття». Мистецтво, з іншого боку, є «об'єктивацією емоцій», а його найбільш універсальною та найближчою формою «антропології» є література

та поезія. Поезія – це джерело мови, сутністю якої є метафора, а мова як «дім буття» – це і «мислення», і «поезія». Література – це мистецтво, яке найбільш безпосередньо виражає сутність мистецтва. Виражена в термінах традиційної китайської естетики література – це «емоційна мова», якою автор передає власні емоції «мовою пейзажів» [邓晓芒 2009, 5–12].

6. Деякі результати та тенденції розвитку китаїзованого феноменологічного марксизму

Нині в КНР доволі велика кількість філософів критично використовують феноменологічні методи та поняття з метою подальшого розвитку марксистської теорії. Найважливіші праці представників західного феноменологічного марксизму та їхня критика вже перекладені китайською мовою. У сучасних дослідженнях феноменології китайськими філософами-марксистами можна виділити п'ять аспектів, а саме: 1) сучасний діалог між феноменологією і марксизмом; 2) порівняльне вивчення ідей К. Маркса і М. Гайдеггера; 3) внутрішній зв'язок ідей К. Маркса та Е. Гуссерля, а також можливість їхньої інтеграції; 4) Франкфуртська школа і феноменологія; 5) новітні тенденції у вивченні марксизму і феноменології. Позитивно на цей процес впливає інтенсифікація контактів між китайськими університетами та закордонними марксистськими центрами, які також приділяють велику увагу пошукам теоретичної взаємодії марксизму та феноменології. Ідеї феноменологічного марксизму були не тільки досить повно осмислені китайськими філософами-марксистами, а й інкорпоровані в китаїзований марксизм. У такий спосіб важливі положення західного феноменологічного марксизму стали використовуватися для критики історизму загалом, а також для аналізу розвитку китайської держави та суспільства. Слід також зазначити, що китаїзований феноменологічний марксизм здебільшого зосереджений на дослідженні праць Е. Гуссерля, М. Гайдеггера, Ж.-П. Сартра і М. Мерло-Понті. Низка сучасних китайських філософів вважають, що хоча марксистська матеріалістична діалектика і феноменологічний підхід – це все ж таки два різні філософські підходи, які істотно відрізняються і навіть протистоять один одному, але при цьому в них є спільні риси та можливості для взаємодоповнення. На їхню думку, феноменологічний підхід може бути переорієнтований таким чином, щоб він відійшов від філософських рамок апріорного ідеалізму Е. Гуссерля та розвивався в матеріалістичному напрямі, доповнюючи певним чином матеріалістичну діалектику [张庆熊 2014]. Ден Боцзюнь і Тань Пейвень зазначають, що феноменологія відкрила абсолютно нову перспективу для розвитку методології китаїзованого марксизму [邓伯军、谭培文 2016, 63–68]. Найбільш радикальним слід визнати твердження Ні Лянкана про можливість поєднання феноменології з китайською філософією та марксизмом [倪梁康 2002, 55].

ЛІТЕРАТУРА

Кіктенко В. О. Історичні етапи розвитку феноменології в Китаї. *Кумачевські дослідження*. 2018. № 2. С. 15–34.

Yu Xin, Fu Yulian. Phenomenological Marxism in China. *Educational Philosophy and Theory*. 2022. Vol. 55. No. 8. P. 931–941.

邓伯军、谭培文。从现象学看马克思主义中国化话语体系的方法论。北京行政学院学报。2016。第2期。页63–68。

- 邓晓芒。关于美和艺术的本质的现象学思考。哲学研究。1986。第8期。页75-80。
- 邓晓芒。胡塞尔现象学对中国学术的意义。江苏社会科学。1995。第1期。页57-62。
- 邓晓芒。马克思的人学现象学思想。江海学刊。1999。第3期。页87-94。
- 邓晓芒。马克思论“存在与时间”。哲学动态。2000。第6期。页11-14。
- 邓晓芒。对“价值”本质的一种现象学思考。学术月刊。2006。第7期。页45-52。
- 邓晓芒。实践唯物论新解：开出现象学之维。武汉：武汉大学出版社，2007。429页。
- 邓晓芒。文学的现象学本体论。浙江大学学报（人文社会科学版）。2009。第1期。页5-12。
- 韩庆祥、邹诗鹏。人学 - 人的问题的当代阐释。昆明：云南人民出版社，2001。10+387页。
- 李惠斌。现象学马克思主义述介。哲学动态。1992a。第8期。页28-30。
- 李惠斌。意大利“现象学马克思主义学派”。世界社会科学。1992b。第1期。页31-38。
- 李鹏。国内现象学马克思主义的回顾与反思。华中科技大学学报（社会科学版）。2012。第6期。页31-38。
- 李鹏。马克思哲学的现象学思想研究。北京：中央编译出版社，2014。320页。
- 罗克汀。胡塞尔现象学是对现代自然科学发展的反动。哲学研究。1980。№3。页68-76。
- 罗克汀。罗克汀文集。广州：中山大学出版社，2020。253页。
- 马迎辉。现象学与马克思哲学的内在关联 - 以“剩余存在”问题为中心。南京大学学报（哲学·人文科学·社会科学）。2017。第5期。页12-18。
- 倪梁康。现象学及其效应。北京：三联书店，1994。399页。
- 倪梁康。关于马克思主义哲学与现代西方哲学关系问题的几点想法。当代国外马克思主义评论。2002。第3期。页53-58。
- 倪梁康。意识的向度。北京：北京大学出版社，2007。374页。
- 潘建屯。历史现象学与历史唯物主义的比较分析。南京大学学报。2019。第3期。页27-33。
- 王德峰。论马克思哲学对现象学原则的包含与超越。复旦大学学报（社会科学版）。1997。第5期。页22-28。
- 王德峰。哲学导论。上海：上海人民出版社，2000。282页。
- 王德峰。寻觅意义。上海：上海锦绣文章出版社，2007。136页。
- 王德峰。艺术哲学。上海：复旦大学出版社，2015。196页。
- 吴猛。重提这个问题：何谓〈资本论〉的“辩证方法”？。哲学研究。2018。第7期。第19-26页。
- 阎孟伟。马克思的“感性世界”理论与现象学运动。哲学研究。2006。第6期。页20-26。
- 阎孟伟。马克思主义哲学与现代纯粹哲学。哲学研究。2008。第4期。页12-20。
- 杨耕。论马克思的“从后思索法”。学术月刊。1992。第5期。页10-15。
- 俞吾金。从康德到马克思。桂林：广西师范大学出版社，2004。页12+487。

张庆熊。现象学方法与马克思主义。上海：上海三联书店，2014。页14+347。

张祥龙、杜小真、黄应全。现象学思潮在中国。北京：首都师范大学出版社，2011。42+293页。

张一兵。青年马克思人本主义社会现象学的确立—<1844年经济学—哲学手稿>的第一笔记解读。江汉论坛。1998。第8期。页59—63。

张一兵。从精神现象学到人学现象学—析青年马克思<1844年手稿>中对黑格尔的批判。东方论坛。1999a。第1期。页4—10。

张一兵。科学的批判的历史现象学—马克思经济哲学的本质。学术月刊。1999b。第9期。页27—29。

张一兵。重新遭遇异化：马克思历史现象学的最后逻辑层面—《1857—1858年经济学手稿》“资本章”的哲学研究。马克思主义与现实。1999c。第5期。页6—12。

张一兵。《资本论》：一种历史现象学的成熟表述。社会科学研究。1999d。第2。页59—65。

张一兵。马克思哲学的当代阐释—“回到马克思”的原初理论语境。中国社会科学。2001。第3期。页4—11。

张一兵、蒙木桂。神会马克思—马克思哲学原生态的当代阐释。北京：中国人民大学出版社，2004。226页。

张一兵。马克思哲学的历史原像。北京：人民出版社，2009。10+571页。

张一兵。回到马克思。南京：江苏人民出版社，2014。33+767页。

REFERENCES

Kiktenko V.O. (2018), «Istorychni etapy rozvytku fenomenolohiyi v Kytayi», *Kytayeznavchi doslidzhennya*, No. 2, S. 15–34 (In Ukrainian).

Yu Xin, Fu Yulian (2022), “Phenomenological Marxism in China”, *Educational Philosophy and Theory*, Vol. 55, No. 8, pp. 931–41.

Deng Bojun, Tan Peiwen (2016), “Cong xianxiang xue kan makesi zhuyi zhongguo hua huayu tixi de fangfalun”, *Beijing xingzheng xueyuan xuebao*, di 2 qi, ye 63–8 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1986), “Guanyu meihe yishu de benzhi de xianxiang xue sikao”, *Zhexue yanjiu*, di 8 qi, ye 75–80 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1995), “Husaier xianxiang xue dui zhongguo xueshu de yiyi”, *Jiangsu shehui kexue*, di 1 qi, ye 57–62 (In Chinese).

Deng Xiaomang (1999), “Makesi de ren xue xianxiang xue sixiang”, *Jianghai xuekan*, di 3 qi, ye 87–94 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2000), «“Makesi lun “cunzai yu shijian”», *Zhexue dongtai*, di 6 qi, ye 11–4 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2006), «Dui “jiazhi” benzhi de yi zhong xianxiang xue sikao», *Xueshu yuekan*, di 7 qi, ye 45–52 (In Chinese).

Deng Xiaomang (2007), *Shijian weiwu lun xin jie: Kaichu xianxiang xuezhawei*, Wuhan daxue chubanshe, Wuhan, 429 ye (In Chinese).

Deng Xiaomang (2009), “Wenxue de xianxiang xue benti lun”, *Zhejiang daxue xuebao (Renwen shehui kexue ban)*, di 1 qi, ye 5–12 (In Chinese).

Han Qingxiang, Zou Shipeng (2001), *Renxue – ren de wenti di dang dai chanshi*, Yunnan renmin chubanshe, Kunming, 10+387 ye (In Chinese).

Li Huibin (1992a), “Xianxiang xue makesi zhuyi shu jie”, *Zhexue dongtai*, di 8 qi, ye 28–30 (In Chinese).

-
- Li Huibin (1992b), «Yidali “xianxiang xue makesi zhuyi xuepai”», *Shijie shehui kexue*, di 1 qi, ye 31–8 (In Chinese).
- Li Peng (2012), “Guonei xianxiang xue makesi zhuyi de huigu yu fansi”, *Huazhong keji daxue xuebao (Shehui kexue ban)*, di 6 qi, ye 31–8. (In Chinese).
- Li Peng (2014), *Makesi zhexue de xianxiang xue sixiang yanjiu*, Zhongyang bianyi chubanshe, Beijing, 320 ye (In Chinese).
- Luo Keting (1980), «Husaier xianxiangxue shi dui xiandai ziran kexue fazhan de fandang», *Zhexue yanjiu*, No. 3, ye 68–76 (In Chinese).
- Luo Keting (2020), *Luo Keting wenji*, Zhongshan daxue chubanshe, Guangzhou, 253 ye (In Chinese).
- Ma Yinghui (2017), «Xianxiang xue yu makesi zhexue de neizai guanlian – yi “shengyu cunzai” wenti wei zhongxin», *Nanjing daxue xuebao (zhexue-renwen kexue-shehui kexue)*, di 5 qi, ye 12–8 (In Chinese).
- Ni Liangkang (1994), *Xianxiang xue ji qi xiaoying*, Sanlian shudian, Beijing, 399 ye (In Chinese).
- Ni Liangkang (2002), “Guanyu makesi zhuyi zhexue yu xiandai xifang zhexue guanxi wenti de ji dian xiangfa”, *Dangdai guowai makesi zhuyi pinglun*, di 3 qi, ye 53–8 (In Chinese).
- Ni Liangkang (2007), *Yishi de xiangdu*, Beijing daxue chubanshe, Beijing, 374 ye (In Chinese).
- Pan Jiantun (2019), “Lishi xianxiang xue yu lishi weiwu zhuyi de bijiao fenxi”, *Nanjing daxue xuebao*, di 3 qi, di 27–33 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (1997), “Lun makesi zhexue dui xianxiang xue yuanze de baohan yu chaoyue”, *Fudan daxue xuebao (shehui kexue ban)*, di 5 qi, ye 22–8 (In Chinese).
- Wang Defeng (2000), *Zhexue daolun*, Shanghai renmin chubanshe, Shanghai, 282 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (2007), *Xunmi yiyi*, Shanghai jinxiu wenzhang chubanshe, Shanghai, 136 ye (In Chinese).
- Wang Defeng (2015), *Yishu zhexue*, Fudan daxue chubanshe, Shanghai, 196 ye (In Chinese).
- Wu Meng (2018), “Chong ti zhege wenti: Hewei 〈ziben lun〉 de “bianzheng fangfa”?”, *Zhexue yanjiu*, di 7 qi, ye 19–26 (In Chinese).
- Yan Mengwei (2006), «Makesi de “ganxing shijie” lilun yu xianxiang xue yundong», *Zhexue yanjiu*, di 6 qi, ye 20–6 (In Chinese).
- Yan Mengwei (2008), “Makesi zhuyi zhexue yu xiandai chuncui zhexue”, *Zhexue yanjiu*, di 4 qi, ye 12–20 (In Chinese).
- Yang Geng (1992), «Lun Makesi de “cong hou sisuo fa”», *Xueshu yuekan*, di 5 qi, di 10–5 ye (In Chinese).
- Yu Wujin (2004), *Cong kangde dao Makesi*, Guangxi shifan daxue chubanshe, Guilin, ye 12+487 (In Chinese).
- Zhang Qingxiong (2014), *Xianxiang xue fangfa yu makesi zhuyi*, Shanghai sanlian shudian, Shanghai, ye 14+347 (In Chinese).
- Zhang Xianglong, Du Xiaozhen, Huang Yingquan (2011), *Xianxiang xue sichao zai zhongguo*, Shoudu shifan daxue chubanshe, Beijing, 42+293 ye (In Chinese).
- Zhang Yibing (1998), “Qingnian makesi ren ben zhuyi shehui xianxiang xue di que li – < 1844 nian jingji xue – zhexue shougao > de di yi biji jiedu”, *Jiangan luntan*, di 8 qi, ye 59–63 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999a), “Cong jingshen xianxiang xue dao ren xue xianxiang xue – xi qingnian Makesi <1844 nian shougao >zhong dui Heigeerde pipan”, *Dongfang luntan*, di 1 q, ye 4–10 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999b), “Kexue de pipan de lishi xianxiang xue – Makesi jingji zhexue de benzhi”, *Xueshu yuekan*, di 9 qi, ye 27–9 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999c), «Chongxin zaoyu yihua: Makesi lishi xianxiang xue de zuihou luoji cengmian – “1857–1858 nian jingji xue shougao” “ziben zhang” de zhexue yanjiu», *Makesi zhuyi yu xianshi*, di 5 qi, ye 6–12 (In Chinese).

Zhang Yibing (1999d), «“Ziben lun”: Yi zhong lishi xianxiang xue de chengshu biao», *Shehui kexue yanjiu*, di 2, ye 59–65 (In Chinese).

Zhang Yibing (2001), “Makesi zhexue di dang dai chanshi – “hui dao Makesi” de yuanchu li lun yu jing”, *Zhongguo shehui kexue*, di 3 qi, ye 4–11+204 (In Chinese).

Zhang Yibing, Meng Mugui (2004), *Shen hui Makesi – makesi zhexue yuan shengtai di dang dai chanshi*, Zhongguo renmin daxue chubanshe, Beijing, 226 ye (In Chinese).

Zhang Yibing (2009), *Makesi zhexue de lishi yuanxiang*, Renmin chubanshe, Beijing, 10+571 ye (In Chinese).

Zhang Yibing (2014), *Huidao Makesi*, Jiangsu renmin chubanshe, Nanjing, 33+767 ye (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023

UDC 81-116.3:811.581.11+367.7

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.03.034>

IMPERATIVE SEMANTICS INDEFINITE-REFERENTIAL EXPRESSIONS IN MODERN CHINESE LANGUAGE (BASED ON MATERIAL OF RULES AND ANNOUNCEMENTS IN SHANGHAI SUBWAY)

Yu. Liubymova

PhD in Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Chinese Philology,
Director of Confucius Institute
Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylkivska st., Kyiv, 03150, Ukraine
yuliiia.liubymova@knlu.edu.ua

The article is devoted to the study of the peculiarities of the implementation of imperative semantics in indefinite-referential statements in the modern Chinese language. Rules and announcements in the Shanghai subway were used as material for the study of the chosen topic, since indefinite-referential expressions are used in proverbs and sayings, instructions, advertising slogans, announcements – that is, where any person who sees or hears such an expression can become the object of information perception and the object of will expression. In general, imperative categorical situations are related to the speaker's expression of will in relation to the listener and aim to express the will with the semantic components of causation and the subject. At the same time, the imperative statement contains the speaker's expression of will addressed to the listener, aimed at the performance of an action caused by the urge. It can be said that the imperative is an addressed expression of will, and the subject of the expression of will is a specific or generalized person who may remain unexpressed in the imperative statement. Based on this material, the study of undefined-referential expressions was divided into two parts: the inventory of the means of implementation and the analysis of these specific imperative categorical situations. The analysis showed that the semantics of the imperativeness is realized by the following linguistic means in the studied utterances: modal verbs 禁止, 得(in the negative form), modal adverb 必须, optative construction 宁..., 不..., phrase 当心, four-syllable fixed expressions with educational sense, as well as the general absence of any formal indicators. It was analyzed that in indefinite-referential expressions, attention is transferred from the object to the action itself, which is contained in the volition, which appeals to all recipients who will perceive it. The analysis of the means of implementation of imperativeness in indefinite-referential expressions made it possible to single out a number of categorical situations within which indefinite-referential

© 2023 Yu. Liubymova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

---

imperative expressions function in the modern Chinese language, namely: prohibition, order, request, advice. The greatest attention is given to samples of messages in which the imperative semantics is implemented under contextual conditions and the absence of any formal indicators of the modality of imperativeness, which is of interest for the prospects of further research on the semantics of imperativeness and the category of modality in general in the modern Chinese language.

Keywords: Chinese, category of modality, imperative semantics, imperatives, indefinite-referential sentences, functional linguistics.

ІМПЕРАТИВНА СЕМАНТИКА В НЕОЗНАЧЕНО-РЕФЕРЕНТНИХ ВИСЛОВЛЮВАННЯХ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРАВИЛ ТА ОГЛОШЕНЬ У ШАНХАЙСЬКОМУ МЕТРОПОЛІТЕНІ)

Ю. С. Любимова

Статтю присвячено вивченню особливостей реалізації імперативної семантики в неозначено-референтних висловленнях у сучасній китайській мові. Для дослідження вибраної теми як матеріал було використано правила й оголошення в Шанхайському метрополітені, оскільки неозначено-референтні висловлення використовуються у прислів'ях і приказках, інструкціях, рекламних слоганах, оголошеннях, тобто там, де об'єктом сприйняття інформації й об'єктом волевиявлення може стати будь-яка особа, яка побачить чи почує таке висловлення. Загалом імперативні категорійні ситуації пов'язані з волевиявленням мовця стосовно слухача і мають на меті волевиявлення із семантичними компонентами каузації і суб'єктом-істотою. При цьому імперативне висловлення містить адресоване слухачу волевиявлення мовця, спрямоване на виконання дії, зумовленої спонуканням. Можна сказати, що імператив вживається для позначення адресованого волевиявлення, а суб'єктом волевиявлення є конкретна або узагальнена особа, яка може залишатися невираженою в імперативному висловленні. Дослідження неозначено-референтних спонукань на основі цього матеріалу було розподілено на два етапи: інвентаризація засобів реалізації і аналіз категорійних ситуацій такого спонукання. За результатами дослідження встановлено, що семантику імперативу реалізують такі мовні засоби у досліджуваних висловленнях, як-от: модальні дієслова 请, 禁止, 得 (у заперечній формі), модальний прислівник 必须, оптаивна конструкція 守..., 不..., словосполучення 当心, чотирискладові сталі вирази з повчальним сенсом, а також взагалі відсутність будь-яких формальних показників. Було проаналізовано, що в неозначено-референтних спонуканнях увага з об'єкта переноситься на саму дію, що міститься у волевиявленні, яке апелює до всіх реципієнтів, які його сприйматимуть. Аналіз засобів реалізації імперативності в неозначено-референтних висловленнях дав змогу виокремити низку категорійних ситуацій, у межах яких функціонують неозначено-референтні імперативні висловлення в сучасній китайській мові, а саме: заборона (прохібітив), наказ, прохання, порада. Найбільшу увагу становлять зразки повідомлень, у яких імперативна семантика реалізується за контекстуальних умов і відсутності будь-яких формальних показників модальності імперативності, що становить інтерес для перспектив подальших досліджень семантики імперативності і категорії модальності загалом у сучасній китайській мові.

Ключові слова: китайська мова, категорія модальності, семантика імперативності, спонукання, неозначено-референтні речення, функціональна лінгвістика.

Вступ. Наше життя оточують ситуації, де нас про щось просять, щось радять, пропонують щось або взагалі забороняють щось робити. Усі зазначені

комунікативні ситуації безпосередньо свідчать про семантику імперативності, яка полягає у волевиявленні мовця і спонуканні суб'єкта до дії. Очевидно, що в такі комунікативні ситуації кожен із нас потрапляє щодня десятки разів, і здебільшого ми навіть не усвідомлюємо це. Утім у сучасному мовознавстві питанню реалізації семантики імперативності присвячено чимало досліджень. На особливу увагу заслуговують неозначено-референтні імперативні ситуації, які не містять конкретного адресата і зазвичай використовуються у прислів'ях і приказках, інструкціях, рекламних слоганах, оголошеннях. На особливу увагу заслуговує дослідження таких імперативних ситуацій у сучасній китайській мові. З огляду на те, що семантика імперативності в китайській мові реалізується за допомогою низки різнорівневих мовних засобів, вивчення засобів реалізації зазначеної семантики потребують подальшого вивчення й уточнення. На особливу увагу заслуговує прохібітивний складник у таких ситуаціях, зокрема засоби його реалізації. Ми виходимо з позицій функціональної лінгвістики і того, що в центрі уваги перебуває дослідження функції (у нашому випадку реалізації семантики імперативності) за допомогою різнорівневих мовних засобів. Ми розглядаємо категорію модальності в сучасній китайській мові як функціонально-семантичне поле, до складу якого входить низка субполів, зокрема і субполе імперативності.

Як було зазначено вище, ми можемо зустріти неозначено-референтні висловлення в оголошеннях та інструкціях, де увага фіксується не на об'єкті волевиявлення, а на самому виконанні цього волевиявлення, тому для дослідження **матеріалом** було вибрано правила користування Шанхайським метрополітенем (45 зразків мовлення), у яких яскраво представлено об'єкт нашого дослідження. Отже, **метою** нашого дослідження є аналіз засобів реалізації неозначено-референтних імперативних висловлень у сучасній китайській мові.

Аналіз попередніх досліджень. Щодо китайських розвідок у сфері модальності імперативності, то не існує її чіткого опису у працях учених. Раніше, аналізуючи засоби реалізації імперативності, лінгвісти зазвичай намагалися більше зосередитися на поодиноких випадках реалізації такої семантики, не концентруючись на загальній картині. У цьому аспекті наблизився до функційного підходу до вивчення модальності Люй Шусян [1982], який не просто розглядав окремі поодинокі випадки реалізації модальності за допомогою конкретних засобів, а підійшов до проблеми з точки зору розподілу модальності на конкретні категорійні ситуації, як-от: можливість, заперечення, ймовірність, необхідність, облігаторність, неминучість, а також окремий складник «дія і почуття», до якої входили значення спонукання, заборони, поради й оклику. Це була одна з перших спроб розглянути категорію модальності та її складники комплексно, спираючись не на особливості вживання певного конкретного мовного маркера, а на специфіку реалізації функції – вираження семантики модальності в мовленні.

А. Ю. Хашимото слушно зауважує, що багато «традиційних» лінгвістів обговорюють імператив не стільки як окремий синтаксичний тип, який можна порівняти, наприклад, із питальними реченнями, а скоріше як поодинокі випадки вживання відповідної «спонукальної» інтонації чи модальних часток із відповідним значенням. Зрозуміло, що як інтонація, так і модальні частки відіграють значну роль у формуванні імперативної семантики в сучасній

китайській мові. Утім, з іншого боку, зазначені засоби не є єдиними важливими засобами, які можуть формувати відповідну комунікативну ситуацію, тому ретельний опис усіх різнорівневих засобів імперативу повинен брати до уваги всі аспекти його структури [Hashimoto 1970, 35–36].

На сучасному етапі фахівці дедалі більше приділяють комплексну увагу дослідженню засобів реалізації імперативності у сучасній китайській мові. Наприклад, Цуй Сунжень і Куо Мінсун [2022] дослідили такі засоби реалізації імперативності (*imperatives*), як імперативні й каузативні дієслова, редуплікація дієслова, додавання комплементу 一下, використання заперечних прислівників 不要, 别, 不用, 不必, 不许, 甭, прийменника 把, потенційний спосіб дієслова, нульова форма дієслова тощо.

Отже, можна впевнено сказати, що межі дослідження модальних маркерів, зокрема й імперативних, стають дедалі ширшими, а вчені намагаються дедалі більше залучати функційний підхід до дослідження окресленого питання, оскільки він здатний надати повну «картину» реалізації цієї семантики в мові.

Виклад основного матеріалу. Ми вже зазначали, що функційний підхід є влучним методом для дослідження категорії модальності і субполя імперативності зокрема. З позицій цього підходу ми будемо аналізувати неозначено-референтні імперативні висловлення в сучасній китайській мові.

Загалом імперативні категорійні ситуації пов'язані з волевиявленням мовця стосовно слухача і мають на меті волевиявлення із семантичними компонентами каузативу і суб'єктом-істотою. При цьому імперативне висловлення містить адресоване слухачу волевиявлення мовця, спрямоване на виконання дії, зумовленої спонуканням. Можна сказати, що імператив являє собою адресоване волевиявлення, а суб'єктом волевиявлення є конкретна або узагальнена особа, яка може залишатися невираженою в імперативному висловленні. Суб'єктом дії може бути будь-яка особа, навіть мовець, який не обов'язково бере участь у безпосередньому акті мовлення [Любимова 2016, 128]. Серед спонукальних речень, які функціонують як висловлення, можна виділити означено-референтні і неозначено-референтні речення. В означено-референтних реченнях конкретний мовець висловлює волевиявлення конкретному адресату, а в неозначено-референтних реченнях немає конкретного адресата. Як було зазначено, неозначено-референтні висловлення використовуються у прислів'ях і приказках, інструкціях, рекламних слоганах, оголошеннях, тобто там, де об'єктом сприйняття інформації (відповідно й об'єктом волевиявлення) може стати будь-яка особа, яка побачить чи почує таке висловлення. Фактично в таких висловленнях анонімний мовець асоціює себе з тим, кому він дає настанову [Любимова 2016, 134].

Л. Суховецька [Суховецька 2018, 10], досліджуючи прохібітивні спонукання, класифікує їх на *означено-референтні* (ті, що називають щонайменше одного з учасників прохібітивної ситуації), *неозначено-референтні* (ті, у яких адресант фокусує увагу на прохібітивній дії) та *відносно-референтні* (ті, у яких референт вербалізовано неозначеними займенниками *one, you, we*). Отже, в неозначено-референтних спонуканнях увага з об'єкта переноситься на саму дію, яка міститься у волевиявленні, яке апелює до всіх реципієнтів, які його сприйматимуть. Оскільки на перший план виходить саме спонукання, необхідним виявляється аналіз, як саме формується таке спонукання і через

які засоби відбувається апеляція до будь-якого реципієнта, який прочитає чи почує таке висловлення.

Нагадаємо, що матеріалом дослідження було вибрано оголошення і правила користування Шанхайським метрополітеном (45 зразків мовлення), у яких висловлення мають неозначено-референтний характер, здебільшого у формі прохібітиву. Загалом проаналізовані зразки можна розподілити на декілька груп відповідно до місця їхнього розташування в метрополітені та ступеня важливості й неухильності їхнього виконання. Нами було проаналізовано оголошення та правила, які містяться у вагонах поїздів і входах до них, на ескалаторах, на ліфтах, на стінах уздовж напрямку руху ескалаторів, а також на стінах станцій метрополітену. Дослідження неозначено-референтних спонукань на основі цього матеріалу розподілили на два етапи: інвентаризація засобів реалізації і аналіз категорійних ситуацій такого спонукання.

За результатами ретельного вивчення матеріалу можемо виокремити такі мовні засоби реалізації імперативу в досліджуваних висловленнях: модальні дієслова 请, 禁止, 得 (у заперечній формі), модальний прислівник 必须, оптаивна конструкція 宁..., 不..., словосполучення 当心, чотирискладові сталі вирази з повчальним сенсом, а також взагалі відсутність будь-яких формальних показників. Розглянемо окремо кожен із засобів реалізації спонукання.

Спонукальне дієслово 请 *запрошувати, просити, будь ласка* зазвичай використовується для реалізації семантики прохання. Воно може реалізувати значення «будь ласка», а також «я прошу вас / тебе» [Любимова 2017, 101]. Люй Шусян [2016, 454] однією з функцій цього дієслова визначає ввічливу форму (敬辞) з таким поясненням: 用于希望对方做某事 (використовується для того, щоб виразити бажання (сподівання / очікування) щодо того, щоб співрозмовник виконав певну дію). Отже, зазвичай дієслово 请 використовується для пом'якшеного спонукання у формі прохання, пропозиції. Наприклад,

1) 请小心空隙 – *Будьте обережні, будь ласка, зверніть увагу на розрив між платформою та вагоном поїзда.*

2) 为了您的健康请佩戴口罩 – *З метою захисту Вашого здоров'я, будь ласка, носіть захисну маску;*

3) 请站在警示线内 – *Будь ласка, не заступайте за обмежувальну лінію.*

Як можна побачити, в обох прикладах реалізується пом'якшене спонукання у вигляді прохання, яке реалізується за допомогою дієслова 请.

Дієслово 禁止 *забороняти, не дозволяти, обмежувати* входить до окремої групи спонукальних дієслів, які використовуються для реалізації семантики заборони у прохібітивних реченнях (негативно-імперативних). Тобто семантика заборони може сприйматися як спонукання до невиконання або припинення виконання певної дії (прохібітивної дії) [Таценко, Суховецька 2017, 330]. На думку Л. Суховецької [Суховецька 2018, 112], у заборонах реалізується воля суспільства до самозбереження і вони показують, якого роду вчинки можливі в суспільстві, що можна очікувати від його членів, яку поведінку потрібно зупинити. Прохібітиви застосовують у кодексах правил, що регулюють відносини між людиною і навколишнім середовищем, а також у вигляді законів, постанов, розпоряджень. Розглянемо детальніше на прикладах:

自动扶梯乘梯须知 – *Правила поведінки на ескалаторі*

-
- 1) 禁止行走或奔跑 – *заборонено йти чи бігти східцями ескалатора;*
  - 2) 禁止倚靠 – *не притуляйтеся;*
  - 3) 禁止玩耍 – *не розважайтеся, перебуваючи на ескалаторі;*
  - 4) 禁止使用手推车 – *не рухайте візки під час пересування на ескалаторі;*
  - 5) 禁止运输笨重物品 – *перевезення великогабаритних речей заборонено;*
  - 6) 禁止将物品放在扶手带上 – *не ставте предмети на поручні ескалатора;*
  - 7) 禁止反方向站立 – *не стійте обличчям проти напрямку руху;*
  - 8) 禁止头和肢体伸到扶手带外 – *не виставляйте голову і кінцівки за поручні ескалатора;*
  - 9) 禁止在出入口附近停留 – *не затримуйтеся під час входу чи виходу з ескалатора;*
  - 10) 禁止人内 – *стороннім вхід заборонено.*

Можемо побачити, що всі приклади є прохібітивними висловленнями, у яких за допомогою дієслова 禁止 забороняти, не дозволяти, обмежувати реалізується семантика спонукання до невиконання певної дії. За допомогою дієслова 禁止 увага фокусується на прохібітивній дії, а об'єкти волевиявлення «відходять» на другий план. Таким чином, у центрі уваги перебуває облігаторний компонент [Суховецька, Стаценко 2017, 331], у якому детально розкривається те, чого не можна робити, яку дію не можна допускати або слід уникати. Таким чином, облігаторний компонент (ціла фраза) умовно виступає додатком до дієслова 禁止. Треба зауважити, що в традиційному китайському мовознавстві питання додатка (прямого і непрямого) і того, що може виступати додатком у реченні, різняться з тим, до чого звикли у європейській мовознавчій традиції, оскільки додаток граматично (у вигляді словозміни) не пов'язується з дієсловом і часто-густо в ролі додатка може виступати не лише слово чи словосполучення, а й навіть ціла фраза / речення. Саме тому в мовознавчих колах ставиться під сумнів виокремлення в китайській мові складнопідрядних речень з'ясувального типу, а будь-що, що стоїть після дієслова і розуміється як «дія + додаток», сприймається як додаток. Тому неозначено-референтний прохібітив можна подати у вигляді універсальної формули 禁止 + облігаторна дія (дієслово / дієслівне словосполучення / фраза).

Крім того, подібну функцію виконує і модальне дієслово 得 у заперечній формі з прислівником 不 – *不得 не можна, не дозволяється, заборонено.* Наприклад, *不得在列车车厢内饮食. Вживати їжу та напої у вагонах поїзда заборонено.* У цьому прикладі бачимо, що прохібітив реалізується шляхом заперечення можливості (不得) виконання облігаторної дії.

Натрапляємо на словосполучення 当心 *бути обережним та уважним; остерігатися, берегтися; діяти обережно*, яке також трапляється в неозначено-референтних імперативних реченнях. Подекуди трапляються його синоніми 小心, 注意, 危险 з аналогічним значенням. З огляду на проаналізований матеріал, словосполучення 当心 здебільшого використовується в ситуаціях, де пропонується прохання або застерігання від певної небезпеки. Проаналізуємо на декількох прикладах:

- 1) 当心夹手 – *не підкладайте руки в зазор між дверима і вагоном поїзда;*
- 2) 当心夹住衣物 – *стежте, щоб частини одягу не потрапляли у складові частини або елементи ескалатора (притримуйте поли довгого одягу);*

---

3) 当心卡住鞋跟 – **не допускайте** потрапляння підборів взуття в обладнання ескалатора.

Як бачимо, словосполучення 当心 акцентує увагу на облігаторній дії, яка умовно виступає додатком до цієї дієслівної фрази (за аналогією з функціонуванням дієслова 禁止). У наведених прикладах семантика заборони значно пом'якшується через використання словосполучення 当心 і виражає семантику прохання, нагадування, застерігання тощо.

Під час аналізу матеріалу також натрапляємо на **модальний прислівник необхідності** 必须, який використовується в неозначено-референтних імперативних реченнях. Під 必须 – мається на увазі «те, що обов'язково треба виконати», «треба тільки так і ніяк інакше». Оскільки 必须 – це модальний прислівник, його вжиток обмежується позицією обставини, яка оформлює основне дієслово. Наприклад,

- 1) 必须握住扶手带 – **тримайтеся** за поручень ескалатора;
- 2) 必须拉住小孩 – **тримайте** дітей за руку.

Можемо побачити, що модальний прислівник 必须 оформлює основне дієслово і таким чином акцентує увагу на облігаторній дії. Незважаючи на те, що цей модальний прислівник є засобом реалізації модальності необхідності, він може також реалізувати значення імперативності, оскільки модальні модифікатори необхідності перебувають на периферії субполя імперативності в сучасній китайській мові, і через семантику необхідності вони також опосередковано передають і значення наказу чи поради, залежно від контексту [Любимова 2016, 141]. У такому випадку найчастіше за все йдеться про семантику наказу.

Зацікавленість викликає вживання **оптативної конструкції** 宁..., 不... **краще ..., аніж...** Хоча вживання подібної конструкції є меншим, аніж попередні проаналізовані мовні засоби, але також становить інтерес для дослідження. Семантика оптативності так само є волевиявленням мовця про його бажання зі вказівкою на виконання певної неадресованої дії, і доволі часто засоби реалізації оптативності можуть також вживатися в імперативних категорійних ситуаціях. Семантика бажання, що висловлюється за допомогою таких оптативних конструкцій, вказує на те, що бажання не є зовсім ідеальним для мовця і його вибір бажати це продиктоване певним вибором між кількома альтернативними ситуаціями після їхньої відповідної оцінки. Аналогічно відбувається і в імперативних ситуаціях, де реципієнту пропонується вибрати правильний варіант і виконати його, навіть якщо він є не зовсім ідеальним. Проаналізуємо на прикладі: 宁等一列车 不抢一扇门 – **будь ласка, не намагайтеся силою відчинити двері вагона, дочекайтеся наступного поїзда**. Можемо побачити, що реципієнт спонукання в цьому прикладі опиняється перед вибором – «силоміць відчинити двері вагона поїзда після того, як вони вже закрилися» і «дочекатися наступного поїзда і бути першим у черзі, щоб потрапити до вагона». Можемо побачити, що в цьому прикладі оптативна конструкція реалізує пом'якшене спонукання у вигляді прохання і поради.

Відсутність формальних показників імперативності також доволі часто трапляється в неозначено-референтних імперативних висловленнях у сучасній китайській мові. Фактично в таких випадках імперативний характер висловлення експлікується з контексту. Такі випадки реалізації імперативу

схожі на подібну ситуацію в українській мові, коли семантика реалізується за допомогою інфінітива, наприклад, «Стояти!», «Сидіти» тощо. Така нульова форма дієслова свідчить про позбавлення китайської мови необхідності використання надлишкових мовних засобів для реалізації певної семантики шляхом максимального використання нульових форм (неоформленого дієслова). Використання таких форм (утім так само, як і зазначених вище мовних засобів) здебільшого визначається прагматичними факторами і залежить від вибору мовця, проте така форма не є факультативною, вона існує нарівні з варіантами оформлення відповідними модальними модифікаторами або у складі певних синтаксичних конструкцій. Розглянемо детальніше на прикладах:

紧急开门操作 – **екстрене відчинення дверей**

1) 紧急时打开保护盖 – у разі надзвичайної ситуації **відкрийте** захисну кришку;

2) 按照箭头所示方向旋转手柄 – **поверніть** ручку в напрямку, вказаному стрілкою;

3) 至解锁位 – **поверніть** ручку вздовж напрямку розблокування;

4) 停车后开门 – відкрийте двері після зупинки поїзда.

Пропонований приклад представлено у вигляді правил й інструктажу щодо екстреного відчинення дверей. Імперативний складник (наказ) в усіх пунктах наведених правил реалізується через контекст, презентацію тексту у вигляді пронумерованих пунктів (що відразу наштовхує на облігаторність виконання переліку правил) за відсутності будь-яких модальних модифікаторів чи відповідних синтаксичних конструкцій. В усному мовленні такий вид передачі спонування легко компенсується через спонукальну інтонацію, яка може бути єдиним показником імперативності в певній комунікативній ситуації. На наш погляд, відсутність будь-яких формальних показників для реалізації імперативності в неозначено-референтних реченнях становить найбільший інтерес і потребує подальшого дослідження.

Наостанок також хочемо звернути увагу на окрему групу засобів реалізації імперативності в неозначено-референтних реченнях – **чотирискладові стійкі вирази з повчальним сенсом**. Вони є периферійними засобами реалізації семантики імперативності, утім опосередковано також реалізують це значення. Наприклад,

1) 智者守序 – *мудра людина дотримується правил (поводьтєся культурно й дотримуйтєся правил)*;

2) 文明礼让 – *поводьтєся ввічливо й поважайтє один одного*.

Отже, можемо побачити, що в наведених вище прикладах семантика спонування у вигляді поради реалізується імпліцитно через повчальний сенс чотирискладових виразів і заклик до культурної поведінки і взаємоповаги.

Таким чином, з огляду на проаналізовані вище засоби реалізації імперативності в неозначено-референтних висловленнях можемо виокремити низку категорійних ситуацій, у межах яких функціонують неозначено-референтні імперативні висловлення, а саме: **заборона (прохібітив), наказ, порада, прохання**.

Категорійна ситуація **заборони** (прохібітиву) трапляється найчастіше (17 зразків мовлення) і здебільшого реалізується за допомогою дієслова 禁止 і модального дієслова 得 в заперечній формі. Фактично такі ситуації

є негативно-імперативними і їх можна кваліфікувати як «наказ не виконувати дію» або «заперечувальний наказ» [Суховецька 2018, 113]. Наприклад,

- 1) 禁止赤脚者乘用 – *пересуватися на ескалаторі босоніж **заборонено***;
- 2) 禁止攀爬 – *лізти вгору **заборонено***;
- 3) 使用电子设备时禁止外放声音 – ***заборонено** вмикати зовнішній звук під час використання електронного обладнання*.

Категорійна ситуація **наказу** (13 зразків мовлення) реалізується за допомогою модального прислівника необхідності 必须 або взагалі за відсутності будь-яких формальних показників семантики модальності контекстуально (через спонукальну інтонацію в озвучених оголошеннях або графічно у вигляді пунктів правил). Наприклад,

- 1) 必须抱着宠物 – *тримайте тварин на руках*;
- 2) 紧握扶手 – *тримайтеся за поручень*.

Категорійна ситуація **прохання** (12 зразків мовлення) реалізується за допомогою модального дієслова 请, словосполучення 当心, оптативної конструкції 宁..., 不... краще ..., аніж... Наприклад,

1) 门灯闪烁 请勿上下年 – ***будь ласка**, не виходьте і не заходьте до вагонів поїзда після сигналу оголошення про зачинення дверей*;

2) 当心夹住软底鞋 – ***будьте обережні**, слідкуйте, щоб взуття з м'якою підошвою не потрапляло в зазори в ескалаторі*.

Категорійна ситуація **поради** (3 зразки мовлення) реалізується за допомогою оптативної конструкції 宁..., 不... краще ..., аніж... і чотирискладових стійких виразів із повчальним сенсом.

Висновки. З огляду на проведене дослідження можемо зробити висновок, що неозначено-референтні імперативні ситуації характеризуються відсутністю експлікації об'єкта волевиявлення й акцентуванням на облігаторній дії, яка є смисловим центром таких повідомлень. Акцент на облігаторній дії здійснюється за допомогою низки різнорівневих формальних показників, а саме: модальні дієслова 请, 禁止, 得 (у заперечній формі), модальний прислівник 必须, оптативна конструкція 宁..., 不..., словосполучення 当心, чотирискладові сталі вирази з повчальним сенсом, а також взагалі відсутність будь-яких формальних показників. За результатами аналізу матеріалу було виявлено, що імперативні категорійні ситуації, виражені неозначено-референтними повідомленнями, представлено в такій пропорції: заборона (37,7 %), наказ (28,9 %), прохання (26,7 %), порада (6,7 %). Реалізація таких категорійних ситуацій у неозначено-референтних імперативних висловленнях на основі вибраного матеріалу дослідження зумовлюється тим, що неозначено-референтні повідомлення зазвичай використовуються в наказах, правилах, інструкціях, оголошеннях, а цільовою аудиторією таких повідомлень є будь-яка людина, яка стає реципієнтом. При цьому на перший план виходить не об'єкт волевиявлення, а саме волевиявлення, яке є облігаторним чи бажаним до виконання. Найбільшу увагу становлять зразки повідомлень, у яких імперативна семантика реалізується за контекстуальних умов і відсутності будь-яких формальних показників модальності імперативності, що становить інтерес для перспектив подальших досліджень семантики імперативності й категорії модальності загалом у сучасній китайській мові.

ЛІТЕРАТУРА

Любимова Ю. С. Функціонально-семантичне поле модальності в сучасній китайській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13. Київ, 2016. 205 с.

Любимова Ю. С. Спонукальні дієслова як домінанта реалізації семантики імперативності в сучасній китайській мові. *Південний архів (філологічні науки)*. 2017. № 71. С. 100–103.

Таценко Н. В., Суховецька Л. В. Аналіз семантичної структури прохібитивних мовленнєвих актів в англomовному політичному дискурсі. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2017. № 153. С. 330–336.

Суховецька Л. В. Реалізація лінгвопрагматичного потенціалу спонукальної інтенції в англійськомовному політичному дискурсі (на матеріалі мовлення електорату) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Бахмут – Запоріжжя, 2018. 275 с.

Hashimoto A.Y. The Imperative in Chinese. *Journal of the Linguistic Society of Japan*. 1969. № 56. Pp. 35–62.

Cui S., Sung K.-M. A Reference Grammar for Teaching Chinese. *Syntax and Discourse*. Beijing : Peking University Press, 2022. 926 p.

吕叔湘. 中国文法要略. 北京 : 商务印书馆, 1982. 479 页.

吕叔湘. 现代汉语八百词. 北京 : 商务印书馆, 2016. 760 页.

REFERENCES

Lyubymova Yu.S. (2016), *Funktsional'no-semantychne pole modal'nosti v suchasniy kyts'kiy movi*: PhD Thesis. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv.

Lyubymova Yu.S. (2017), “Sponukal'ni diyeslova yak dominanta realizatsiyi semantychky imperatyvnosti v suchasniy kyts'kiy movi”, *Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky)*, No. 71, pp. 100–103.

Tatsenko N.V. and Sukhovets'ka L.V. (2017), “Analiz semantychnoyi struktury prokhibityvnykh movlennyevykh aktiv v anhlomovnomu politychnomu dyskursi”, *Naukovi zapysky. Seriya “Filolohichni nauky (movoznavstvo)”*, No. 153, pp. 330–336.

Sukhovets'ka L.V. (2018), *Realizatsiya lnhvoprahmatychnoho potentsialu sponukal'noyi intentsiyi v anhlis'komovnomu politychnomu dyskursi (na materialy movlennya elektoratu)*: PhD Thesis. Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya.

Hashimoto A.Y. (1969), “The Imperative in Chinese”, *Journal of the Linguistic Society of Japan*, No. 56, pp. 35–62.

Cui S. and Sung K.-M. (2022), *A Reference Grammar for Teaching Chinese. Syntax and Discourse*. Peking University Press, Beijing.

Lü Sh. (1982), *Zhongguo wenfa yaolüe*, Shangwu yinshuguan, Beijing.

Lü Sh. (2016), *Xiandai hanyu babai ci*, Shangwu yinshuguan, Beijing.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2023

**SEMANTIC FEATURES OF INTERACTION BETWEEN
RESULTATIVE CONSTRUCTIONS AND MARKER OF
REALIZATION OF SITUATION 了 LE IN THE CHINESE LANGUAGE**

D. Merzliuk
Senior Lecturer
Kyiv National Linguistic University
73, Velyka Vasylkivska st., Kyiv, 03150, Ukraine
mengt84@hotmail.com

The article deals with the issue of forming the aspectual semantics of an utterance as a result of the interaction of various grammatical markers of the category of aspect. The aspectual meaning of a sentence is by its nature composite, formed as an interaction of grammatical and semantic features of linguistic means of different levels. The article deals with the peculiarities of interaction between the resultative constructions of the modern Chinese language and the aspectual marker 了 *le*. Resultative constructions in Chinese consist of a main predicate representing a certain process and an additional predicate indicating a certain state as a result of the previous process. Resultative constructions include structures with result modifiers and direction modifiers. From the point of view of aspectual semantics, such structures are means of realization of completive meaning, namely the completion of an action or the achievement of a resultant state as the limit of an action. The following are the actional properties of resultative constructions with direction and result modifiers: [limit+], [dynamism+], [duration-], and these constructions can be attributed to the aspectual class of achievements.

The grammatical marker 了 *le* acts as a mean of expressing the aspectual semantics of the realization of a certain situation, focusing on the fact that a certain situation has been realized or has taken place. At the same time, the semantics realized by the grammatical marker 了 *le* in the utterance is also determined by the aspectual properties of the predicate.

Resultative constructions as those, that belong to the class of achievements, in interaction with the grammatical indicator 了 *le*, form a complementary interpretation of the situation, i.e. the fact of realization of the result of the action. However, since resultative constructions imply the achievement of a certain state resulting from an action, the semantics of the grammatical marker 了 *le* in such structures can also be interpreted as the occurrence or beginning of a certain resultative state that has occurred and continues to exist at the moment of speech or at the moment of reference time.

Thus, the interaction of resultative constructions and the grammatical marker 了 *le* forms a complex aspectual meaning of the utterance, which includes the semantics of realization of a certain result caused by the action, as well as the semantics of occurrence and existence of the resultative state relevant at the moment of speech.

Keywords: aspectual meaning, perfectivity, resultativity, resultative state, modifiers, completivity.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ РЕЗУЛЬТАТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ ТА ПОКАЗНИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СИТУАЦІЇ 了 LE В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Д. О. Мерзлюк

У поданій статті розглядається питання формування аспектуальної семантики висловлювання як результату взаємодії різних граматичних маркерів категорії аспекту. Аспектуальне значення висловлювання за своєю природою є складеним, формується як взаємодія граматичних і семантичних особливостей мовних засобів різних рівнів. У статті розглянуто особливості взаємодії результативних конструкцій сучасної китайської мови й аспектуального показника 了 le. Результативні конструкції китайської мови складаються з основного предиката, що презентує певний процес, і додаткового предиката, що вказує на певний стан як результат попереднього процесу. Результативні конструкції включають структури з модифікаторами результату та модифікаторами напрямку. Такі структури з точки зору аспектуальної семантики є засобом реалізації комплетивного значення, а саме завершення дії, досягнення результативного стану як межі дії. Акціональні властивості результативних конструкцій з модифікаторами напрямку та результату мають такі акціональні властивості: [граничність+], [динамічність+], [тривалість-], і можуть належати до акціонального класу досягнень.

Граматичний показник 了 le виступає засобом вираження аспектуальної семантики реалізації певної ситуації, фокусується на тому факті, що певна ситуація відбулася або мала місце. Водночас семантика, що реалізується граматичним показником 了 le у висловлюванні, визначається також акціональними властивостями предикату.

Результативні конструкції, що належать до класу досягнень, у взаємодії з граматичним показником 了 le формують комплетивну інтерпретацію ситуації, тобто факт реалізації саме результату дії. Однак, оскільки результативні конструкції імплікують досягнення певного стану, що є результатом дії, семантика граматичного показника 了 le в таких структурах може бути також інтерпретована як поява або початок певного результативного стану, що з'явився і продовжує існувати на момент мовлення або на момент референтного часу.

Таким чином, взаємодія результативних конструкцій і граматичного показника 了 le формує складене аспектуальне значення висловлювання, що включає семантику реалізації певного результату, викликаного дією, а також семантику появи й існування результативного стану, що є релевантним на момент мовлення.

Ключові слова: аспектуальне значення, перфективність, результативність, результативний стан, модифікатори, комплетивність.

Постановка проблеми. Аспектуальне значення висловлювання (внутрішня темпоральна структура ситуації, що описується у висловлюванні) за своєю природою є композитною [Smith 1997, 1–2], тобто такою, що реалізується у взаємодії різнорівневих засобів, зокрема лексичних, граматичних (морфологічних і синтаксичних) та контекстуальних. Крім взаємодії із засобами інших рівнів, граматичні показники категорії аспекту взаємодіють між собою, формуючи аспектуальну семантику висловлювання з більш складною структурою. Так, у сучасній китайській мові відбувається взаємодія показників прогресивного аспекту (正在 zhèngzài) і дуративного аспекту (着 zhe), засобів реалізації семантики делімітативності (редуплікація дієслів) і морфологічного

показника реалізації ситуації 了 le, морфологічного показника реалізації ситуації і результативних конструкцій. У дослідженні функціонально-семантичної категорії аспектуальності сучасної китайської мови актуальним є визначення семантики та функцій взаємодії різних граматичних показників категорії аспекту китайської мови між собою.

Огляд літератури. Структурні й семантичні особливості результативних конструкцій та їх функціонування як засобів реалізації категорії аспектуальності розглянуто в праці John Beavers [Beavers 2012]. Б. Комрі [Comrie 1976] розглядав аспектуальну семантику результативних станів як підвид категорії перфекту. Результативні конструкції (модифікатори результату) китайської мови, їхні структурні та семантичні особливості детально розглянуті в праці Лю Юехуа [刘月华 2001]. Р. Сяо та Т. МакЕнері розглядали аспектуальні особливості комплетивного аспекту, граматичним показником якого є результативні конструкції (resultative verb compounds) [McEneaney and Xiao 2004]. Дослідженням граматичного показника 了 le присвячена праця Ч. Лі та С. Томпсон, що розглядали показник 了 le як маркер перфективності [Li and Thompson 1989]; Р. Сяо та Т. МакЕнері визначали службове слово 了 як показник актуального аспекту [McEneaney and Xiao 2004]; Дай Яоцзін розглядає граматичний показник 了 le як маркер аспектуальної категорії реалізації ситуації [戴耀晶 1997].

Мета нашого дослідження – розглянути семантичні особливості взаємодії результативних конструкцій як показників комплетивного аспекту та маркера реалізації ситуації 了 le.

Категорія аспектуальності об'єднує різнорівневі засоби, що визначають внутрішню темпоральну структуру певної ситуації або події. Аспектуальна семантика висловлювання формуються внаслідок взаємодії лексичних, граматичних і контекстуальних засобів, зокрема акціональних особливостей дієслів (аспектуальних властивостей, що закладені в семантиці самого дієслова), граматичних засобів (морфологічні показники граматичної категорії аспекту), часових адвербіалів тощо. Так, Сунь Їнцзе пропонує розглядати аспектуальне значення висловлювання як результат взаємодії акціональних особливостей дієслова (动词词汇体 dòngcí cíhuì tǐ), типу ситуації (述谓体 shù wèi tǐ) і граматичної категорії аспекту (语法体 yǔfǎ tǐ) [孙英杰 2007, 43].

Структура граматичної категорії аспекту в китайській мові базується на дихотомії категорій перфективності та імпрефективності. Перфективність розглядає певну ситуацію як єдине граничне ціле, тоді як категорія імпрефективності розглядає ситуацію з точки зору фаз її перебігу, зосереджуючись на певній фазі (початок, перебіг або завершальна стадія ситуації) [Мерзлюк 2017]. Категорія перфективності в китайській мові містить такі семантичні зони, як семантика реалізації ситуації (морфологічним показником цього значення є маркер 了 le), семантика експерієнтивності (граматичним маркером цієї семантики є морфологічний показник 过 guo), семантика комплетивності (реалізується результативними конструкціями) та семантика делімітативності (засобом реалізації цієї семантики є редуплікація дієслів) [Мерзлюк 2021]. У структурі висловлювання ці граматичні і лексико-граматичні показники взаємодіють не лише з акціональними особливостями дієслів і контекстуальними засобами, а також можуть взаємодіяти між собою, тим самим формують аспектуальне значення висловлювання як результат такої взаємодії.

Результативні конструкції – це синтаксичні структури, що містять основне дієслово, яке репрезентує певний процес, і додатковий предикат, який вводить певний стан, що настає як результат процесу, описаного у висловленні [Beavers 2012, 913].

Результативні конструкції (результативи) реалізують стани, що були спричинені певною дією в минулому, тобто вказують на певний стан, що є результатом дії. Такий результативний стан зберігається на момент певного референтного часу [Bybee 1994, 63]. Б. Комрі, розглядаючи семантику категорії перфекта, виокремлює в його структурі результативний перфект – поточний стан, який є результатом певної минулої ситуації, що, власне, відображає релевантність минулої ситуації до теперішнього (на момент мовлення або на момент референтного часу) стану [Comrie 1976, 56].

Таким чином, ми можемо визначити таку базову структуру результативних конструкцій:

$$V_{\text{proc.}} - V_{\text{res.}}$$

де V_{proc} – процес, що призводить до зміни стану;

V_{res} – певний стан, що з'явився як результат попереднього процесу (зміни стану).

Розглядаючи семантику та семантичні зв'язки в результативних конструкціях, варто зазначити, що існують значні розбіжності стосовно акціональних властивостей таких предикативних структур. Єдина особливість результативних конструкцій, стосовно якої дослідники доходять згоди, – це граничний характер результативів, оскільки результативні конструкції описують певну подію з визначеною кінцевою точкою [Wechsler 2005, 258], якою є саме результативний стан.

Водночас існують певні розбіжності щодо належності результативних конструкцій до акціонального класу виконань (accomplishment) або акціонального класу досягнень (achievement). Це пов'язано, на нашу думку, з різними інтерпретаціями першого елемента результативної конструкції. У випадку, якщо структура результативних конструкцій розглядається таким чином: певна каузативна подія, що викликає зміну стану певного актанта (суб'єкта / об'єкта), ця зміна результується в певний стан; тоді подія може бути інтерпретована як така, що включає процес (зміну стану) і результат такого завершення, тобто має такі акціональні характеристики: [тривалість +], [граничність +], [динамічність+], така подія може бути класифікована як клас виконання [孙英杰 2007, 104–105].

З іншого боку, семантика результативних конструкцій може бути інтерпретована як вказівка на певний результуючий стан, і подієва структура не включає попередній процес, а фокусується лише на стані як результаті цього процесу. У такому випадку акціональні характеристики події можуть бути визначені таким чином: [тривалість -], [граничність +], [динамічність+], що відповідає класу досягнень.

У сучасній китайській мові результативні конструкції – це структури, що складаються з двох елементів, у цій структурі перший елемент вказує на певну дію, а другий елемент – на результат такої дії [Jian Kang Loar 2011, 122]. Другий, результативний, елемент у сучасній китайській мові реалізується через синтаксичну категорію модифікаторів – постпозиційний елемент, який розширює, доповнює або пояснює основний предикат [刘月华 2001, 533].

Китайська дослідниця Лю Юехуа виокремлює декілька типів модифікаторів у китайській мові, зокрема [刘月华 2001, 533]:

- 1) модифікатор результату (结果补语 *jiéguǒ bǔyǔ*);
- 2) модифікатор напрямку (趋向补语 *qūxiàng bǔyǔ*);
- 3) модифікатор можливості (可能补语 *kěnéng bǔyǔ*);
- 4) модифікатор стану (情态补语 *qíngtài bǔyǔ*);
- 5) модифікатор ступеня (程度补语 *chéngdù bǔyǔ*);
- 6) кількісний модифікатор (数量补语 *shùliàng bǔyǔ*);
- 7) прийменниковий модифікатор (介词补语 *jiècí bǔyǔ*).

На нашу думку, синтаксична категорія модифікаторів у системі синтаксису китайської мови пов'язана з поняттям результату в широкому сенсі, але в системі граматичної категорії аспекту китайської мови включаються модифікатори результату та модифікатори напрямку як засоби, що експлікують певний результативний стан, який з'явився внаслідок певної дії. Такий результативний стан може бути певним фізичним станом (白衬衣的领子变黑了 *Bái chèn yī de lǐng zǐ biàn hēi le* – Комірець білої сорочки почорнів), психічним станом (你记住我的话 *Nǐ jì zhù wǒ de huà* – Запам'ятай мої слова) або якісним станом (哭红眼睛 *Kū hóng yǎn jīng* – плакати, що аж очі почервоніли) [Jian Kang Loag 2011, 122].

Синтаксичні структури з модифікаторами в китайській мові містять дві предикації:

1. 白衬衣的领子变黑了 *Bái chèn yī de lǐng zǐ biàn hēi le* – Комірець білої сорочки почорнів.

Це висловлювання включає такі предикації:

a) 白衬衣的领子变 *Bái chèn yī de lǐng zǐ biàn* – Комірець білої сорочки змінився;

б) 白衬衣的领子黑了 *Bái chèn yī de lǐng zǐ hēi le* – Комірець білої сорочки почорнів.

Як стверджує Лю Юехуа, найчастіше між основним предикатом і модифікатором утворюються причинно-наслідкові зв'язки: основний предикат виступає каузатором або способом появи додаткового ефекту – результату, що вводиться модифікатором [刘月华 2001, 533].

2. 卧铺全卖光了 *Wò pù quán mài guāng le* – Квитки на спальні місця продані повністю, без залишку.

У цьому висловлюванні стан 光 *guāng* «без залишку, дочиста» спричинений дією 卖 *mài* «продавати».

Результативні конструкції китайської мови мають такі аспектуальні властивості: комплетивність, цілісність, динамічність [Xiao, McEneaney 2004, 166]. Цілісність результативних конструкцій проявляється в неможливості виокремити фази розгортання ситуації (початок, перебіг, завершення), уся ситуація розглядається як єдине ціле. Динамічність таких синтаксичних структур пов'язана з тим, що поява певного результативного стану викликана певним процесом, певними динамічними змінами стану.

Комплетивність є диференціюючою ознакою комплетивного аспекту, засобом реалізації якого є результативні конструкції. Комплетивність розуміється як досягнення певною дією своєї межі, тобто кінцевої точки, що є невід'ємною частиною події або ситуації, на відміну від термінативності, що передбачає

припинення виконання дії без досягнення кінцевої точки або межі [RXiao, McEnergy 2004, 27].

3. 我.....看到了有一年多没见的唐早晨。 Wǒ.....kàn dào le yǒuyī nián duō méi jiàn de Táng Zǎochén. – Я побачив Тан Цзаоченя, якого не бачив більше року.

У прикладі 3-результативна конструкція 看到 kàn dào «побачити» реалізує, що процес 看 kàn «дивитися» досягнув своєї кінцевої межі (результату) – 看到 kàn dào «побачити».

Засобами реалізації комплетивного аспекту в китайській мові є модифікатори результату та модифікатори напрямку. Модифікатори результату фокусуються саме на результативному стані, що виник унаслідок певної дії, імплікують комплетивність певної ситуації [Xiao, McEnergy 2004]. Модифікатори напрямку вказують на певний результативний стан, локалізуючи його просторово, ці модифікатори імплікують певну кінцеву точку, таким чином, ситуація перетворюється на граничну [Мерзлюк, 2018].

Оскільки результативні конструкції в китайській мові фокусуються саме на певному стані як результат дії, з точки зору акціональних особливостей їх можна розглядати як похідні досягнення [Xiao, McEnergy 2004, 167].

Стосовно граматичного показника 了 le в дослідженнях категорії аспектуальності сучасної китайської мови і досі ведуться дискусії щодо його семантики та функцій. Ми вважаємо граматичний показник 了 le засобом, який виражає семантику реалізації ситуації, тобто факту, що певна ситуація відбулася або відбудеться. Водночас взаємодія маркера 了 le з різними акціональними класами предикатів реалізує різну аспектуальну семантику [Мерзлюк 2022]. Розглянемо взаємодію граматичного показника 了 le з результативними конструкціями в китайській мові.

Взаємодія аспектуального показника 了 le та структур із модифікаторами результату. Ми можемо визначити дві структури, у рамках яких взаємодіють модифікатори результату та показник 了 le:

а) $V_{act} - M_{res} - 了$;

б) $V_{act} - M_{res} - 了 - O$,

де V_{act} – дієслово, що вказує на певну дію;

M_{res} – модифікатор результату, що вводить результат дії V_{act} ;

O – об'єкт висловлювання.

4. 就这样, 唐早晨的朋友们总算是到齐了。 Jiù zhèyàng, Táng Zǎochén de péngyǒumen zǒngsuàn shì dàoqí le. – Ось таким чином, друзі Тан Цзаочень нарешті зібралися разом.

5. 我把他踢疼了。 Wǒ bǎ tā tīténg le. – Я його боляче пнув.

6. 林德顺以为自己听错了。 Lín Déshùn yǐwéi zìjǐ tīngcuò le. – Лінь Дешунь вирішив, що він неправильно почув.

Оскільки аспектуальне значення висловлювання є складеним, є результатом взаємодії елементів різних рівнів, у наведених прикладах аспектуальна семантика висловлювання реалізується у взаємодії результативної конструкції та показника 了 le. Як було зазначено вище, результативна конструкція, до складу якої входить дієслово та модифікатор результату, за своїми акціональними властивостями є досягненням, тобто граничною, динамічною та моментальною подією. Відповідно, показник 了, взаємодіючи в межах

висловлювання з граничними предикатами, дає змогу інтерпретувати ситуацію як комплетивну [Xiao and McEnery 2004; Мерзлюк 2022]. За таких умов ми можемо інтерпретувати структуру $V_{act} - M_{res} - 了$ як реалізацію певного результату. Водночас семантика результативних конструкцій фокусується саме на результативному стані, що виникає внаслідок певної дії, і цей стан триває на момент мовлення або на момент певного референтного часу. Відповідно, у таких структурах взаємодія результативних конструкцій та показника 了 le може також інтерпретуватися як реалізація певного результату та початок або поява певного результативного стану.

Так, у прикладі 4 результативна конструкція 到齐 dàoqí «прибути всім, в повному складі» вводить стан 齐 qí «всі зібрані разом» як результат дії 到 dào «прибути». І на момент мовлення цей стан триває. Використання показника 了 у цьому висловлюванні акцентує увагу на подієвому характері ситуації, фокусуючись на тому, що стан 齐 qí «всі зібрані разом» був реалізований, тобто цей стан з'явився (як результат певної дії) і продовжує існувати.

Аналогічно в прикладах 5 і 6 стани 疼 téng «болісний» та 错 cuò «помилковий» є результативними станами, що з'явилися внаслідок дій 踢 tī «пнути» та 听 tīng «слухати». Граматичний показник 了 le в цих прикладах вказує на реалізацію цих результативних станів, а саме факт досягнення результату, зміну ситуації, що пов'язана з появою цих станів, та існування цих станів на момент мовлення.

У таких структурах $V_{act} - M_{res} - 了$, коли після результативної конструкції та показника 了 le відсутній об'єкт, дискусійним є статус самого показника 了 le, адже в граматичній системі сучасної китайської мови можна говорити про два омонімічні службові елементи: аспектуальний морфологічний показник 了₁ le₁ та модальну кінцеву частку 了₂ le₂ [吕叔湘 1999, 351–352]. Однією з диференційних ознак цих двох елементів є саме позиція елемента у висловлюванні. Традиційно службове слово 了 le, що займає позицію безпосередньо після дієслівного присудка перед об'єктом висловлювання, розглядається як аспектуальний показник 了₁ le₁. Службове слово 了 le, що займає позицію в кінці висловлювання, визначається як модальна кінцева частка 了₂ le₂. Але у структурі $V_{act} - M_{res} - 了$ показник 了 le, з одного боку, займає позицію після предиката, а з іншого – стоїть у кінці висловлювання. Таким чином, у таких структурах є певна двозначність щодо статусу службового слова 了 le. Чжао Юаньжень висловлював ідею про те, що в таких структурах 了 le є гаплогією, коли один із показників у структурі $V_{act} - M_{res} - 了_1 - 了_2$ опускається, а граматичне значення 了₁ le₁ та 了₂ le₂ реалізується одним граматичним показником [赵元任 1979].

Водночас інтерпретація функції показника 了 le у структурі $V_{act} - M_{res} - 了$ як засобу реалізації семантики зміни ситуації також дає нам можливість розглядати службове слово 了 le в такій структурі як таке, що поєднує в собі семантику реалізації ситуації і семантику зміни та появи певного стану.

7. 本来人家的生活很美满, 被你这么一插进去, 人家的幸福马上就变成了痛苦。 Běnlái rénjiā de shēnghuó hěn měimǎn, bèi nǐ zhème yī chā jìn qù, rénjiā de xìngfú mǎshàng jiù biàn chéngle tòngkǔ. – На самому початку життя було прекрасним, але коли в нього вліз ти, щастя людини відразу ж перетворилося на страждання.

8. 周围坐满了纳凉的人。 Zhōuwéi zuò mǎnle nàliáng de rén. – Довкола всі місця були зайняті людьми, що насолоджувалися прохолодою.

9. 林德顺看清了男孩的脸。 Lín Déshùn kàn qīngle nánhái de liǎn – Ліннь Дешунь чітко розгледів обличчя хлопчика.

10. 我们吃完了冰棍。 Wǒmen chī wánliǎo bīnggùn. – Ми доїли ескімо.

В іншій структурі з модифікаторами результату $V_{act} - M_{res} - 了$ – О службове слово 了 le, виходячи з його позиції у висловлюванні, може визначатися як 了₁ le₁ – аспектуальний морфологічний показник, що виражає семантику реалізації ситуації. Але, як і в попередній групі прикладів (висловлювання 4–6), у прикладах 7–10 результативна конструкція реалізує певний стан як результат дії. У прикладі 7 стан 成 chéng «перетворення» є результатом дії 变 biàn «змінюватися», у прикладі 8 стан 满 mǎn «заповнений» є результатом дії 坐 zuò «сідати», а в прикладі 9 стан 清 qīng «чіткий» викликаний виконаний дією 看 kàn «дивитися». Трохи інша ситуація в прикладі 10, де модифікатор результату 完 wán реалізує значення комплетивності (досягнення дією своєї кінцевої точки) дії 吃 chī «їсти» і водночас імплікує, що такий стан завершеності продовжує існувати. Таким чином, і у структурі $V_{act} - M_{res} - 了$ – О ми можемо говорити про наявність певного результативного стану, відповідно показник 了 в такій структурі може бути інтерпретований як такий, що вказує на реалізацію певного результату, а також реалізує семантику появи певного стану («перетворення», «заповненості», «чіткості», «завершеності»).

Взаємодія граматичного показника 了 та модифікаторів напрямку. Модифікатори напрямку пов'язані з появою результату дії як досягнення певної межі, що локалізується у просторі, у поєднанні з показником 了 le також реалізують семантику початку або появи певної ситуації та досягнення просторової межі як результату дії. Але водночас у характері взаємодії модифікаторів напрямку та показника 了 le є низка відмінностей від взаємодії модифікаторів результату та показника 了 le.

Позиція 了 le в результативних конструкціях з модифікаторами напрямку.

У структурах з модифікаторами напрямку граматичний показник 了 le може займати різні позиції:

а) після модифікатора: $V_{act} - M_{dir} - 了 - (O)$;

б) безпосередньо після дієслова: $V_{act} - 了 - M_{dir} - (O)$,

де V_{act} – дієслово, що вказує на процес;

M_{dir} – модифікатор напрямку, що просторово локалізує досягнення певної межі як результат дії V_{act} ;

O – об'єкт висловлювання.

11. 唐早晨小心翼翼地走进了我的屋子。 Táng Zǎochén xiǎoxīnyùyì de zǒu jìnle wǒ de wūzi. – Тан Цзаочень обережено зайшов до моєї кімнати.

У структурах, де морфологічний показник 了 le перебуває в постпозиції до модифікатору напрямку, він вказує на реалізацію певного результату, а також появу певного стану як результату дії, тобто в цьому випадку його функція подібна до структур взаємодії 了 le і результативних модифікаторів.

У прикладі 11 дія 走 zǒu «йти» призводить до результату 进 jìn «увійти», що визначає просторову межу як результат, досягнення якої визначає завершення дії (комплетивність події). Морфологічний показник 了 le вказує на реалізацію

результату 进 jìn «увійти», а також на появу результативного стану «перебування суб'єкта в певному приміщенні».

12. 于是我妻子脸色铁青地走了出来。 Yúshì wǒ qī zǐ liǎnsè tiěqīng de zǒule chūlái. – Тому моя дружина вийшла з обличчям, блідим від гніву.

Інша позиція морфологічного показника 了 le у структурах із модифікаторами напрямку – позиція між основним дієсловом і самим модифікатором. Така структурна особливість не притаманна результативним модифікаторам, що може свідчити про більш тісний зв'язок модифікаторів результату й основного дієслова. У такій позиції (між дієсловом і модифікатором напрямку) морфологічний показник 了 le пов'язаний не з усією структурою «дієслово – модифікатор напрямку», а лише з основним дієсловом, його функція в такому висловлюванні – вираження факту реалізації дії, але не реалізації результату.

У прикладі 12 морфологічний показник 了 le вказує, що була реалізована дія 走 zǒu «йти», мовець бачив процес цієї дії [刘月华 2001], проте розглядає її як єдине неподільне ціле, як ситуацію, що вже відбулася. І після реалізації дії настає вже результативний стан 出来 chūlái «вийти». На відміну від висловлювання 11, де можна спостерігати факт реалізації та настання певного результату, але не факт відбування певної дії.

Модифікатори напрямку реалізують семантики просторової межі розвитку певної ситуації переважно у випадках, коли основне дієслово, що виражає процес, є дієсловом із семантикою руху. Водночас, поєднуючись з дієсловами, що не реалізують семантику руху, модифікатори напрямку можуть мати результативну семантику (досягнення певною дією результату або мети), а також семантику стану, реалізуючи значення початку, перебігу та припинення певної ситуації [刘月华 2001, 548]. Ця семантика стану є результатом граматикалізації значень модифікаторів напрямку, і такі випадки можуть розглядатися як реалізації аспектуальної семантики фазовості.

13. 我坐车的时候睡着了, 结果坐过了站。 Wǒ zuòchē de shíhòu shuìzhaole, jiéguǒ zuòguòle zhàn. – Коли їхав потягом, я заснув, унаслідок чого я проїхав свою станцію [刘月华 2001].

У прикладі 13 модифікатор напрямку 过 guò реалізує результативну семантику, виражаючи, що потрібна точка (в часі або просторі) була пройдена. Використання морфологічного показника 了 le підкреслює факт реалізації цього результату.

14. 我妻子看着我和唐早晨笑了起来。 Wǒ qīzi kànzhe wǒ hé Táng Zǎochén xiàole qīlái. – Дружина, дивлячись на мене та Тан Цзаоченя, розсміялася.

У прикладі 14 модифікатор напрямку 起来 qǐlái реалізує аспектуальну семантику інсептивності – початку та подальшого розвитку ситуації. Використання аспектуального показника 了 le фокусується на факті реалізації самої дії, на тому, що дія відбулася, тоді як 起来 qǐlái акцентує увагу на тому, що дія тривала і розвивалася після початку реалізації.

15. 我不敢回家了, 我遇上了麻烦。 Wǒ bù gǎn huí jiāle, wǒ yù shàngle máfan. – Я не наважуюся повертатися додому, я зіштовхнувся з проблемами.

У прикладі 15 модифікатор напрямку 上 shàng реалізує аспектуальну семантику інсептивності, вказуючи, що певний стан або подія (遇 yù «зіштовхнутися») почала відбуватися і продовжує існувати далі. Тоді як морфологічний показник 了 le в цьому висловлюванні підкреслює реалізацію початку ситуації.

---

16. 他感到天空有些暗下来了。Tā gǎndào tiānkōng yǒuxiē àn xiàláí le. – Він відчув, що небо трохи потемніло.

У висловлюванні 16 модифікатор 下来 реалізує аспектуальну семантику переходу від динамічного стану до статичного стану, морфологічний показник 了 le підкреслює факт реалізації цього переходу, а також виражає семантику зміни стану і появи нового стану.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результативні конструкції в сучасній китайській мові є структурами, що складаються з основного предиката, що вводить певну дію, і додаткового предиката (модифікатора), що презентує певний результативний стан, який виникає внаслідок основної дії. Такі результативні конструкції фокусуються саме на досягнутому результаті, тому можуть розглядатися як предикати досягнення (граничні, динамічні, моментальні предикати). Результативні конструкції в китайській мові включають два основні типи: структури з модифікаторами результату та структури з модифікаторами напрямку. Результативні конструкції китайської мови можуть взаємодіяти з морфологічними показниками аспектуальної семантики, зокрема з граматичним показником 了 le. У взаємодії граматичного показника 了 le та результативних конструкцій формується аспектуальне значення висловлювання: реалізація певного результату та поява результативного стану, що існує на момент мовлення або на певний референтний час.

У перспективах подальшого дослідження входить вивчення ступеня граматикизації модифікаторів напрямку та результату, семантичні та функціональні особливості модифікаторів напрямку, взаємодія граматичних засобів (морфологічних та синтаксичних) і контекстуальних у формуванні аспектуального значення висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА

Мерзлюк Д. О. Диференційні ознаки перфективів і імперфективів у сучасній китайській мові. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філологія»*, 2017. Вип. 17. С. 185–192.

Мерзлюк Д. О. Модифікатори напрямку як засоби реалізації аспектуальних значень у сучасній китайській мові. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. Вип. 6. С. 209–215.

Мерзлюк Д. О. Структура функціонально-семантичної категорії аспектуальності в китайській мові. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність* : матеріали міжнародної наукової конференції, 24 листопада 2021 р. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 330–334.

Мерзлюк Д. О. Функціонально-семантичні особливості аспектуального маркера реалізації ситуації 了 в сучасній китайській мові. *Китаєзнавчі дослідження*, 2022 р., № 1. С. 47–56.

Bybee J., Perkins R., Pagliuca W. *The Evolution of Grammar: tense, aspect, and modality in the languages of the world*. The University of Chicago Press. 1994. 398 p.

Beavers J. Resultative Constructions. *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*. / R. Binnick. Oxford University Press. 2012. P. 908–933.

Comrie B. *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge University Press, 1976. 142 p.

Li Ch., Thompson S. *Mandarin Chinese. A Functional Reference Grammar*. University of California Press, 1989. 691 p.

Loar Jian Kang. *Chinese Syntactic Grammar. Functional and Conceptual Principles*. New York, 2011. 494 p

Loar Jian Kang. *Learn to Use Chinese Aspect Particle*. Routledge. 2019. 285 p.

McEnery T., Xiao R. *Aspect in Mandarin Chinese: A corpus-based study*. John Benjamins Publishing Company, 2004. 303 p.

Smith C. *The Parameter of Aspect*. Kluwer Academic Publishers, 1997. 349 p.

Wechsler S. Resultatives Under the 'EventArgument Homomorphism' Model of Telicity. *The Syntax of Aspect. Deriving Thematic and Aspectual Interpretation*. / N. Erteschik-Shir, T. Rapoport. Oxford University Press, 2005. P. 255–273.

常娜。体貌义构式“V上了”研究。汉语学习。2015年，第三期。60–68页。

戴耀晶。现代汉语时体系统研究。江苏教育出版社，1997年。177页。

刘月华。实用现代汉语语法。北京：商务印书馆，2001年。1005页。

吕叔湘。现代汉语八百词。北京：商务印书馆，1999年。760页。

孙英杰。现代汉语体系统研究。黑龙江人民出版社，2007年。257页

赵元任。汉语口语语法。北京：商务印书馆，1979。380页。

REFERENCES

Merzlyuk D.O. (2017), “Dyferentsiyni oznaky perfektyviv i imperfektyviv u suchasnyy kytays'kiy movi”, *Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Filolohiya*, Vol. 17. Pp. 185–192.

Merzlyuk D.O. (2018), “Modyfikatory napryamku yak zasoby realizatsiyi aspektual'nykh znachen' u suchasnyy kytays'kiy movi”, *Zakarpats'ki filolohichni studiyi*, Uzhhorod. Vol. 6. Pp. 209–215.

Merzlyuk D.O. (2021), “Struktura funktsional'no-semantychnoyi katehoriyi aspektual'nosti v kytays'kiy movi”, *Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist': materialy mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, 24 lystopada 2021 r. Kyiv: Vydavnychyy dim “Hel'vetyka”. Pp. 330–334.

Merzlyuk D.O. (2022), “Funktsional'no-semantychni osoblyvosti aspektual'noho markeru realizatsiyi sytuatsiyi 了 v suchasnyy kytays'kiy movi”, *Kytayeznavchi doslidzhennya*, № 1. Pp. 47–56.

Bybee J., Perkins R. and Pagliuca W. (1994), *The Evolution of Grammar: tense, aspect, and modality in the languages of the world*. The University of Chicago Press.

Beavers J. “Resultative Constructions”, in Binnick, R. (Ed), *The Oxford Handbook of Tense and Aspect*. Oxford University Press.

Comrie B. (1976), *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge University Press.

Li Ch., Thompson S. (1989), *Mandarin Chinese. A Functional Reference Grammar*. University of California Press.

Loar Jian Kang. (2011), *Chinese Syntactic Grammar. Functional and Conceptual Principles*. New York.

Loar Jian Kang. (2019), *Learn to Use Chinese Aspect Particle*. Routledge.

McEnery T. and Xiao R. (2004), *Aspect in Mandarin Chinese: A corpus-based study*. John Benjamins Publishing Company.

Smith C. (1997), *The Parameter of Aspect*. Kluwer Academic Publishers.

Wechsler S. “Resultatives Under the ‘EventArgument Homomorphism’ Model of Telicity”, in N. Erteschik-Shir, T. Rapoport (Ed). *The Syntax of Aspect. Deriving Thematic and Aspectual Interpretation*. Oxford University Press. Pp. 255–273.

Chang Na. (2015), “Timao yi gou shi “V shangle” yanjiu”, *Hanyu xuexi*. Di san qi. Pp. 60–68.

Dai Yaojing. (1997), *Xiandai hanyu shi ti xitong yanjiu*. Jiangsu jiaoyu chubanshe.

Liu Yuehua. (2001), *Shiyong xiandai hanyu yufa*. Beijing: Shangwu yinshuguan.

Lü Shuxiang. (1999), *Xiandai hanyu babai ci*. Beijing: Shangwu yinshuguan.

Sun Yingjie. (2007), *Xiandai hanyu ti xitong yanjiu*. Heilongjiang renmin chubanshe.

Zhao Yuanren. (1979), *Hanyu kouyu yufa*. Beijing: Shangwu yinshuguan.

Стаття надійшла до редакції 31.07.2023

THE CONCEPT OF GLOCALIZATION IN THE “REMEMBRANCE OF EARTH’S PAST” BY LIU CIXIN

L. Mitina

PhD in Philology, Associate Professor
Kharkiv State Academy of Culture
4, Bursatski descent, Kharkiv, 61057, Ukraine
mitina.ls@gmail.com

The article analyzes the concept of glocalization in Liu Cixin’s trilogy “Remembrance of the Earth’s Past”, which is the most famous work of the writer, who is considered the face of Chinese science fiction and is the winner of numerous national and international awards. The author creates a version of the future modern society, the key concepts of which are globalization, localization and, accordingly, glocalization, and unfolds this image in space-time for billions of years and hundreds of light years.

The current state of the concept of glocalization is considered and the multiplicity of definitions is established. Three dimensions of interpretation, four types, three levels and specific sublevels, as well as four models of glocalization are distinguished. The analysis of the trilogy in narrative, cosmological, artistic and figurative aspects was carried out according to the defined features of the concept.

Three levels of glocalization are defined in the narrative structure of the trilogy: macro-level (individual novel forms), meso-level (plot lines) and micro-level (system of images). The set of micro-level glocalities is formed by homogenizing and glocalizing artistic images: characters, things, concepts, events, etc. The plot lines of the meso-level ensure the interaction of different-level globalities and localities using a set of glocalities of the micro-level. Macro-level glocalization processes concentrate multiple lower-level glocalities around the titular issues of the trilogy novels.

The cosmological aspects of the trilogy are considered within the limits of M-theory and the theory of the Multiverse. Five glocalization processes in the global model of the universe are singled out, and three processes of “super-bubble” glocalization of our universe are outlined. Among the artistic images of the trilogy, the following are highlighted: the character of Ye Wenjie, with whom three levels of globality are associated with outlined processes of glocalization; the object “sophon”, the process of its creation is defined as the globalization of the local, and glocal transformations are defined for the group of sophons; the concept of “black domain”, which is correlated with the processes of “glocalization as isolation” and “globalization of the local”.

It is proved that in the aspect of glocalization, Liu Cixin’s trilogy appears as a composition of multi-level narrative structure, cosmological theories and artistic images against the background of plot versatility and the use of numerous scientific, technical and technological concepts with their free interpretation, which is extremely expanded in the space-time of our universe.

Keywords: glocalization, narrative, cosmology, artistic image, Liu Cixin.

КОНЦЕПТ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ В «ПАМ'ЯТІ ПРО МИНУЛЕ ЗЕМЛІ» ЛЮ ЦИСІНЯ

Л. С. Мітіна

У статті досліджується концепт глокалізації в трилогії Лю Цисіня «Пам'ять про минуле Землі», що є найвідомішим твором письменника, який вважається обличчям китайської фантастики та є володарем численних національних і міжнародних премій. Автор створює версію майбутнього сучасного соціуму, ключовими концептами якого є глобалізація, локалізація і, відповідно, глокалізація, та розгортає цей образ у часопросторі на мільярди років і сотні світлових років.

Розглянуто сучасний стан концепту глокалізації та встановлено багаточисельність визначень. Виокремлено три виміри трактування, чотири види, три рівні та конкретні підрівні, а також чотири моделі глокалізації. За визначеними ознаками концепту проведено аналіз трилогії в наративному, космологічному та художньо-образному аспектах.

У наративній структурі трилогії визначено три рівні глокалізації: макрорівень (окремі романні форми), мезорівень (сюжетні лінії) і мікрорівень (система образів). Множину локальностей мікрорівня формують гомогенізаційні та глокалізаційні художні образи: персонажі, речі, поняття, події тощо. Сюжетні лінії мезорівня забезпечують взаємодію різнорівневих глобальностей і локальностей із використанням множини локальностей мікрорівня. Процеси глокалізації макрорівнів концентрують множинні локальності нижчих рівнів навколо титульних проблем романів трилогії.

Космологічні аспекти трилогії розглянуто в межах М-теорії та теорії Мультивіситу. Виокремлено п'ять глокалізаційних процесів у глобальній моделі Всесвіту й окреслено три процеси «надбульбашкової» глокалізації нашого Всесвіту. Серед художніх образів трилогії виокремлено: персонаж Є Веньцзе, з якою пов'язані три рівні глобальності з окресленими процесами глокалізації; предмет «софон», процес створення якого визначено як глобалізацію локального, а для групи софонів визначені локальні трансформації; поняття «чорний домен», що корелюється з процесами «глокалізації як ізоляції» та «глобалізації локального».

Доведено, що в аспекті глокалізації трилогія Лю Цисіня постає як композиція різнорівневої наративної структури, космологічних теорій і художніх образів на тлі сюжетної багатоплановості та використання численних наукових, технічних і технологічних концепцій з їх вільною інтерпретацією, що гранично розгорнута в часопросторі нашого Всесвіту.

Ключові слова: глокалізація, наратив, космологія, художній образ, Лю Цисінь.

Вступ. Лю Цисінь вважається обличчям китайської фантастики та є володарем численних національних і міжнародних премій. Трилогія «Пам'ять про минуле Землі» є найвідомішим твором автора та складається з трьох романів: «Проблема трьох тіл» (2006), «Темний ліс» (2008) і «Вічне життя Смерті» (2010). Версія майбутнього сучасного соціуму розгорнута в часопросторі на мільярди років і сотні світлових років та вербалізована як концептосфера, базовими концептами якої є глобалізація, локалізація і, відповідно, глокалізація, тож дослідження цих концептів у трилогії є особливо актуальним і необхідним. Концепт «як багатомірне культурно значуще соціопсихічне утворення» потребує застосування інтегративного підходу, що передбачає взаємозв'язок різноманітних аспектів і реалізується у вигляді п'яти основних парадигм [Плотнікова 2020, 91], серед яких відзначимо літературну. Метою цієї статті є виокремлення вимірів

трактування, видів, рівнів і моделей глокалізації як сучасного наукового концепту й аналіз зазначеної трилогії в наративному, космологічному та художньо-образному аспектах літературної парадигми цього концепту.

Серед останніх досліджень і публікацій відзначимо думку У Сяоя про те, що Лю Цисінь, як провідний представник китайської наукової фантастики XXI ст., «створює трансцендентальну копію людського суспільства, зовнішності цивілізації та долі людини під час розвитку науки і технологій, але, по суті, під цим приводом вивчає універсальні міркування, що долають культурні відмінності, та ініціює роздуми про кінцеву мету людської цивілізації» [Сяоя 2020, 106]. Хоча П. і О. Кретови вважають, що образ майбутнього в трилогії «може бути розглянутий як елемент маніпулятивних технологій у сфері масової свідомості, тобто як ідеологічний тригер» [Кретов, Кретова 2021, 19]. М. Слюсаревський звертає увагу на зображені «роки божевілья – часи так званої культурної революції в Китаї», коли «суспільство було свідомо приведенне до хаотичного, масоподібного стану» [Слюсаревський 2018, 12]. Перекладач Є. Ширинос виокремлює як головну ознаку трилогії ідеальну пропорцію «наукових концепцій, сюжету і описової частини», при цьому «багато концепцій подано в зрозумілій формі і їм дано елегантне пояснення» [Книгарня 2021]. Але загальних досліджень трилогії в аспекті глокалізації виявити не вдалося.

Зазначимо універсальний і міждисциплінарний характер поняття «концепт», теорія якого «перебуває лише на стадії формування» [Белінська 2021, 29]. Це ж стосується й варіативності розуміння літературного, або художнього концепту, який в узагальненому визначенні будемо розглядати «як одиницю концептосфери письменника», яка, «отримуючи вербальне вираження в літературному тексті, набуває статусу художнього» [Белінська 2021, 26]. Для літературного концепту виділяють три тріади суміжних термінів: «концепт / образ / символ», «концепт / мотив / стереотип», «концепт / художня дефініція / авторська ідея», які ілюструють дефініції цього концепту окремими дослідниками. Так, за В. Зусманом, «це такий образ, символ або мотив, який має вихід на геополітичні, історичні, етнопсихологічні моменти, що виникають поза художнім твором і відкривають одночасну можливість великої кількості тлумачень у різних ракурсах»; за І. Тарасовою, «одиниця пізнання поета чи письменника, яка отримує свою репрезентацію в художньому творі чи їхній сукупності та виражає індивідуально-авторське осмислення сутності предметів і явищ»; а за Ю. Ковалівом, «формулювання, розумний образ, загальна думка, поняття, інноваційна авторська ідея, мотив, що домінують у художньому творі чи літературознавчій статті» [Белінська 2021, 27–28].

Концепт глокалізації: сучасний стан

Глобалізація є визначальною рисою сучасного соціуму, але існує багато трактувань цього концепту, а його дослідження, «як уважають сучасні фахівці Г. Іггерс та Е. Ван, відстають від самої глобалізації» [Колесник 2019, 17]. Вона має визначення і процесу, і стадії історичної динаміки, і етапу розвитку цивілізації з III ст., і нової ідеології, і сучасного феномену, і соціальної форми тощо, тож не випадково, що минуле століття, за Е. Хобсбаумом, «закінчилося глобальним безладдям, природа якого неясна, і відсутністю видимого механізму й для усунення цього безладдя, і для того, щоб тримати його під контролем» [Гончарова 2009, 466].

Дихотомія «глобальне – локальне» у XXI ст. перетворилася на тріаду «глобальне – глокальне – локальне». Глокалізація є похідним терміном, утвореним зі слів «глобалізація» та «локалізація», що був введений у науковий обіг Р. Робертсоном наприкінці XX ст. А багаточисельність визначень базових концептів збереглася й на рівні похідного. Так, К. Бех наводить 46 трактувань глокалізації вітчизняних і зарубіжних науковців за різними науковими підходами, серед яких виокремимо «взаємопроникнення локального та глобального», «синтез глобалізації та локалізації», «нові неповторні форми переплетення традицій, культур, комунікативних практик, що виникають унаслідок залучення у глобальні потоки та слідування місцевим культурним традиціям, соціальним засадам», «одночасне існування й універсалізуючих, і конкретизуючих тенденцій у сучасних системах» [Бех 2021, 55–56].

Концепт «глокальне» став «девізом XXI століття» [Гончарова 2009, 466] і, за В. Роудометом, має три виміри трактування [Ліщинський 2018b, 23]:

- 1) глокалізація як «процес глобально-локальної взаємодії», або, за Н. Аберкромбі, «глобалізація локального та локалізація глобального» [Іщук 2013, 195];
- 2) глокальність як «кінцевий результат, що сформувався внаслідок глокалізації», наприклад «глокальне людство» [Жуков 2014, 200];
- 3) глокалізм як «світоглядна ідеологія чи політична стратегія адаптації глобальних впливів і локального середовища».

Сучасний соціум, за М. Кастельсом, є «мережовим суспільством» з глобальним «простором потоків», переважно інформаційних, і локальним «простором місць» – географічними локаціями, що є місцями «конденсації історії, культури й інших сутностей», які протистоять одне одному. У цій моделі глокалізація є «сполучною ланкою між «простором потоків» і «простором місць» глобалізації», причому глобальний «простір потоків», що пронизує локальний «простір місць», трансформуючи його і трансформуючись сам через «множинні глокалізації», породжує в підсумку «множину глокальностей» [Ліщинський 2018a, 78, 80].

Виділяють такі види глокалізації:

1) «глобалізація як глокалізація» (у трактуванні Р. Робертсона), що деномінує «саме другий географічний вимір» і посилює соціальну гетерогенність [Ліщинський 2018a, 78]. Локальна культура має максимальну відкритість процесам глобалізації та бере активну участь у міжнаціональній взаємодії, при цьому «повне заміщення локальної культури якимись транснаціональними формами» малоімовірно [Олійник 2009a, 168–169]. Окремо відзначимо можливість створення нових «просторів місць»;

2) «глокалізація як глобалізація», що посилює «простір місць» (соціальну гомогенність), і в трактуванні Дж. Ріцера має назву «глобалізація» (гібрид слів «зростати» і «локалізація» англійською) [Ліщинський 2018a, 78]. Визначається адаптацією та трансформацією глобальних процесів «унаслідок потужної локальної реакції, що зумовлює виникнення гібридних форм» [Олійник 2009a, 170];

3) «глокалізація як глокалізація», або автономна категорія (у трактуванні Дж. Александера), що має чіткі межі з пов'язаними (глобальне, локальне) [Ліщинський 2018a, 78]. Локальна культура та глобальні культурні форми можуть співіснувати «без суттєвих проявів взаємовпливу й інтеграції»

[Олійник 2009а, 169]. Та В. Роудометов пропонує в цьому випадку використувати модель рефракції, у якій І. Ліщинський виділяє три здатності локального: послідовно та стабільно «запускати хвилю» по світовій арені; резистенція небажаним хвилям глобалізації («густина») з можливістю селективного прийняття глобальних впливів; модифікування та заломлювання хвиль глобалізації, що проходять крізь нього [Ліщинський 2018b, 23];

4) «глокалізація як ізоляція», або захист локальної культури шляхом боротьби з глобалізаційними процесами та їх повного заперечення, бо «локальні групи інтерпретують глобальні зв'язки і їхній вплив на локальні елементи як атаку», а «рівень ізолюваності і закритості локальності від глобального світу може варіюватися» [Олійник 2009а, 169–170].

За ступенем проникнення глобального в локальне виокремлюють три рівні глокалізації: макрорівень (держави та їхні об'єднання), мезорівень (регіональний) і мікрорівень (повсякденної практики) [Олійник 2009а, 167], які мають такі підрівні [Ліщинський 2018а, 78–79]:

а) макрорівень:

– географічний імператив, що виражається через синергійний взаємозв'язок економіки та простору;

– трансформація мапи міжнародних економічних відносин і формування мегарегіонів;

– інтеграційні та дезінтеграційні відносини у глобалізованому світі;

– політика, стратегія й тактика підвищення конкурентоспроможності держави в умовах глобально-локальної бінарності;

– збереження національної автентичності;

б) мезорівень:

– функціонування глобальних міст, центрів і хабів;

– формування полюсів та осей розвитку як центрів «випромінення» хвиль глобалізації та їх каналів;

– когезії децентралізованих і гетерогенних регіонів («віддзеркалення» процесу глокалізації, за якої гомогенність є похідною від гетерогенності, а не навпаки);

– планування урбанізованих територій;

– вплив потоків мігрантів і формування діаспор на соціум-донор;

в) мікрорівень:

– гомогенізація (глобалізація);

– індігенізація (привнесення іноземних соціально-культурних особливостей до національних);

– традиційна глокалізація (адаптація глобального до національного);

– логалізація (реалізація глобального продукту на національному рівні);

– лобалізація (витіснення глобальних брендів локальними підробками).

Моделі глокалізації за В. Анохіною [Анохіна 2017]:

1) уніфікації культурно-інформаційного простору, де глокалізація, за Дж. Рітцером, є специфічним доповненням глобалізаційних трендів, що примушують «організації та нації розширюватися в глобальному масштабі та взяти гору над локальним зростанням економічної та політичної влади субнаціональних утворень»;

---

2) диференціації (фрагментації) соціокультурних просторів суспільств, що глобалізуються, – ідеї «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона, неминучість зіткнення глобальних і локальних тенденцій у тих чи інших конкретних ситуаціях Р. Робертсона, взаємопроникнення процесів макролокалізації та мікроглобалізації Х. Хондкера;

3) гібридизації, що заснована на ідеї культурного синтезу Я. Недервеса Пітерса, де глокалізація становить процес безперервного змішування та гібридизації культур;

4) детериторизації соціокультурної реальності як дистанціювання соціальних відносин і соціальних процесів від конкретних локусів фізичного простору, що, за А. Аппадурі, є основним культурним проявом глобалізації. У підсумку «глобальний культурний потік» диференціюється на п'ять динамічних «ландшафтів»: етнічний (потоки туристів, міграції біженців і заробітчан), технічний (потоки інноваційних технологій), фінансовий (потоки капіталу), медійний (символічні потоки образів), ідеологічний (потоки конкуруючих ідеологем). «Глобальне» і «локальне» в рамках цієї моделі перебувають у відносинах «уявних світів», «будівельними блоками» яких є наведені символічні ландшафти, що створюють як «локальний», так і «глобальний ландшафт».

У рамках моделей глокалізації локальне та глобальне набувають таких спільних ознак: однакова детериторизованість, або віртуальність [Анохіна 2017, 14] і відносність з точки зору як просторових, так і часових відмінностей [Олійник 2009b, 189].

Окремо відзначимо феномен «стиснення часу і простору» внаслідок розвитку нових засобів комунікації [Верменич 2021, 209] і фундаментальної зміни відповідних категорій [Колесник 2019, 64].

Трилогія як наративна структура

Трилогія як наративна структура має три рівні глокалізації: макрорівень (окремі романні форми), мезорівень (сюжетні лінії) і мікрорівень (система образів). Множину глокальностей мікрорівня формують гомогенізаційні (пов'язані з одною частиною трилогії) і глокалізаційні (загальні для двох або трьох частин) художні образи. Серед останніх відзначимо образи-персонажі, які автор наводить окремо на початку відповідних романів як дійових осіб, відомих з першої (5 персонажів для другої) або з перших двох (7 персонажів для третьої) частин трилогії. Сюжетні лінії мезорівня забезпечують взаємодію різнорівневих глокальностей і локальностей з використанням множини глокальностей мікрорівня. Процеси глокалізації макрорівнів концентрують зазначені множинні локальності навколо титульних проблем романів трилогії.

«Проблема трьох тіл» – класична астрономічна задача з обчислення траєкторії трьох тіл, що притягуються за законом всесвітнього тяжіння (рішення знайдено кілька років тому [Прогулянка 2021]). Формує такі глокальності першого роману:

1) численні адаптаційні процеси цивілізацій Трисолярису – планети, що перебуває на нестійкій орбіті в потрійній зоряній системі Альфи Центавра (хоча першу планету, яка обертається навколо трьох зірок, знайдено нещодавно [Астрономи 2021]). Цивілізація вищого рівня, ніж земна, не може вирішити зазначену проблему: «Трисоляріанська цивілізація сама не полишала аналогічних спроб

протягом багатьох тисячоліть – зусилля, спрямовані на розв’язання задачі трьох тіл, були сполучною ланкою, що пролягала крізь сотні циклів відроджень трисоляріанської цивілізації», і лише встановлює, що має мінімум часу до остаточної загибелі: «Поглянь ще раз на наші три Сонця. У будь-який момент зовнішній шар кожного з них може перейти до циклу розширення й поглинути останню планету зоряної системи – наш світ. У нас немає іншого вибору, як ризикнути і поставити все на карту» [Цисінь 2017];

2) однойменна інтерактивна відеогра (була «основним способом поширення ідей «Трисолярису» в суспільстві»), що інтегрує земних історичних особистостей (Ісаак Ньютон, Джон фон Нейман, Альберт Ейнштейн та ін.) та самого гравця в історичний часопростір Трисолярису для вирішення титульної проблеми: «Ми вже бачили десятки таких математичних моделей, половина з яких були прогресивніші, ніж ваша. Усі розрахунки за ними проводили на комп’ютері протягом останніх двох століть – це було головне завдання нашої цивілізації. Усі очікували результатів обчислень, немов настання Судного дня... Ми остаточно і безповоротно довели, що задача трьох тіл не має розв’язання» [Цисінь 2017];

3) синтез трьох головних сюжетних ліній з трьома нараторами (Ван Мяо, Є Веньцзе та сторонній трисоляріанський оповідач) в єдину сюжетну лінію роману.

З виходом другого роману незавершена трилогія отримує назву першого – «Проблема трьох тіл». Титульна проблема «темного лісу» формується головним героєм Ло Цзі: «Всесвіт – мов темний ліс, де кожна цивілізація – озброєний до зубів мисливець... Він ретельно планує кожен наступний крок, аби не виказати своєї присутності... мусить бути обачним, тому що в лісі повно інших мисливців, які так само скрадаються зовсім близько. І якщо він знаходить будь-яку іншу форму життя – ще одного мисливця, ангела чи диявола, рожевощоче немовля чи скоцюрбленого старого, фею чи напівбога, – йому залишається одне: першому відкрити вогонь. Усі інші в цьому лісі – провідники до пекла. Вічна загроза знищення для кожного необачного сміливця, який розголосив факт свого існування» [Цисінь 2019]. Ця теорія пояснює парадокс Фермі (поєднання існування значної кількості технологічно розвинутих цивілізацій з відсутністю будь-яких підтверджуючих спостережень) і створює таку глокалізаційну модель: глобальності з цивілізацій вищого (ніж трисоляріанська) рівня, у разі отримання інформації про інші цивілізаційні локальності формують відповідну глокалізаційну реакцію, спрямовану на знищення цих локальностей.

Часопосторові межі третього роману зросли в тисячі разів (можливо, автор планував реалізувати свій задум більшою кількістю романів). Відповідною є і неоднозначна титульна проблема «вічне життя смерті», у перекладі Кена Лю – «кінець смерті», інші можливі варіанти: «смерть назавжди», «безсмертна смерть», «кінець життя», «поза часом» тощо. Тож маємо цілий комплекс космологічних проблем, що стосуються таких глобальностей, як мультисвіт, усе-світ, великий Всесвіт, мінівсесвіт тощо. А варіант унеможливлення «Великого стискання наприкінці життєвого циклу Всесвіту» споруджує «темне майбутнє великого Всесвіту: через постійне розширення всі галактики невпинно розлітатимуться навсібіч», перетворюючи «Всесвіт на величезну порожню

гробницю. Усі цивілізації та спогади про них будуть до кінця віків поховані в цій безмежній гробниці. Настане неподільне володарювання вічної Смерті» [Цисінь 2021].

«Проблема трьох тіл» як глокалізаційний процес формування трилогії завершується наприкінці третього роману збереженням інформації про земну цивілізацію для нового Всесвіту, тож і сама трилогія перетворюється на «Пам'ять про минуле Землі».

Космологічні аспекти трилогії

Наведений раніше висновок Е. Хобсбаума про «глобальне безладдя» як основний підсумок ХХ ст. конкретизує фізик Ш. Глешоу: «Ті, хто працює над суперструнами та іншими загальними теоріями, більше не займаються фізикою, тому що їхні розмірковування вийшли далеко за межі будь-якого емпіричного тесту. А отже, положення теорій необхідно приймати на віру» [Климишин 2008, 98–99]. Науковці в трилогії дотримуються тієї ж думки: «Фізика як наука втратила стислість і ясність, притаманні фундаментальним фізичним законам і теоріям. Нові теоретичні викладки стають дедалі складнішими, розпливчастими і невизначеними. Експериментальне підтвердження висловлених теорій також щораз проблематичніше» [Цисінь 2017]. Серед авторських інтерпретацій численних наукових концептів виокремимо такі.

М-теорія

М-теорія (теорія бран) – сучасна фізична теорія, що об'єднує фундаментальні взаємодії та існуючі квантові теорії струн і суперструн в 11-вимірному просторі-часі (1 – часовий і 10 просторових), причому 7 додаткових вимірів можуть бути як згорнуті у планківські кільця, так і «простягатися на нескінченність» [Климишин 2008, 96]. З погляду квантової космології є теорією гіперпростору в трактуванні Мічіо Кайку [Кайку 2019].

У глобальній моделі Всесвіту в трилогії зазначено такі глокалізаційні процеси [Цисінь 2021]:

1) паралельне існування просторових вимірностей Всесвіту як окремих локальностей та їх міжпросторова взаємодія (згортання та розгортання);

2) послідовне (еволюційне) «відмирання» (зникнення) просторових локальностей вищих вимірів з попередньою фрагментацією на окремі просторові локальності того ж виміру, при цьому «зникаючий вимір зникає не повністю: він просто трансформується зі ще одного виміру макросвіту в один із семи вимірів квантового світу»;

3) трансформація просторової локальності нижчого виміру в просторі перетину з локальністю вищого виміру:

– набуття нових здібностей – чаклунка з 1453 року розуміла, «що її магія працює, лише коли вона перебуває в певному місці», «вона єдина за всю історію людства зналася на справжній магії», хоча епоха магії була дуже короткою: «Вона почалася о четвертій пополудні третього дня п'ятого місяця 1453 року, коли багатовимірні частинки вперше досягли Землі, й завершилася за три години до півночі 28-го дня п'ятого місяця 1453 року, коли частинки остаточно залишили Землю. Епоха тривала 25 днів і п'ять годин. Після цього світ повернувся до звичного стану речей»;

– можливість переміщення між вимірами – «тривимірні пласкі істоти» можуть потрапити у четвертий вимір через точки викривлення: «Аркуш паперу

тривимірного Всесвіту не скрізь плаский. У певних місцях він зігнутий, тож проникає в четвертий вимір. Це і є точкою викривлення. Фактично це перехід із низьковимірного простору в інший, із більшою кількістю вимірів»;

– комунікація об'єктів нижчої локальності як з об'єктами вищої, так і своєї локальності, що перебувають у вищій локальності, наприклад, спілкування з чотиривимірним Кільцем: «Я – поховання. Я вже мертво. Тож ніхто не нападтиме. Теорія Темного лісу не працює між різновимірними світами. Світ із меншою кількістю вимірів не загрожує існуванню світу з більшою кількістю, а ресурси низьковимірних світів не мають жодної цінності для представників світів із більшою кількістю вимірів. Але Темний ліс завжди існує між істотами одного виміру. – Ви можете дати нам кілька порад? – Швидше забирайтеся з цієї калюжі. Ви тендітні, тонкі картинки й, залишившись тут, швидко перетворитеся на ще одне поховання»;

4) трансформація (зменшення) вимірності окремого регіону конкретної просторової локальності (знищення цивілізацією високого технологічного рівня Сонячної системи шляхом зменшення її вимірності з трьох до двох), або «використання редукції просторових вимірів як зброї»;

5) трансформація глобального (перезавантаження Всесвіту) зі зростанням кількості «макроскопічних вимірів великого Всесвіту», серед яких просторових вимірів більше десяти, часових – не менше двох: «Навіть якщо час набуде ще одного додаткового виміру, він перетвориться з лінії на площину... Тоді з'явиться незліченна кількість варіацій напрямку руху, а отже, ми матимемо незліченну кількість варіантів вибору» (за М-теорією коливання струн відбуваються за годинниковою стрілкою у десяти вимірах та проти годинникової стрілки – у двадцяти шести).

Мультисвіт

Модель усесвіту як «безлічі паралельних усесвітів», аналогічної безлічі «мильних бульбашок у повітрі», сполучених «між собою павутиною тунелів». Для кожної бульбашки-всесвіту визначено «особливий простір і час, який має сенс лише на її поверхні; поза цими бульбашками простір і час не мають жодного сенсу» [Кайку 2019, 12].

Ця модель у трилогії розміщує всі бульбашки на супермембрані та доповнена такими процесами «надбульбашкової» глокалізації (стосовно нашого Всесвіту):

1) локалізація глобального зусиллями локального – створення мінівсесвітів високотехнологічними цивілізаціями та переміщення локального у нову глобальність (для героїв трилогії – Всесвіт № 647); ці мінібульбашки зв'язані з породжуючою бульбашкою-всесвітом через багатовимірну мембрану (брана з М-теорії), а процес глокалізації призводить до трансформації глобального (зменшення маси): «Мікрівсесвіт не має й мікрограма власної матерії, а вся його маса сформована із запозиченого у великого Всесвіту. Серед сотень створених трисоляріанами мікрівсесвітів номер 647 належав до категорії найменших. Він запозичив лише 500 тисяч тонн матерії» [Цисінь 2021];

2) зворотний процес інтегрування локальностей з трансформацією глобального (часткове або повне повернення маси мінівсесвітів для можливості перезавантаження Всесвіту): «Повідомлення від Перезавантажувачів: Загальна маса нашого Всесвіту опустилася нижче критичної позначки. Всесвіт

перетвориться із закритої системи на відкриту, тож повільно вмиратиме, розширюючись довіку. Всі життя та спогади спочинуть у небутті. Будь ласка, поверніть позичену вами матерію і надішліть до нового Всесвіту лише спогади» [Цисінь 2021];

3) формування віртуальної локальності за межами часу і простору існуючого Всесвіту (зі збереженням вимірності) в очікуванні нової глобальності – народження нового Всесвіту: «Вам вдасться перечекати кінець нашого великого Всесвіту всередині цього невеличкого. Згодом ви повернетесь у великий Усесвіт після нового Великого вибуху, щоб побачити райські кущі Едемського саду на власні очі. Зараз ми існуємо в незалежній часовій шкалі, тоді як для великого Всесвіту назовні час минає з надзвичайною швидкістю – таким чином, вам має вистачити тривалості життя, аби застати його кінець. Згідно з підрахунками, великий Всесвіт досягне стану сингулярності вже за 10 років» [Цисінь 2021].

Останній процес в уявленні фізика має схожу реалізацію, хоча й потребує екстремальної енергії в разі зміни просторової вимірності: «Коли в останні миті перед кінцем світу всю матерію буде розчавлено, розумні форми життя зможуть утекти тунелем у вищі виміри чи в якийсь інший всесвіт. А тоді зі свого сховку матимуть унікальну нагоду спостерігати за тим, як у вогненному катаклізмі помирає всесвіт. Розумні форми життя, перебуваючи в гіперпросторі, стануть очевидцями найрідкіснішого з усіх явищ у науці – створення нового всесвіту й нового місця, де вони відтепер житимуть» [Кайку 2019, 53].

Існує й інша оцінка наведених візій. Якщо погляд письменника Лю Цисіня як «наукова фантастика – річ, варта уваги, що має право на існування», то думка фізика Мічіо Кайку про «просакування крізь чорні діри в інші світи» є безвідповідальною, бо «не можна певне знання (закони), отримане (встановлене) у нашому закапелку, поширювати «на весь безконечний Всесвіт»! Як у просторі, так і в часі, так і в обговоренні властивостей-характеристик того, що звемо речовиною, елементарними частинками, взаємодіями, загальніше – можливостями того чи іншого розділу науки, передусім квантової механіки» [Климишин 2008, 132]. При цьому наведене заперечення є формулюванням (виключаючи «не можна») змісту одного з видів глокалізації.

Художні образи в аспекті глокалізації

Серед художніх образів трилогії виокремимо найбільш характерні в аспекті глокалізації персонажі, речі та поняття.

Є Веньцзе

Головна героїня першого роману, астрофізик, дочка вбитого хунвейбінами професора фізики, репресована, пізніше залучена як висококваліфікований науковець до секретного проєкту «Червоний берег» з пошуку позаземних цивілізацій (передача 17,5 кБ інформації про земну цивілізацію за допомогою радіохвиль марна через низьку потужність передавача). Встановлює, що «Сонце може бути підсилювачем радіохвиль» та суперантеною, яка може «транслювати радіохвилі вглиб Всесвіту. Радіохвилі будуть перевипромінені з потужністю випромінювання Сонця, яка у сотні мільйонів разів перевищує загальну використану потужність передавачів на Землі». Таємно здійснює (1971) цикл передачі через Сонце, формуючи «перший крик цивілізації планети Земля, котрий могли почути далеко у космосі» [Цисінь 2017], який реалізує здатність

віртуального локального (Земля, Сонце, Сонячна система, Чумацький Шлях) «запустити хвилю» в рефракційній моделі глокалізації з іншим віртуальним локальним (планета іншої зоряної системи, інша зірка, зоряна система, скупчення зірок тощо). Отримує (1980) зворотну передачу з визначеного локального (планета Трисолярис зоряної системи Альфа Центавра) з попередженням: «Не відповідайте!.. В іншому разі ваше місце розташування буде враховано одразу. Ваша планета буде захоплена, а ваш світ знищений» та інформацією «про існування «Трисолярису», про цивілізацію, що знову й знову відроджується до життя, про їхні плани мігрувати до зірок». Попередження ігнорує та таємно відправляє повідомлення: «Приходьте! Я допоможу вам підкорити цей світ. Наша цивілізація не в стані вирішити свої проблеми. Нам потрібне втручання з вашого боку» [Цисінь 2017].

Створюються такі рівні глобальності з такими процесами глокалізації:

1) організація «Земля – Трисолярис» (ОЗТ):

– глобалізація локального як об'єднання однодумців Є Веньцзе в інтернаціональну організацію;

– «як Командувач Організації Є Веньцзе залишалася тільки їхнім духовним лідером. Вона не брала участі в повсякденній діяльності Організації, не знала, що та настільки збільшилася в розмірах, і навіть не мала уявлення про точну кількість членів» ОЗТ, девізом якої стала фраза «Ми не знаємо, як виглядає позаземна цивілізація, але ми знаємо, що являє собою людство» [Цисінь 2017];

– дезінтеграційні процеси: «Адвентисти прагнуть знищити людську расу за допомогою інопланетних загарбників, редемптористи поклоняються інопланетній цивілізації як Богу, «ті, що вижили» намагаються викупити власне майбутнє за допомогою зради решти роду людського. Усі ці прагнення не збігаються з вашим початковим планом використати позаземну цивілізацію для реформування людства», яким намагалася протистояти Є Веньцзе: «Я запалила вогонь, але не можу контролювати поширення пожежі» [Цисінь 2017];

2) планетарний рівень Землі (буквальна глобальність як така, що охоплює всю земну кулю):

– діяльність ОЗТ за участю софонів трисоляріан формує глобальну хвилю: «безпрецедентна хвиля злочинності захлеснула академічні кола і науково-дослідні інститути... Екологічні активісти також не сходять з передовиць: натовпи протестувальників на будівництвах атомних і гідроелектростанцій з вимогою скасувати рішення про будівництво; усі ці комуни «повернення до природи» та інші супутні ідеї... знищення, закриття науково-дослідних центрів, вбивства або доведення до самогубства вчених» [Цисінь 2017];

– формується зустрічна хвиля: «Уперше в історії людства збройні сили країн світу об'єдналися перед загрозою спільного ворога». Розпочинається «війна між інопланетними загарбниками та людством»: «Наші нащадки не зустрінуться з трисоляріанами віч-на-віч ще чотири з половиною століття. Тому нашими противниками, як і раніше, є люди. Проте, по суті, цих зрадників людської раси також можна розглядати як ворогів із позаземної цивілізації» [Цисінь 2017]. ОЗТ знищується, а Є Веньцзе затримують;

– ліквідація ОЗТ дає змогу розглядати земну цивілізацію як гомогенну локальність у наступному рівні;

---

3) міжцивілізаційна система Земля – Трисолярис, глобальний «простір потоків» трансформує локальний «простір місць» у таких фазах:

- Є Веньцзе – трисоляріанський оператор (початкова і зворотна хвилі);
- ОЗТ – Трисолярис, при цьому частина ОЗТ (адвентисти) звузила локальність ОЗТ, монополізувавши і обмін, і доступ до інформації Трисолярису: «ряди зрадників на Землі справді ширяться. Вони побудували новий передавальний пристрій, який повністю перебуває під їхнім контролем, і почали транслювати нам великий обсяг інформації про свою цивілізацію» [Цисінь 2017]. Зростання цієї локальності, за планом Є Веньцзе, мало два напрями: захоплення корабля адвентистів «Судний день» (відхилене через можливість втрати прихованої інформації від Трисолярису) і будівництво третього «Червоного берега» для створення нового інформаційного каналу (зупинене, бо Трисолярис раптом вирішив припинити обмін інформацією з ОЗТ);

- Земля – Трисолярис: після ліквідації ОЗТ «Трисолярис уперше вийшов на контакт із землянами поза організацією «Земля – Трисолярис». Після цього будь-які форми спілкування були припинені». Люди в об'єднаному оперативному штабі «побачили повідомлення на сітківці власних очей», воно «проіснувало лише дві секунди, а потім зникло, але прочитати його встигли всі» та складалося з двох слів «Ви – комахи!» [Цисінь 2017].

Софон

Дослівно (китайською) – «частка, наділена розумом», у перекладі складається з двох частин: від грецького «софія» – мудрість і закінчення «он», за аналогією з протоном. Являє собою «комп'ютер з розвиненим штучним інтелектом» у протоні. Софони можуть «черпати енергію з вакууму і ставати високоенергетичними частинками миттєво, а також переміщуватися в просторі зі швидкістю, близькою до швидкості світла» [Цисінь 2017].

Процес створення такого комп'ютера як глобалізація локального пов'язаний з розгортанням протона у таких вимірах [Цисінь 2017]:

- нуль вимірювань (розглядався теоретично): «вийде точка без розміру», або сингулярність. «Уся маса протона перебуватиме в цій точці сингулярності, і її густина буде нескінченною», що призведе до створення чорної діри;

- одновимірність (здійснено помилково): протон перетворився на тонку лінію довжиною 1,5 світлового року;

- тривимірність (здійснено помилково): виникло тривимірне «утворення з елементами розуму», що атакувало Трисолярис і було знищене;

- двовимірність (здійснено згідно з планом, бо «процес протруєння інтегральних схем можна здійснити тільки на макрорівні, і тільки на двовимірній площині»): розгорнутий протон обернули навколо планети, яку використали «немов верстак для двовимірного протона». Після «налагодження програмного забезпечення» було створено двовимірний софон.

Подальший процес як глобалізація локального пов'язаний із самостійною зміною софоном власної вимірності за зовнішніми командами:

- три виміри: «протонна мембрана, що обвивала Трисолярис з усіх боків, стала стрімко згортатися... Протон, згорнутий із двох вимірів у три, перетворився на величезну сферу на стаціонарній орбіті, розміром приблизно з гігантський місяць-супутник планети»;

– чотири виміри: «Гігантська сфера в космосі почала стискатися, поки зрештою не зрівнялася у розмірах з летючою зіркою», проте це був не реальний софон, а «лише його проєкція у тривимірному просторі». Софон «у чотиривимірному просторі гігантських розмірів, а наш світ з його точки спостереження – не більше, ніж тонкий тривимірний аркуш паперу. Гігант стоїть на цьому аркуші, а ми можемо бачити тільки відбитки його ніг»;

– шість вимірів: сферична проєкція «близько п'ятдесяти сантиметрів у радіусі»;

– одинадцять вимірів: завершення розгортання софона в протон у тривимірному просторі.

Створення «квантового взаємоіндуктивного утвору» – «софонної формації» з двох пар софонів, пов'язаних квантовою заплутаністю, є черговою авторською інтерпретацією квантової механіки, що призводить до трансформації:

– глобального «простору потоків» зі здійсненням інформаційно-комунікаційних актів з надсвітловою швидкістю;

– локальності кожного софона у віртуальний простір локальностей: «швидкість пересування софонів близька до швидкості світла. Земна куля – насправді крихітний простір для софонів, і софони, переміщуючись між прискорювачами на Землі на цій швидкості, з погляду спостерігача-людини будуть існувати одночасно у всіх прискорювачах» [Цисінь 2017].

Наслідками цих глокалізаційних процесів стали:

1) миттєва комунікація в системі Земля – Трисолярис;

2) генерація помилкових результатів усіх земних «прискорювачів заряджених частинок високих енергій», що не дасть «змоги фізикам на Землі розгадати секрети, заховані в глибинах матерії. Люди ніколи не зможуть отримати доступ до мікросвіту вищих вимірів, а їхні можливості маніпуляції матерією будуть обмежені п'ятьма нижчими вимірами»;

3) проєкт «Дива» – «щоб посягти атмосферу недовіри і страху серед людей»:

– поява «букв, цифр або зображень на сітківці людського ока» або фотоплівці;

– мерехтіння в очах учених реліктового випромінювання;

– самостійне розгортання софонів у різних вимірностях «для ще грандіозніших «див» [Цисінь 2017].

Чорний домен

Перетворення зіркової системи «на чорну діру зі зниженою швидкістю світла» (16,7 км/с), що робить її «повністю ізольованою від решти Всесвіту». Інші назви: «світлова завіса», «могила світла» («завіса» і «могила» – омоніми китайською), «космічний сейф», «чорна гробниця» тощо [Цисінь 2021].

«Універсальні фізичні закони – не лише найстрахотливіша зброя, але й найефективніший спосіб захисту», а створення чорного домену відбувається через зміну «фундаментальної константи Всесвіту» – швидкості світла для локальної зіркової системи та являє собою процес «глокалізації як ізоляції», який використовується окремими локальностями як [Цисінь 2021]:

– спосіб захисту, що приховує власну систему від «темного лісу». Галактичне людство створило чотири світи, третій з яких став чорним доменом, бо «з'явилися вагомні підстави вважати, що внаслідок деяких подій його місцеположення стало загальновідомим. Тож поселенці просто не мали іншого вибору... Після завершення

зведення могили світла жодна інформація вже не здатна вирватися з того світу», але «така світобудова стала раєм для жителів Світу № 3»;

– атакувальна зброя для знешкодження ворогів: «Швидкість світла також часто використовується як зброя для нападу. І я зараз говорю не про будівництво могили світла, чи чорного домену, як ви її називаєте. Це наша, слабких духом плазунів, відчайдушна спроба врятувати своє нікчемне життя. Боги зневажають подібний вибір. Під час ведення воєнних дій можна створити чорну діру зі зменшеною швидкістю світла, щоб запечатати ворога всередині».

Для ізольованих локальностей зазначеного типу за певних умов розпочинається процес «глобалізації локального», пов'язаний з їх інтеграцією в конструкти галактичного рівня двома шляхами:

– «високорозвинені богоподібні цивілізації, розпочинаючи міжзоряну війну», використовують цю технологію «для зведення фортифікаційних споруд на кшталт міських мурів і бастіонів. Деякі зони із заниженою швидкістю світла настільки великі, що тягнуться через цілі рукави спіральних галактик. А в місцях щільного скупчення зірок велика кількість чорних дір із низькою швидкістю світла зливається в одну велику, що тягнеться на десятки мільйонів світлових років. Це Велика стіна посеред Усесвіту, й наскільки потужними та численними не були б кораблі міжзоряного флоту, що опинились усередині пастки, вони вже не зможуть вирватися назовні. Подібні перешкоди й захисні споруди вкрай важко оминати чи перескочити». Маємо своєрідний атакувальний варіант Великої Китайської стіни, розгорнутої в галактичних межах;

– «всі ділянки зі зниженою швидкістю світла продовжать збільшуватися в розмірах, аж поки не зіллються в одну велику. Значення швидкості світла в цій зоні врівноважаться на медіані, яка і стане новим значенням у Всесвіті».

Висновки. Концепт глокалізації в трилогії Лю Цисіня «Пам'ять про минуле Землі» вербалізується трьома літературними концептами: наративним, космологічним і художньо-образним.

Наративний концепт репрезентується через триаду «концепт / художня дефініція / авторська ідея» та визначає три рівні глокалізації: макрорівень (окремі романні форми), мезорівень (сюжетні лінії) і мікрорівень (система образів). Множину глокальностей мікрорівня формують гомогенізаційні та глокалізаційні художні образи: персонажі, речі, поняття, події тощо. Сюжетні лінії мезорівня забезпечують взаємодію різнорівневих глобальностей і локальностей з використанням множини глокальностей мікрорівня. Процеси глокалізації макрорівнів концентрують множинні глокальності нижчих рівнів навколо титульних проблем романів трилогії: «трьох тіл» (класична астрономічна задача), «темного лісу» (центральна проблема «космічної соціології») і «володарювання вічної Смерті» (як можливий варіант еволюції нашого Всесвіту).

Космологічний концепт репрезентовано через триаду «концепт / мотив / стереотип» і реалізовано в межах М-теорії та теорії Мультисвіту. Виокремлено такі глокалізаційні процеси в глобальній моделі Всесвіту:

– паралельне існування просторових вимірностей Всесвіту як окремих локальностей та їх міжпросторова взаємодія (згортання та розгортання);

– послідовне «відмирання» просторових локальностей вищих вимірів з попередньою фрагментацією на окремі просторові локальності того ж виміру;

-
- трансформація просторової локальності нижчого виміру в просторі перетину з локальністю вищого виміру;
  - трансформація (зменшення) вимірності окремого регіону конкретної просторової локальності;
  - трансформація глобального (перезавантаження Всесвіту) зі зростанням кількості вимірностей.

Окреслено процеси «надбульбашкової» глокалізації нашого Всесвіту:

а) локалізація глобального зусиллями локального – створення мінівсесвітів і переміщення локального в нову глобальність;

б) зворотний процес інтегрування локальностей із трансформацією глобального (повернення маси мінівсесвітів до великого Всесвіту);

в) формування віртуальної локальності за межами часу і простору як існуючого, так і майбутнього Всесвіту.

Художньо-образний концепт репрезентовано через тріаду «концепт / образ / символ» та визначено тріадою художніх образів персонаж – предмет – поняття:

1) персонаж Є Веньцзе, із якою пов'язані такі рівні глобальності з окресленими процесами глокалізації:

- організація «Земля – Трисолярис»;
- планетарний рівень Землі;
- міжцивілізаційна система Земля – Трисолярис;

2) предмет «софон» – «комп'ютер з розвиненим штучним інтелектом» у протоні, процес створення якого є глобалізацією локального, пов'язаною з розгортанням протона у двох, трьох, чотирьох, шести й одинадцяти вимірах. Показано, що створена з двох пар софонів, пов'язаних квантовою заплутаністю, «софонна формація» призводить до трансформації:

- глобального «простору потоків» зі здійсненням інформаційно-комунікаційних актів з надсвітловою швидкістю;
- локальності кожного софона у віртуальний простір локальностей;

3) поняття «чорний домен», пов'язане зі зміною швидкості світла для локальної зіркової системи, що є процесом «глокалізації як ізоляції», який використовується окремими локальностями і як спосіб захисту, що приховує власну зіркову систему від «темного лісу», так і атакувальною зброєю, що може «запечатати ворога всередині»; з часом для «чорних доменів» розпочинається процес «глобалізації локального», пов'язаний з їх інтеграцією в конструкти галактичного рівня на кшталт Великої Китайської стіни, розгорнутої в міжгалактичних межах.

Концепт глокалізації як композиція трьох розглянутих концептів є складником концептосфери трилогії Лю Цзіся, яка включає також численні науково-технічні, соціально-культурні та інші концепти. Дослідження останніх може бути важливим етапом у процесі осмислення авторської, національної та глобальної перспективи художнього світу трилогії.

ЛІТЕРАТУРА

Анохіна В. В. Діалектика глокалізації в епоху пізнього модерну. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2017. Вип. 69. С. 11–16.

Астрономи знайшли планету, яка обертається навколо трьох зірок. 02.10.2021, available at: <https://3oko.com.ua/astronomy-znajshly-planetu-ia-ka-obertaietsia-navkolotrokh-zirok/> (дата звернення: 25.07.2023).

Белінська Ю. Поняття літературного концепту: проблеми трактування. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць ДрДПУ ім. Івана Франка. Серія «Філологія». 2021. Вип. 47. С. 25–30.

Бех К. Трактування терміна «глокалізація» в дослідженнях світового господарства та міжнародних економічних відносин. *Вісник КНУ. Міжнародні відносини*. 2021. Вип. 2 (54). С. 55–58.

Верменич Я. Глобалізація vs локалізація: діалектика взаємодії у сучасному світі. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2021. Вип. 30. С. 207–224.

Гончарова О. В. Понятійно-категорійна сутність та основні засади глокалізації. *Формування ринкової економіки* : збірник наукових праць. 2009. Вип. 22. С. 464–472.

Жуков С. А. Глокалізація як сучасний і перспективний процес розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 3 (44). С. 199–201.

Іщук Н. М. Інтерпретація поняття «глокалізація» у терміносистемі соціальних комунікацій. *Наукові записки Інституту журналістики*. Том 51. 2013. Вип. 43. С. 194–197.

Кайку Мічію. Гіперпростір. Львів, 2019. 400 с.

Климишин І. А. Фрагменти космології. Івано-Франківськ, 2008. 140 с.

Євген Ширинос: про Лю Цісиня, переклад з китайської і фантастику з Піднебесної. Книгарня «Є». 08.06.2021, available at: <https://book-ye.com.ua/blog/intervyyu/evhen-shyrynos-pro-lyu-tsysinya-pereklad-z-kytajskeyi-i-fantastyku-z-pidnebesnoyi/> (дата звернення: 25.07.2023).

Колесник І. Глобальна історія. Історія понять. Київ, 2019. 348 с.

Кретов П. В., Кретова О. В. Концепція «темного лісу» Лю Цісиня та візуалізація першого контакту в дискурсі сучасної фантастики. *Сучасне українське мистецтво: концепти, стратегії, візуальні практики*. Черкаси, 2021. С. 17–19.

Ліщинський І. О. Глокалізація, фрагментація та альтернативні візії внутрішніх гео економічних суперечностей. *Науковий вісник УжНУ. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22. Част. 2. С. 77–81.

Ліщинський І. О. Онтологічно-концептуальні засади глокалізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 20–24.

Олійник О. М. Глокалізація як діалектична єдність глобалізації та локалізації. *Гілея: науковий вісник* : збірник наукових праць. 2009. Вип. 24. С. 167–173.

Олійник О. М. Поняття «регіоналізація» та «локалізація»: загальне та відмінне. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 36. С. 180–190.

Плотнікова Н. В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Том 31(70). № 1. Ч. 1. С. 91–96.

Прогулянка п'яниці: Знайдено розв'язок задачі трьох тіл. 30.12.2021, available at: <https://3oko.com.ua/prohulianka-p-ianytsi-znajdeno-vyrishennia-problemy-trokh-til/> (дата звернення: 25.07.2023).

Слюсаревський М. Маса як об'єкт соціально-психологічного пізнання: розпорошений стан і феномен сконцентрованості. *Проблеми політичної психології*. 2018. Вип. 7 (21). С. 3–29.

Сяоя У. Про особливості розвитку сучасної китайської наукової фантастики. *Китаєзнавчі дослідження*. 2020. № 1. С. 99–108.

Цисінь Лю. Вічне життя Смерті / пер. з кит. Є. Широноса. Київ, 2021, available at: <https://coollib.com/b/628022-lyu-tsisin-ramyat-pro-minule-zemli-trilogiya-kniga-3-vichne-zhittya-smerti/read> (дата звернення: 25.07.2023).

Цисінь Лю. Проблема трьох тіл / пер. з кит. Є. Широноса. Київ, 2017, available at: <https://coollib.com/b/503789-lyu-tsisin-problema-troh-til/read> (дата звернення: 25.07.2023).

Цисінь Лю. Темний ліс / пер. з кит. Є. Широноса. Київ, 2019, available at: <https://coollib.com/b/503956-lyu-tsisin-temniy-lis/read> (дата звернення: 25.07.2023).

REFERENCES

Anokhina V.V. (2017), “Dialektyka hlokalizatsiyi v epokhu pizn’oho modern”, *Humanitarnyy visnyk ZDIA*, Vol. 69, pp. 11–16 (in Ukrainian).

“Astronomy znayshly planetu, yaka obertayet’sya navkolo tr’okh zirok” (2021), available at: <https://3oko.com.ua/astronomy-znajshly-planetu-i-aka-obertaietsia-navkolo-trokh-zirok/> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Belinska Yu. (2021), “Poniattia literaturnoho kontseptu: problemy traktuvannya”, *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats DrDPU im. Ivana Franka, Seriya Filolohiia*, Vol. 47, pp. 25–30.

Bekh K. (2021), “Traktuvannya termina hlokalizatsiya v doslidzhennyakh svitovoho hospodarstva ta mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn”, *Visnyk KNU, Mizhnarodni vidnosyny*, Vol. 2 (54), pp. 55–58 (in Ukrainian).

Vermenych Ya. (2021), “Hlobalizatsiya vs lokalizatsiya: dialektyka vzayemodiyi u suchasnomu sviti”, *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky*, Vol. 30, pp. 207–224. (in Ukrainian).

Honcharova O.V. (2009), “Ponyatiyno-katehoriyna sutnist’ ta osnovni zasady hlokalizatsiyi”. *Formuvannya rynkovoyi ekonomiky*, Vol. 22, pp. 464–472 (in Ukrainian).

Zhukov S.A. (2014), “Hlokalizatsiya yak suchasnyy i perspektyvnyy protses rozvytku svitovoho hospodarstva ta mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn”, *Naukovyy visnyk Uzhhorods’koho universytetu, Seriya Ekonomika*, Vol. 3 (44), pp. 199–201 (in Ukrainian).

Ishchuk N.M. (2013), “Interpretatsiya ponyattya “hlokalizatsiya” u terminosystemi sotsial’nykh komunikatsiy”, *Naukovy zapyskyi Institututu zhurnalistyky*, Vol. 51, No. 43, pp. 194–197 (in Ukrainian).

Kaiku Michio. (2019), *Hiperprostir*, Lviv, 400 p. (in Ukrainian).

Klymyshyn I.A. (2008), *Frahmenty kosmohiyi*, Ivano-Frankivs’k, 140 p. (in Ukrainian).

Knyharnya “Ye”, (2021), “Yevhen Shyrynos: pro Lyu Tsysinya, pereklad z kytays’koyi, i fantastyky z Pidnebesnoi”, available at: <https://book-ye.com.ua/blog/intervyu/evhen-shyrynos-pro-lyu-tsysinya-pereklad-z-kytayskoyi-i-fantastyky-z-pidnebesnoyi/> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Kolesnyk I. (2019), *Hlobal’na istoriya. Istoriya ponyat’*, Kyiv, 348 p. (in Ukrainian).

Kretov P.V. and Kretova O.V. (2021), “Kontseptsiya “temnoho lisu” Lyu Tsysinya ta vizualizatsiya pershoho kontaktu v dyskursi suchasnoyi fantastyky”,

---

Suchasne ukrayins'ke mystetstvo: kontsepty, stratehiyi, vizual'ni praktyky, Cherkasy, pp. 17–19 (in Ukrainian).

Lishchyns'kyi I.O. (2018), “Hlokalizatsiya, frahmehratsiya ta al'ternatyvni viziyyi vnutrishnikh heoekonomichnykh superechnostey”, *Naukoviy visnyk UzhNU, Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Vol. 22, Part 2, pp. 77–81. (in Ukrainian).

Lishchyns'kyi, I.O. (2018), “Ontolohichno-kontseptual'ni zasady hlokalizatsiyi”, *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*, Vol. 34, pp. 20–24 (in Ukrainian).

Oliynyk O.M. (2009), “Hlokalizatsiya yak dialektychna yednist' hlobalizatsiyi ta lokalizatsiyi”, *Hileya: naukoviy visnyk*, Vol. 24, pp. 167–173 (in Ukrainian).

Oliynyk O.M. (2009), “Ponyattya “rehionalizatsiya” ta “lokalizatsiya”: zahal'ne ta vidminne”, *Humanitarniy visnyk ZDIA*, Vol. 36, pp. 180–190 (in Ukrainian).

Plotnikova N.V. (2020), “Poniattia «kontseptosfera» ta «kontsept» u suchasniy linhvistytsii”, *Vcheni zapysky TNU im. V.I. Vernadskoho, Seriya: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, Vol. 31(70), No. 1, Part 1, pp. 91–96.

“Prohulyanka p'yanytsi: Znaydeno rozv'yazok zadachi tr'okh til” (2021), available at: <https://3oko.com.ua/prohulyanka-p-ianytsi-znajdeno-vyrishennia-problemy-trokh-til/> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Slyusarevs'kyi M. (2018), “Masa yak ob'yekt sotsial'no-psykhologichnoho piznannya: rozporoshennyi stan i fenomen skontsentrovanosti”, *Problemy politychnoyi psykhologiyi*, Vol. 7 (21), pp. 3–29 (in Ukrainian).

Syaosya U. (2020), “Pro osoblyvosti rozvytku suchasnoyi kytays'koyi naukovoï fantastyky”, *Kytayeznavchi doslidzhennya*, No. 1, pp. 99–108 (in Ukrainian).

Tsysin' Lyu, (2021), *Vichne zhyttya Smerti*, Kyiv, available at: <https://coollib.com/b/628022-lyu-tsisin-pamyat-pro-minule-zemli-trilogiya-kniga-3-vichne-zhittya-smerti/read> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Tsysin' Lyu, (2017), *Problema tr'okh til*, Kyiv, available at: <https://coollib.com/b/503789-lyu-tsisin-problema-troh-til/read> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Tsysin' Lyu, (2019), *Temniy lis*, Kyiv, available at: <https://coollib.com/b/503956-lyu-tsisin-temniy-lis/read> (accessed 25 July 2023) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 28.07.2023

ПОЛІТИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КИТАЮ

UDC 327.8

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.03.074>

IMPLICATIONS OF CHINESE SPACE POLICY FOR THE ASIAN REGION: REGIONAL SPACE INITIATIVES ANALYSIS

K. Stetsiuk

PhD Candidate at the School of Political Science and Public Administration
Shandong University, Qingdao, China
katelinna@mail.sdu.edu.cn

Chinese proactive space policy is having an increasing impact on the current state of affairs related to space exploration in the Asian region. This includes the establishment of the Asia-Pacific Space Cooperation Organization (APSCO) and the promotion of its activities as an alternative to the already existing Asia-Pacific Regional Space Agency Forum (APRSAF), which was created by Japan, as well as the development of a wide range of initiatives and projects for the space industry within the Belt and Road Initiative (BRI).

The purpose of this article is to compare the two main regional space governance frameworks presented by China and Japan, identify their differences and potential points of convergence, consider the role of the BeiDou Navigation Satellite System (BDS) as an interlink in the Belt and Road Initiative Space Information Corridor (BRISIC), and evaluate the prospect of a possible space race between the three key space actors in the Asian region, which are China, Japan, and India.

The processes that are taking place at the regional level cannot be labeled a space race in the traditional sense (compared to the first space race during the Cold War), since all three “space giants” of the region are guided by their respective national development priorities. There is an understanding that China satisfies all of the requirements that should be met by a space power more effectively than any other nation in the region. In this way, the aspect of rivalry brings a healthy spirit of reasonable competitiveness without a tough ideological or military confrontation.

Keywords: China’s Space Policy, Asia-Pacific Space Cooperation Organization (APSCO), Asia-Pacific Regional Space Agency Forum (APRSAF), Belt and Road Initiative Space Information Corridor (BRISIC), BeiDou Navigation Satellite System (BDS), Space Race.

© 2023 K. Stetsiuk; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

ВПЛИВ КИТАЙСЬКОЇ КОСМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА АЗІЙСЬКИЙ РЕГІОН: АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ КОСМІЧНИХ ІНІЦІАТИВ

К. С. Стецюк

Проактивна космічна політика Китаю впливає на сучасний стан справ, пов'язаних із дослідженням космосу, в азіатському регіоні. До неї належить створення та просування діяльності Азіатсько-Тихоокеанської організації з космічного співробітництва (APSCO) як альтернативи для вже існуючого Азіатсько-Тихоокеанського регіонального форуму космічних агенцій (APRSAF), створеного Японією, а також різноманітні ініціативи та проєкти для космічної галузі в рамках ініціативи «Пояс і шлях» (BRI).

Мета цієї статті – порівняти дві регіональні структури з управління космічними справами, представлені Китаєм і Японією, виявити їх відмінності та потенційні точки дотику, розглянути роль супутникової навігаційної системи «Бейдоу» (BDS) як основної сполучної ланки космічного інформаційного коридору ініціативи «Пояс і шлях» (BRISIC), а також оцінити перспективу можливої космічної гонки між трьома основними космічними акторами Азії – Китаєм, Японією та Індією.

Процеси, що відбуваються на регіональному рівні в Азії, не можна назвати космічною гонкою в традиційному розумінні (порівняно з першою космічною гонкою за часів холодної війни), оскільки всі три «космічні гіганти» регіону керуються власними пріоритетами національного розвитку. Присутнє розуміння об'єктивної переваги Китаю за всіма основними критеріями космічної держави, тому елемент суперництва привносить здоровий дух розумної конкуренції без жорсткого ідеологічного чи військового протистояння.

Ключові слова: космічна політика Китаю, Азіатсько-Тихоокеанська організація з космічного співробітництва (APSCO), Азіатсько-Тихоокеанський регіональний форум космічних агенцій (APRSAF), космічний інформаційний коридор ініціативи «Пояс і шлях» (BRISIC), супутникова навігаційна система «Бейдоу» (BDS), космічна гонка.

Background

China and Japan are recognized as prominent global players in the field of space exploration, with substantial technological expertise in both traditional and commercial space endeavours. In 2022, China's investment in its space initiatives amounted to \$11.94 billion, positioning it as the second-highest spender in this domain. The Japanese government allocated a significant sum of funds, equal to \$4.9 billion, to the Japan Aerospace Exploration Agency (JAXA), resulting in reaching the third position [Euroconsult 2022].

Since the early 1990s, each state has shown a significant inclination towards influencing the management of operations conducted in outer space. However, it is noteworthy that these endeavours have been pursued via divergent approaches. Japan has taken on the role of forum leader for the Asia-Pacific Regional Space Agency Forum (APRSAF), which encompasses the participation of both governmental and non-governmental entities. This forum operates on a set of guiding principles. China has chosen to adopt a prominent and official international framework known as the Asia-Pacific Space Cooperation Organization (APSCO), which has a Convention and all the necessary elements of a formal organizational structure [Pekkanen 2021].

The ongoing processes of commercialization and militarization have a significant influence on and are influenced by the technological capabilities of Japan and China.

It is notable that both nations are actively involved in the public international framework of space law as signatories and participants. Nevertheless, it remains a valid remark that despite the deliberate attention given to Asia's space operations, there is currently no comprehensive regional initiative in place to effectively address and regulate the competing interests in this domain. Japan and China have influence on regional space administration via distinct institutional frameworks that seemingly lack significant overlap.

The **purpose** of this article is to compare the two main regional space governance frameworks presented by China and Japan, identify their differences and potential points of convergence, consider the role of the BeiDou Navigation Satellite System (BDS) as an interlink in the Belt and Road Initiative Space Information Corridor (BRISIC), and assess the prospect of a possible space race between the three key space actors in the Asian region, which are China, Japan, and India.

Comparative approaches typically fall into two main categories: country comparisons (such as case studies that compare different nations) and concept comparisons (such as comparison of policy process theory constructs in various settings) [Orvis 2014]. Cross-country comparisons aim to comprehend differences and similarities between nations [Babbie 2020].

A comparative cross-country analysis is applied to the Chinese space policy and the space policies of other Asian actors in order to estimate their mutual influence, potential sites of contact, and points of conflict.

A View of Regional Space Institutions: APRSAF versus APSCO

The beginnings of APRSAF can be traced back to 1993, when Japan held its first annual conference. Since its creation, APRSAF has prioritized the establishment of connections with other stakeholders in the field of space, emphasizing the practical importance of using space technology to promote socioeconomic progress. The APRSAF has mostly functioned as a forum for conversation, facilitating the sharing of information and promoting cooperation. It places significant emphasis on the fact that any decisions reached are not legally enforceable. The stated qualities of this framework may be categorized into three distinct aspects: firstly, an open and flexible regional cooperative framework; secondly, voluntary and cooperative activities; and finally, specific cooperative activities aimed at addressing regional challenges. The organization established five working groups and one workshop that serve as the central focus of its endeavours. These groups include Satellite Applications for Societal Benefit, Enhancement of Space Capability, Space Education for All, Space Frontier, and Space Policy and Law. Additionally, APRSAF supports the establishment of international projects as solutions for common issues such as disasters and environmental protection: Sentinel-Asia, SAFE (Space Applications for Environment), Kibo-ABC (Asian Beneficial Collaboration through "Kibo" Utilization), and NSLI (National Space Legislation Initiative) [APRSAF 2023].

In early 2012, an APRSAF Taskforce convened and reached a consensus on a set of principles, which were later amended. The principles reiterate the voluntary and cooperative character of APRSAF, highlighting its informal institutional framework that remains mostly flexible [Pekkanen 2020].

The main forum for APRSAF is its yearly conference, strategically organized to unveil and strengthen Japan's connections with other entities in the region. In the late 1990s, APRSAF began making every effort to expand the geographical distribution

---

of its annual meetings by selecting hosts from other countries in the Indo-Pacific area, including Mongolia, India, Australia, South Korea, and Southeast Asian nations. As of 2023, APRSAF has effectively established a track record of organizing 29 annual meetings [APRSAF 2023]. It is now recognized as the most prominent conference in the Asia-Pacific region, with a focus on space-related matters. This meeting brings together many stakeholders, including space agencies, government entities, international organizations, commercial enterprises, universities, and research institutions, representing more than 40 nations.

There is no question about APRSAF's aspiration for collaborative engagement with other space-faring governments or entities that express interest. However, the crucial inquiry pertains to its ability to establish a collaborative relationship with another prominent institution in the region, which is under the leadership of China.

APSCO has several resemblances to APRSAF. One notable aspect is that both establishments date their origins to the early 1990s. The origins of APSCO may be traced back to a trilateral concept proposed in 1988 by China, Pakistan, and Thailand with the aim of fostering multilateral collaboration in the Asia-Pacific region. That idea eventually evolved into a formal agreement known as the Memorandum of Understanding on Asia-Pacific Multilateral Cooperation in Space Technologies & Application in 1992. When APSCO member states signed the Convention in 2005, China achieved a significant milestone by successfully conducting its first human spaceflight, declaring itself the third nation globally to hold this capability. In 2008, APSCO officially established a documented history of its existence over a period of 15 years [APSCO 2023].

Another point of commonality between the two organizations is their shared commitment to fostering a comprehensive, cooperative, and peaceful vision within the geographic area. Currently, APSCO places significant emphasis on four overarching areas, namely: 1) the facilitation of education and talent development in collaboration with universities; 2) the establishment of cooperative networks with partners to facilitate data sharing, small satellite and ground system collaboration, space object observation, disaster monitoring, and other space-related applications, as well as education and training initiatives; 3) the creation of knowledge-sharing platforms, particularly in the realms of law and policy; 4) fostering collaboration with international organizations. These concepts are evident in several visions and collaborative statements that prioritize the advancement of regional space research, technology, and applications, alongside the development of regional space capabilities and socioeconomic progress [Yan 2019]. The purpose of all this is to serve as a foundation for establishing connections and making contributions to global frameworks and international organizations. The four shared capacity-building goals outlined by the eight member states include satellite research and development, space-based applications, and human capacity-building.

Within APSCO, China plays the role of *primus inter pares* ("the first among equals"). China has considerable influence in shaping the organization's direction and holds substantial decision-making authority. Additionally, China bears a significant share of the financial burden associated with APSCO. In the context of China's comprehensive space diplomacy, APSCO takes a key place, contributing to the nation's pursuit of regional leadership in Asia and its aspirations to exert influence among developing nations [Aliberti 2015].

However, APRSAF and APSCO differ in a number of significant ways. One is the limited number of official participants in APSCO. It is conceivable that APSCO's network-based strategy will enable it to more firmly establish itself in these Member States and to disseminate to potentially larger audiences. Nevertheless, it appears that formalizing and expanding member states is problematic. In 2005, in Beijing, eight parties participated in a signing ceremony for the APSCO convention. Bangladesh, China, Indonesia, Iran, Mongolia, Pakistan, Peru, and Thailand were the original signatories of the APSCO Convention. In 2006, Turkey joined the organization. Mexico is designated as an observer state. Indonesia has not yet formally joined the convention, and it is unclear who might join in the future [APSCO 2023].

The potential for China's advanced space capabilities and accomplishments to attract future participants is a possibility that requires more observation and analysis. The programming framework of APSCO, in contrast to APRSAF's annual conference, may result in a limited display of its operations to an expanding audience. Furthermore, Article 9 of the organization grants voting privileges to its members while simultaneously imposing financial obligations for the sustenance of the entity. This provision may potentially impose hardships on members who possess underdeveloped industrial capacities and limited financial means at their disposal [Nie 2019].

One notable contrast between APRSAF and APSCO lies in their respective institutional frameworks. APSCO has the status of a recognized intergovernmental organization established by a legally binding agreement. The provisions of the aforementioned organization provide a more straightforward evaluation of its structure and regulations, in contrast to the imprecise principles that were ultimately implemented by APRSAF. APSCO is distinguished by the prominent presence of China in a leadership role, as shown by Article 1.2, which designates China as the "host state" and specifies that the headquarters will be located in Beijing [Yan 2019].

These findings provide an opportunity to briefly consider whether these differences will impact cooperation and competition prospects in the coming years.

First, states have an analytical advantage in space activities. This highlights APRSAF and APSCO's geopolitical rivalry, self-interest, and security-related motivations. The very existence of two institutions suggests that China and Japan are intent on going their separate ways, despite the ongoing challenges posed by commercialization and militarization. They, like others, are entangled in a world order that has returned to great power competition and shifted to a paradigm of national security space for all states. In the interim, all spacefaring nations have a vested interest in leveraging the commercial space economy for security purposes.

Second, it is crucial to consider the pragmatic implications of institutional disparities and ensure that they do not overshadow the possible impact of the legal framework on collaboration possibilities. Upon first analysis, it seems that there is little overlap between APRSAF and APSCO, thereby diminishing the prospects of both entities serving as viable forums for space collaboration within the area, much less on a global scale. However, the observed discrepancies between the two institutions may undergo dynamic shifts over time if they continue to progress. Efforts are being made by several working groups operating under the United Nations Committee for the Peaceful Uses of Outer Space (UNCOPUOS), in collaboration with Japan and China. These endeavours aim to illuminate potential avenues for

---

cooperation between the two nations. Several areas of collaboration outlined in the UNCOPUOUS endeavour align with the principles and structure of both APRSAF and APSCO. These areas include space application and exploration, satellite and commercial operations, and support provided to developing nations [Logsdon 2020].

The collaboration in the field of space exploration within Asia exhibits a complex interplay between cooperative efforts and regional rivalries and disputes. Asia is home to many autonomous spacefaring nations that coexist alongside one another. Competition occurs not just within the realm of individual states but also manifests itself within the context of interstate cooperation. If a state can demonstrate a higher level of cooperation with third parties compared to its counterparts, it has an advantage in the pursuit of prestige [Logsdon 2020]. India and South Korea, both Asian nations, have not launched their own regional space cooperation initiatives. However, both countries have lately shown an interest in participating in the programmes offered by APRSAF [Nie 2019].

Defining the scope and substance of cooperation continues to be difficult in light of current conditions. China and Japan, as signatories to the Outer Space Treaty, have an international legal obligation to cooperate. This is the most foundational fact. Article 24 of the APSCO Convention also provides a potential building block for cooperation with other organizations. Priority one is cooperation with UN agencies. Article 24.2 of the APSCO Convention allows APSCO to form “cooperative partnerships” with non-member states and “other international organizations and institutions in pursuit of its objectives” with the Council’s unanimous approval [Yan 2019].

These legislative frameworks provide a platform for initiating a discourse between APRSAF and APSCO. The modes of cooperation that may arise between China and Japan in a highly strategic industry are expected to exhibit a diverse range of characteristics. These modes are likely to incorporate various forms of legal frameworks, encompassing both binding and non-binding agreements as well as formal and informal organizational structures. Moreover, the cooperation is expected to involve elements at both the domestic and international levels.

BRISIC

In China’s BRISIC (also known as “Space Silk Road”), the terrestrial component of China’s Belt and Road Initiative (BRI), the “shared vision” framework is also evident. China is strategically broadening its “network of friends” among BRI nations by actively providing these nations with sophisticated space technologies. China has shown its commitment to this endeavour by entering into a total of 98 intergovernmental and interdepartmental agreements with 30 countries and three international organizations, including 23 space-related cooperation agreements with 11 countries along the BRI route [Wang 2023].

The Space Information Corridor (SIC) aims to provide member nations with the advantages of space-based earth observation (EO), communications, and broadcasting, as well as navigation and location. This includes the use of ground and application systems. Based on the 2016 “Guiding Opinions on Accelerating the Building and Application of the One Belt, One Road Space Information Corridor”, it is projected that the construction of SIC will span a duration of 10 years [Pollpeter 2020]. The ultimate objective is to encompass regions such as Southeast

---

Asia, South Asia, Western Asia, Central Asia, Africa, Oceania, as well as Central and Eastern Europe. According to the document, the establishment of SIC would serve as a positive aspect of BRI, providing a strong basis for the commercialization and globalization of China's space sector while fostering economic and social progress in BRI-related nations.

SIC has the capability to provide a comprehensive "4-in-1" space information service to the nations involved in BRI. The space-based remote sensing, satellite navigation, and communication capabilities of China are expected to provide assistance to BRI participants in multiple areas. These include the development of infrastructure such as ports, railroads, and highways, as well as support for activities such as maritime search and rescue, marine resource development, disaster prevention and mitigation, coastal zone environmental monitoring, telemedicine, transportation, entertainment, and counterterrorism within BRI member countries [Wang 2023].

China will establish an open laboratory for the study of space information technologies, and its space programme will conduct collaborative research on climate change, water resources, and geological disasters. In addition to conducting collaborative research, China's Asia-Pacific Regional Center for Space Science and Technology Education and the APSCO Education and Training Center will train personnel from BRI member states in the use of space technologies. The member states "commit to working together through a community of shared interest to shape the future via the Asia-Pacific partnership" [Lele 2019b].

China intends to facilitate the exportation of satellites and associated technology to BRISIC participants. Chinese exports are strategically designed to facilitate the use of Chinese technologies and the acceptance of Chinese technological standards. This includes the establishment of satellite telecommunications networks and the development of ground-based satellite reception and processing stations.

As a result, the significance of China's satellite-based technology, which offers inputs for positioning, navigation, and timing (PNT), has grown. The indispensability of the PNT system for establishing connections across many modes of transportation, including water, road, rail, and air, has been acknowledged [Lele 2019b]. China's satellite navigation and communication system intends to dominate the new digital infrastructure by connecting industries and infrastructure projects along the BRI routes. China has made significant advancements in the field of space-based internet service technologies, positioning itself at the forefront of this domain.

BDS is a project that has been constructed and is now being managed by the Chinese government. It serves as an integral part of China's comprehensive strategy, which includes national security, economic growth, and social development. After undergoing extensive development over a prolonged period, the aforementioned technology has emerged as a significant component of China's infrastructure. It offers precise location, navigation, and timing services to users worldwide, regardless of weather conditions [China's BDS in the New Era 2022].

The rapid development of BDS began with the 18th National Congress of the Communist Party of China (CPC) in 2012. President Xi Jinping made a public declaration on July 31, 2020, on the formal commissioning of BDS-3, indicating the start of worldwide service provision by the BDS [China's BDS in the New Era 2022].

There were three phases in the development of China's global navigation system:

- BDS-1 was initiated in 1994 and became operational by the end of 2000, making it available for commercial use in China and surrounding areas. The experimental BDS was made up of three satellites. China became the third nation on the globe to possess a navigation satellite system at that time.

- BDS-2 was initiated in 2004 and became operational in 2012, providing Asia-Pacific with positioning services.

- BDS-3 was initiated in 2009 and became fully functional in 2020 to provide global satellite navigation services. This signified the successful conclusion of the BDS strategy's three phases.

China currently possesses a 45-satellite system (including 15 for BDS-2 and 30 for BDS-3) for providing a global network for PNT services, which has attracted global interest due to its quality and China's systematic administration of the entire project [BDS 2023]. This system is at the core of the entire BRI and is frequently referred to as "digital glue." BDS is known to play an important role in advancing the BRI. Since its official launch, BDS has been consistently operational, and more than 120 countries and regions are now utilizing it [Lele 2019b].

Based on data acquired from the International Disaster Database, it is evident that the relative losses resulting from meteorological catastrophes along the BRI exhibit a twofold increase compared to the global average. The Fengyun satellite, which was created by China's Aerospace Science and Technology Group, has significant importance within the global EO and meteorological satellite systems. The use of these satellites enables all nations participating in the BRI to get comprehensive and reliable meteorological data. This includes all-weather, three-dimensional observations that accurately monitor variations in wind patterns and cloud formations. Satellite observations efficiently address the limitations of ground-based meteorological observations [BDS 2023].

In 2018, the People's Republic of China engaged in the sale of the Techo-1 communications satellite to the Kingdom of Cambodia, marking the first satellite transaction that was officially associated with the BRI. In addition to ground systems, insurance and technological transfers were also included in the agreement. China operates overseas space surveillance stations in six countries: Australia, Chile, Kenya, Namibia, Pakistan, and Sweden [Lele 2019b].

Pakistan has significant strategic importance for China as a key collaborator in the Space Silk Road initiative within the South Asian region. Since the 1970s, the science and technology relationship between Islamabad and Beijing has typically included China's assistance in technology transfers, collaborative initiatives, and training. The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC), a prominent BRI initiative, has facilitated the expansion and deepening of bilateral cooperation in recent years. Already, China has launched satellites for Pakistan. Using ground stations, BDS coverage in Pakistan reportedly now achieves two-centimeter accuracy [Khan 2021].

China announced its intentions to launch 320 low-orbit satellites for global connectivity in July 2018. This worldwide, two-way, real-time data transmission system offers multimedia data services. It will offer the energy and engineering industries global asset management, personnel location, emergency rescue, and communication services. The satellite communication network will eventually

---

replace the terrestrial network, allowing mobile phones to be connected worldwide, even in deserts and oceans. The whole 320-satellite system should be finished by 2025 [Lele 2019b].

Discussion: Intra-Asian Space Race Prospects

With acknowledgement of K. Suzuki's analysis [Suzuki 2013; Suzuki 2019], an initial approach to examining the similarities between present-day intra-Asian or global space dynamics and the historical US-Soviet space race involves conducting a more detailed examination of the specific parameters and constituents that characterized the first space race. The competition between the USA and the Soviet Union in the realm of space exploration served as a surrogate battleground for their geopolitical disputes, effectively showcasing their respective levels of influence in space-related capacities, particularly in the domain of human spaceflight. Both players believed such dominance needed technological superiority for national security, economic prosperity, and ideological superiority. The original adversaries were engaged in a space race that included three interrelated but distinct domains of rivalry [Aliberti 2015].

First, civilian space programmes competed for international prestige or soft power by pursuing space firsts. Examples of this one-upmanship competition included the deployment of satellites, planetary probes, astronauts, lunar exploration, and the building of space stations, all of which bolstered the prestige of the competing ideologies.

Second, the US and USSR "battled" in space to generate hard power. Although neither country's human spaceflight programme had military relevance, other space assets eventually became valuable tools for the two giants' military strength. Telecommunications, EO, meteorology, and navigation were needed to obtain strategic and tactical advantages over the opposing bloc.

A third competition was for space-related services or public goods. The United States and the Soviet Union created the Intelsat and Intersputnik satellite telecommunications programmes, as well as the Intercosmos and Freedom station flight programmes, to aid their allies in developing space capabilities [Aliberti 2018].

Upon scrutinizing the present condition of competition within these three domains, the notion of an intra-Asian space race loses its persuasiveness. The policy orientations of Japan's and India's space development illustrate that the current and prospective future dynamics should not be seen as reflective of a competition in space exploration.

It is true that Japan, China, and India launched almost simultaneous lunar probes in 2007–2008, and JAXA and the Indian Space Research Organization (ISRO) announced ambitious robotic and human space exploration plans to counterbalance China's space activities. Kaguya in Japan, Chang'e in China, and Chandrayaan-1 in India were aimed at exploring the Moon independently and under different domestic conditions [Pekkanen 2021]. A launch glitch delayed the 2005 Japanese probe launch until 2007. The Indian space community's economic growth and the rise of scientists who wanted to move beyond practical applications inspired the Chandrayaan-1 mission. China has completed five lunar exploration programmes, from Chang'e-1 to Chang'e-5. At the moment, India is catching up with Chandrayaan-3, its third lunar exploration mission. The privately funded and launched by ispace in December 2022, the Japanese HAKUTO-R Mission 1

---

lunar lander was supposed to land on the Moon in April 2023, but it crashed upon reaching the lunar surface. The second lander will take another rover to the Moon by 2024 as part of the company's lunar exploration strategy. Plans are ongoing for a third mission [ispace 2023].

In Japan, political setbacks have jeopardized the lunar exploration programme's implementation. JAXA's Vision 2025 included a proposal for the implementation of an autonomous human spaceflight programme, which was even more unfortunate [Pekkanen 2020]. The decision to forego manned spaceflight was manifestly reflected in the space budget allocations of subsequent years. In a broader sense, the nation has continued to focus on "less noble but practical space activities" [Suzuki 2019] consistent with its traditional science- and technology-oriented approach, thus allowing China to pass.

Initially, India's manned spaceflight programme obtained more political support than Japan's. However, India had to reconcile early expectations with reality. Last year, India spent approximately \$1.93 billion on its space programme [Euroconsult 2022]. Despite a substantial rise in the total allocation for space-related expenditures, the budgetary dedication towards human spaceflight has maintained a very low level. India, cognizant of its current limitations in directly rivaling China in this domain, seems to be actively exploring alternative avenues to attain global recognition. This includes a well-publicized shift in focus within its space programme towards the exploration of Mars and the Moon, where it has a comparatively higher likelihood of accomplishing notable milestones, particularly when compared to China. While the incorporation of exploration activities within India's space portfolio suggests the growing importance of prestige-related factors, it is improbable that they would overshadow the development-oriented objectives of the space programme. This suggests that the "needs-based approach" remains the dominant principle of Indian space policy [Aliberti 2018; Goswami 2020].

Chandrayaan-3 is ISRO's third and most recent lunar mission. Prior missions were unable to demonstrate the essential capability to securely soft-land on the lunar surface, so this is the central concept. The lander (Vikram) and rover (Pragyan) landed on August 23, 2023. Thus, India became the first nation to land a spacecraft near the lunar South Pole and the fourth to soft-land on the Moon after the USSR, the USA, and China [ISRO 2023].

From this standpoint, it is apparent that both India and Japan are not engaging in direct competition with China in their endeavours to attain global recognition via accomplishments in human spaceflight. Japan and India show significant concern over China's space capabilities. However, it is difficult, and perhaps deceptive, to argue in favour of a space arms race among these three Asian space giants.

In contrast to the first two areas (the pursuit of "space firsts" and the development of military power), the third area (particularly between Japan and China) is marked by genuine rivalry. The fundamental Japanese worry is China's threat to its regional leadership in space-related services and to its attempts to drive regional growth and integration. In 1993, it established APRSAF, an informal dialogue mechanism to coordinate Asia-Pacific space operations and improve collaboration among regional space organizations [APRSAF 2023]. In 2005, APSCO was established as a full-fledged international organization with compelling initiatives for developing Asia-Pacific space states, and Japan lost its preeminent position as a result. Japan's intended

---

“targets”, Bangladesh, Indonesia, Thailand, and Mongolia, joined the China-led APSCO since they appreciated the idea behind it.

Moreover, China’s human space programme’s early successes also sent a clear signal that the country’s space technology was competitively priced and dependable. China’s human spaceflight has, in Japan’s estimation, progressively eroded its position as the technological leader in Asia and provided a comparative advantage to the APSCO diplomatic initiative.

Japan and China are competing against one another strategically in this space arena – and only this arena. Nevertheless, it is essential to refrain from spotting this contest for leadership as a mere quest akin to the space race. Furthermore, it has produced some favourable results in a more comprehensive context, which should not be disregarded. As a result, some nations in the region have seen an expansion in their policy choices, leading to improved accessibility and affordability of space applications, EO data, and telecommunications capabilities. Competition has played a significant role in facilitating the achievement of the international space community’s competence level.

In terms of political influence in regional space policy, the Indian stance appears relatively limited, as the nation does not engage in direct competition with Japan or China for regional leadership in cooperative initiatives. Unlike Japan-led APRSAF or China-led APSCO, India does not possess a comparable regional organization under its leadership [Lele 2019a].

It is noteworthy that India is making notable progress in the domain of commercial space launches, leveraging some competitive advantages over Japan, whose services are more costly. In addition, it is remarkable that Indian endeavours are mostly focused on domestic use, aligning with its overarching political and economic objective of attaining self-reliance in the realm of national satellite launches [Lele 2019a]. The competition in this domain is influenced by global dynamics rather than regional ones and hence cannot be accurately characterized as a space race.

From these findings, it can be said that the planetary exploration programs in Asia are driven by their own internal policy logics rather than the aspiration of winning the space race. The name of the game for planetary exploration is not who reaches the Moon or Mars orbit first, but to satisfy space community while pursuing different sets of goals based on their national policy logics. Japan is the least enthusiastic for planetary exploration because its policy logics aim at developing commercial, industrial, and security capabilities. China is the most enthusiastic party because its policy logics are driven by the logics of science, technology and national pride. India is in the middle because the space community demands for challenging exploration missions, but there is a little political enthusiasm [Suzuki 2019].

Overall, it can be seen that Asian space states are adopting diverse strategies in their pursuit of space activities and lack a common set of “rules of engagement” that characterized the first space race. In summary, Japan does not engage in direct competition with China and India in the aforementioned domains. Rather, its primary objective is to retain its regional dominance in the field of space services while also acknowledging its pursuit of soft power benefits via this endeavour. The primary objective of the Indian space programme is to develop space infrastructure for domestic purposes rather than pursue an ambitious agenda to exert influence in the region. Unlike China, India does not seek to directly challenge its regional

---

counterparts through endeavours such as manned spaceflight. Instead, India has shifted its focus towards Mars exploration as a means of reorientation. In the case of China, it is evident that its endeavours are characterized by more ambitious objectives compared to those of Japan and India.

Conclusions

China's space ambitions are in perfect harmony with the technological requirements of the developing countries participating in the BRI. In the 21st century, the collection and control of information have emerged as the primary basis of power, with the domain of space acting as the medium via which this knowledge will be disseminated.

The rapid progress of the Digital and Space Silk Road has the capacity to drive economic growth in China and position the country as the leading provider of digital and space-related services, particularly among the nations included in the BRI. Chinese technology companies want to position themselves as leaders in the domains of information technology and network equipment manufacturing, benefiting from significant support from the state.

China is actively engaged in influencing global standards for developing technologies, utilizing its "first mover advantage" to expedite the introduction of numerous dual-use technologies. China is actively pursuing its ambition to become a prominent global digital connector and a dominant provider of 5G technology. This initiative is anticipated to play a crucial role in the development of advanced artificial intelligence technologies, such as facial recognition systems and autonomous vehicles, particularly in developing countries [Pollpeter 2020].

China's Ministry of Industry and Information Technology promotes the BRISIC as an entirely self-sufficient technology infrastructure that anticipates life in the 21st century and as a "civilian-led programme primarily intended for commercial and scientific purposes" [BDS 2023].

Chinese services are often seen as possessing qualities of economic efficiency and attractiveness. This behaviour may be attributed to the underlying principles of demand and supply. China has a notable ability to understand the distinct requirements of developing nations and consequently provides customized products and services to fulfil those needs. Countries participating in the BRI that have limited finances, weak information and communication technology, or insufficient space infrastructure see China as a substantial financial accelerator. The inclusion of China in these poorer nations' development processes may have expedited their progress towards achieving parity with industrialized economies across all sectors, perhaps shortening the timeline by several decades. This phenomenon also illustrates the fragmentation of the global landscape, with China endeavoring to provide a novel and economically efficient alternative in the realm of space technology.

The APSCO, originally established by China with the aim of spearheading space collaboration in Asia, has been acknowledged as an eligible contributor to the BRISIC. This recognition allows the APSCO to engage in joint initiatives and provide its expertise and services to relevant programmes. Nevertheless, the current legislative frameworks, both internal and external to the APSCO, are inadequate in guaranteeing the advancement of its initiatives related to space projects under the BRI. There is a need to examine a legal agreement between APSCO and the accountable administrations of BRI space programmes while concurrently enhancing the legal structure of APSCO.

A broader application of the “fair return” concept might potentially have a significant impact, as it facilitates the establishment of a sustainable cooperation mechanism that equitably acknowledges the efforts made by all member states. In relation to APSCO, the current programmes heavily depend on both technical and financial assistance from China. Consequently, the entities responsible for executing the contracts for APSCO’s projects are often Chinese governmental institutions or enterprises. As a result, the motivation of the other member nations of APSCO to enhance their contributions to the organization’s activities diminishes [Nie 2019]. Hence, it is possible to build a durable mode of collaboration that leads to mutually beneficial outcomes. Moreover, the current legislative framework is inadequate in its ability to effectively facilitate APSCO as a service provider. In light of this matter, it is imperative for the APSCO Council to develop more specific guidelines and establish appropriate governing bodies if deemed necessary.

REFERENCES

- Aliberti M. (2015), *When China Goes to the Moon...* (Vol. 11). Springer International Publishing, Cham (In English).
- Aliberti M. (2018), *India in space: Between utility and geopolitics*. Springer International Publishing, Vienna (In English).
- Asia-Pacific Regional Space Agency Forum (APRSAF) (2023), available at: <https://www.aprsaf.org/> (accessed 30 August 2023) (In English).
- Asia-Pacific Space Cooperation Organization (APSCO) (2023), available at: <http://www.apsco.int/> (accessed 30 August 2023) (In English).
- Babbie E.R. (2020), *The practice of social research*. Cengage AU (In English).
- BeiDou Navigation Satellite System (2023), available at: <http://en.beidou.gov.cn/> (accessed 30 August 2023) (In English).
- Euroconsult (2022), *Government Space Programs*. 22nd edition (In English).
- Goswami N. (2020), “India’s space program, ambitions, and activities”, *Asia Policy*, Vol. 15. No. 2, pp. 43–49 (In English).
- Indian Space Research Organisation (2023), “Chandrayaan-3”, available at: <https://www.isro.gov.in/> (accessed 30 August 2023) (In English).
- ispace (2023), “ispace Announces Results of the “HAKUTO-R” Mission 1 Lunar Landing”, available at: <https://ispace-inc.com/news-en/?p=4691> (accessed 30 August 2023) (In English).
- Khan A. and Khan Z. (2021), “Regionalism and Space Activities: China-Pakistan Economic Corridor and Space Power in South Asia”, *Astropolitics*, Vol. 19. No. 1–2, pp. 76–91 (In English).
- Lele A. (2019a), “Space security dilemma: India and China”, *Astropolitics*, Vol. 17. No. 1, pp. 23–37 (In English).
- Lele A. and Roy K. (2019b), *Analysing China’s Digital and Space Belt and Road Initiative*. Institute for Defence Studies and Analysis (In English).
- Logsdon J.M., Pollpeter K., Moltz J.C., Pekkanen S.M., An H.J., Goswami N., Schrogl K.U. and Giannopapa C. (2020), “Asia in space: the race to the final frontier”, *Asia Policy*, Vol. 15. No. 2, pp. 1–56 (In English).
- Nie M. (2019), “Asian space cooperation and Asia-Pacific space cooperation organization: An appraisal of critical legal challenges in the Belt and Road space initiative context”, *Space Policy*, Vol. 47, pp. 224–231 (In English).

Orvis S. and Drogus C.A. (2014), *Introducing Comparative Politics: Concepts and Cases in Context*. 3rd ed. CQ Press (In English).

Pekkanen S.M. (2020), “Japan’s space power”, *Asia Policy*, Vol. 15. No. 2, pp. 27–33 (In English).

Pekkanen S.M. (2021), “China, Japan, and the Governance of Space: prospects for competition and cooperation”, *International Relations of the Asia-Pacific*, Vol. 21. No. 1, pp. 37–64 (In English).

Pollpeter K., Ditter T., Miller A., Waidelich B. and Center for Naval Analyses (2020), *China’s Space Narrative: Examining the Portrayal of the US-China Space Relationship in Chinese Sources and Its Implications for the United States*. China Aerospace Studies Institute (In English).

Suzuki K. (2013), “The contest for leadership in East Asia: Japanese and Chinese approaches to outer space”, *Space Policy*, Vol. 29. No. 2, pp. 99–106 (In English).

Suzuki K. (2019), “Space Policies of Japan, China and India: Comparative Policy Logic Analysis”, *立命館国際研究 (Ritsumeikan Kokusai Kenkyū)*, Vol. 31. No. 5, pp. 49–67 (In English).

The State Council Information Office of the People’s Republic of China (2022), “China’s BeiDou Navigation Satellite System in the New Era (2022, November 4)”, available at: http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202211/04/content_WS63647de9c6d0a757729e249d.html (accessed 30 August 2023) (In English).

Wang C.D. (2023), “China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2022”, available at: <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2022/> (accessed 30 August 2023) (In English).

Yan Y. (2019), “Maintaining long-term sustainability of outer space activities: Creation of regulatory framework to guide the Asia-Pacific space cooperation organization and selected legal issues”, *Space Policy*, Vol. 47, pp. 51–62 (In English).

Стаття надійшла до редакції 11.08.2023

ПЕРЕКЛАДИ КИТАЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

UDC 82-95

DOI <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.03.088>

“THE BALLAD OF MULAN” («木蘭辭»)

I. Kostanda

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Kyiv National Linguistic University

73, Velyka Vasylkivska st., Kyiv, 07380, Ukraine

kostanda.iryana@ukr.net

“The Song of Mulan” («木蘭辭») is a folk song of the era of the Northern and Southern Dynasties (420–589) in China. The work, which is considered a “pair of literary jewels”, together with the poem “Peacocks fly to the southeast”, was included in the “Collection of Yuefu Poems”. While scholars debate its exact date of composition, the oldest recorded account suggests that it was created no later than the Chen Dynasty. The poem narrates the story of a young woman who disguises herself as a man and goes to war in place of her father. It follows a simple structure, capturing Mulan’s journey from preparation for battle to her triumphant return home. The translation of “The Ballad of Mulan” aims to convey its profound values and universal themes, resonating with the contemporary world. Its relevance lies in reminding us of the strength and potential within each individual, regardless of gender or social expectations. The poem reflects universal themes of self-determination, the awakening of one’s potential, and the struggle against stereotypes that remain pertinent in today’s society. The translator draws upon historical context and sources to reconstruct the poem’s setting, helping readers grasp the historical period of the Northern Dynasties and the military conflicts of that time, thus enhancing the understanding of the poem’s context and atmosphere in its Ukrainian translation. The translation process pays meticulous attention to the historical context and significant details that influence the emotional aspect and the inner world of the heroine. By capturing the nuances and events preceding Mulan’s story, the translator enables readers to appreciate the importance of strength and inner potential. Through the poetic verses, the translation conveys the resoluteness and courage of the heroine herself.

Keywords: poem, poetry, “The ballad of Mulan”, Yuefu, translation.

«ПІСНЯ ПРО МУЛАНЬ» («木蘭辭»)

I. O. Костанда

«Пісня про Мулань» («木蘭辭») – народна пісня епохи Північних і Південних династій (420–589 рр.) у Китаї. Твір, який вважається «парою літературних коштов-

© 2023 I. Kostanda; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of The Chinese Studies. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

ностей» разом з поемою «На південний схід летять павичі», був включений до «Збірки віршів юефу». Дослідники дискутують про час його написання, але, згідно з найдавнішим записом, він був створений не пізніше за період династії Чень. У поемі описується історія дівчини, яка перевдягнулася чоловіком і пішла на війну замість свого батька. Твір має просту будову й охоплює подорож Мулань від підготовки до війни до її повернення додому. «Пісня про Мулань» відображає кілька важливих аспектів, які варто відзначити. Твір майстерно розкриває сюжетні деталі, зосереджуючись на подіях, що передують військовому життю героїні, а також на сцені її урочистого повернення з війни. Розвиток характеру Мулань відображає її поступовий перехід до нового, незвичайного для неї статусу – воїна. Переклад поеми «Пісня про Мулань» спрямований на передачу глибинних цінностей та універсальних тем історії героїні, які відтворюються в сучасному світі. Актуальність цього перекладу полягає в нагадуванні про силу та потенціал кожної людини, незалежно від статі та соціальних очікувань. Поема «Пісня про Мулань» відображає універсальні теми самовизначення, пробудження потенціалу та боротьби зі стереотипами, які залишаються актуальними й у сучасному світі. Перекладач використовує історичний контекст і джерела для реконструкції ситуації, у якій була написана поема. Зосереджуючись на деталях і подіях, що передують історії героїні, перекладач відтворює історичний період Північних династій та військовий конфлікт того часу, що допомагає усвідомити контекст і настрій твору в разі його перекладу на українську мову. Процес перекладу був особливо уважним до історичного контексту та значущих деталей, які впливають на емоційний аспект і внутрішній світ героїні. Таким чином, цей переклад нагадає читачам про важливість сили та внутрішнього потенціалу, а також за допомогою поетичних строф пропонує відчути рішучість і мужність самої героїні.

Ключові слова: поема, поезія, «Пісня про Мулань», юефу, переклад.

«Поема про Мулань» («木兰辞»)

«Пісня про Мулань» («木兰辞») – народна пісня епохи Північних і Південних династій (南北朝, 420–589 pp.) у Китаї. Відомий дослідник поезії періоду династії Сун (宋朝, 960–279 pp.) Го Маоцян (郭茂倩) включив її до «Збірки віршів юефу» («乐府诗集») разом з поемою «На південний схід летять павичі» («孔雀东南飞»). Ці два твори отримали назву «пара літературних коштовностей» («乐府双璧»).

Думки дослідників щодо часу написання «Пісні про Мулань» різняться. Однак, згідно з найдавнішим записом у «Музичних реєстрах минулого і сьогодення» («古今乐录»), складених буддійським монахом Ши Чжицзяном (释智匠), поема не могла бути створена пізніше періоду правління династії Чень (陈朝 557–589 pp.). У тексті твору імператора називають «каганом» (可汗), а згаданими місцями військових походів є північні регіони; це свідчить про те, що твір було написано за часів Північних династій (南朝).

Також у поемі згадується Хейшань («Ніч під Хейшань вже вона провела») – це гора, що розташована у Внутрішній Монголії, неподалік від ріки Хуанхе: «Чутно лише, як дзюрчить Хуанхе». За цими даними можна зробити висновки, що у творі описано протистояння між царством Північне Вей (北魏) і Жужань, основні події якого відбувалися в районі гір Хейшань (黑山) та Яншань (燕山). Жужань було великим племінним королівством кочових племен на півночі та існувало упродовж 158 років (394–552 pp.) і мало

багато воєнних конфліктів з царствами Північне Вей, Східне Вей та Північне Цзі (北魏, 东魏, 北齐). Так, у 429 році царство Північне Вей напало на Жужань, про що є згадка в «Історії Півночі. Літопис Жужу» «北史·蠕蠕传»: «бойові колісники виступили на східну дорогу до Чорної гори».

«Пісня про Мулань» описує історію дівчини, що вирушила на війну замість свого батька, видаючи себе за чоловіка. Вірш складається із шести частин і має прямолінійну структуру, охоплюючи багаторічну подорож Мулань від готовності йти на війну, життя на полі бою і аж до урочистого повернення додому.

У першій частині героїня, займаючись повсякденними справами, перебуває в полоні тривожних думок, пов'язаних із викликом її батька до війська кагана: «Тче все Мулань у кімнаті своїй: звуки від човника ледве чутні, дівчини чути зітхання сумні». Показовим у цих рядках є акцент на сумних зітханнях дівчини і, на протигагу до цього, тихих звуках від роботи ткацького верстата, що говорить про її глибоке хвилювання та втрату інтересу до свого заняття. Результатом важких переживань дівчини, розкритих на початку твору, стає її рішення вступити до армії.

Другий уривок розповідає про підготовку Мулань до походу, а також важку подорож до поля битви: «Вранці прощалась з батьками, пішла. Ніччю на березі річки спала». Тут використання слів «вранці» та «ніччю» не обов'язково означає, що події сталися протягом одного дня, а, імовірно, вказує на те, як швидко минали в поході дні та ночі, підкреслює, що шлях був довгим. Також у цих рядках криється глибокий зміст: у стародавні часи для дівчини покинути без супроводу батьків свою оселю, ба більше, вирушити на поле бою – це ніби здійснити перехід до іншого всесвіту! Прощання з батьками, вечеря на річці, шум якої замінив голоси рідних, – усе це розкриває поступовий перехід до повністю нового життя.

Третя частина містить опис життя Мулань під час військових походів. Четверта – описує її переможне повернення до столиці та відмову від запропонованої каганом посади. Цей факт свідчить не лише про її скромність: слід пам'ятати, що дівчина приховує свою жіночу ідентичність, тож, враховуючи умови того часу, вона просто не могла перебувати на державній службі. Загалом опис нагородження Мулань підкреслює благовоління імператора до неї та важливість її бойових досягнень.

П'ятий уривок виразно описує повернення Мулань додому та її щасливе об'єднання з родиною. Минуло дванадцять років, батьки героїні постарішали, молодша сестра виросла та стала дорослою жінкою, тому вона, відповідно до звичаїв, приймає Мулань з великою урочистістю, прибравши все в колір радості – червоний. Коли відбувається святкування, обов'язково ріжуть свиней та овець. Усе сповнене радості та злагоди, але є чіткий порядок стосовно віку, що втілює в собі красу традиційних звичаїв. Сама Мулань повертається до дівочої кімнати, ліжка, одягу, зачіски – усього того, чого вона була позбавлена. «Вийшла до друзів у цьому вбранні – друзі від подиву, як кам'яні» – увесь вірш є кульмінацією та підготовкою до цієї події, коли з'ясовується, що

протягом дванадцяти років Мулань, яка носила лати та билася як чоловік, насправді була жінкою.

Шоста частина завершує твір притчею про зайця та зайчиху, настільки подібних зовні, що їх важко відрізнити, коли ті біжать. Під час воєнної служби Мулань воювала нарівні з іншими, її одяг і поведінка не відрізнялися від чоловічих, тож як її побратими могли здогадатися, що це жінка?! Таким чином, за допомогою притчі підкреслюються і схвалюються талант і розум героїні.

«Пісня про Мулань» має декілька аспектів, на які варто звернути увагу. По-перше, це сюжетне викладення деталей. Наприклад, опис військового життя у творі дуже лаконічний, натомість розповідь про події, які передують йому, і сцена повернення з війни дуже складні та розлогі. Це зумовлено наміром автора підкреслити саме на цю рідкісну подію – жінку, яка видавала себе за чоловіка, щоб вирушити на війну. Динаміка розвитку характеру героїні на тлі розгортання сюжетних подій ілюструє її поступовий перехід до зовсім нового, нехарактерного, незвичного для неї статусу. А опис її небажання ставати чиновником та прагнення якнайшвидше повернутися додому ще більше підкреслюють головну ідею твору: показати, на що здатна жінка заради родини. Усі деталі пісні розташовані так, щоб зробити цю думку виразнішою.

Мулань – ім'я, що викликає вшанування та захоплення. Дівчина стала справжньою героїнею, котра, незважаючи на традиційне виховання, змогла вийти за межі суспільних очікувань і пройшла шлях, який навіть багатьом чоловікам здавався нездоланим. Її історія закарбована в часі як оповідь про силу, відвагу та самопожертву.

З певних причин «Пісня про Мулань» є непересічною та актуальною і сьогодні. По-перше, в образі головної героїні втілено універсальні чесноти, такі як повага до сімейних зв'язків, самопожертва та відданість. Ця тема залишається актуальною і в сучасному світі, де сімейні стосунки та взаємна підтримка є важливими складниками нашого життя. По-друге, історія Мулань нагадує нам про силу та внутрішній потенціал кожної людини, незалежно від статі, соціальних стереотипів та очікувань.

Крім того, у творі підкреслено важливість самовизначення та пробудження власного потенціалу: Мулань вибрала власну долю та стала героїнею власної історії. Це нагадує читачеві про важливість самопізнання, пошуку внутрішньої міцності та здатності впливати на своє життя.

Нарешті, ця історія про дівчину-воїна слугує натхненням для нас у цей час, де ми постійно стикаємося з важкими викликами. Вона навчає сміливості, самовідданості та постійного прагнення до саморозвитку. Приклад головної героїні надихає нас бути мужніми, пробиватися через перешкоди та завжди залишатися вірними собі.

Таким чином, ця давня народна пісня з непересічним сюжетом має також глибокий сучасний зміст, який знаходить відгук у серцях багатьох людей. Вона нагадує нам про нашу потужну внутрішню силу, необмежені можливості та важливість збереження родинних цінностей.

«Пісня про Мулань» («木兰辞»)

Тче все Мулань у кімнаті своїй:
Звуки від човника ледве чутні,
Дівчини чути зітхання сумні.
Дівчино, ти засмутилась чого?
Дівчино, ти пригадала кого?
Їй сумувати немає чого.
Їй пригадати немає кого.
Вчора в перелік дивилась солдатів –
Треба кагану багато вояків.
Списків дванадцять сувоїв важких,
Батько записаний в кожному з них.
Старшого брата не має вона,
Сина дорослого в батька нема.
Хоче сідло на базарі купити,
Батька собою в бою замінити.
Ринок на сході – купила коня,
Західний ринок – сідло там знайшла.
Ринок північний – придбала вудила,
Ринок на півдні – нагайку купила.
Вранці прощалась з батьками, пішла.
Ніччю на березі річки спала.
Рідні як кличуть – не чути там вже,
Чутно лише, як дзюрчить Хуанхе.
Вранці простившись з рікою, пішла,
Ніч під Хейшань вже вона провела.
Голосу рідних не чути там вже –
Коней ворожих там чутно проте.
Тисячі лі із боями пройшли,
Швидко минали застави гірські.
Брязкання зброї доноситься з вітром,
Холодно лати відблискують світлом.
Смертних багато вже мали боїв,
Років за десять знов в рідні краї!
Їх імператор привітно вітає,
Сівши в просторому світлому залі.
Він нагороду давав за відвагу,
Більше ста тисяч та інші блага.
Посади й чини пропонує каган,
Радником бути не хоче Мулань.
Хоче верблюда, щоб тисячу лі
на ньому проїхати в рідні краї.
Донька приїде, почули батьки,
Вийшли за браму зустріти її.
Чує новину ту молодша сестра –
Дім у червоне вона прибрала.

Чує молодший брат ту новину –
Гострить ножа заколоти свиню.
Двері на сході в покій відкриваю,
Західне ліжко – на нього сідаю.
Одяг з воєнних часів свій зняла,
Шати минулих часів одягла.
Скроні напроти вікна прибрала.
Дзеркала проти ще й квітку вплела.
Вийшла до друзів у цьому вбранні.
Друзі від подиву, як кам'яні:
Разом дванадцять років мандрували,
Що дівчина поряд і гадки не мали!

Лапи у зайця швидшими є,
Очі в зайчихи мутнішими є.
Разом коли два подібних біжать,
Заєць? Зайчиха? Дізнатися як?

Стаття надійшла до редакції 28.07.2023

Мета Асоціації полягає в сприянні розвитку наукових досліджень Китаю в Україні й розробці освітніх китаєзнавчих дисциплін, а також у популяризації сучасних знань про китайську цивілізацію.

Будь-яка людина, зацікавлена в сприянні досягнення цілей і завдань діяльності Української асоціації китаєзнавців, може вступити в Асоціацію шляхом подання заявки на членство.

Членство в Асоціації відкрито для громадян усіх країн світу, чиї інтереси пов'язані з китаєзнавством.

Усі члени Асоціації запрошуються до участі в заходах і нарадах Української асоціації китаєзнавців, а також мають право голосувати й посідати виборні місця.

Президент: КІКТЕНКО Віктор Олександрович, д-р філос. наук, ст. н. сп.,
в. о. директора Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України
тел.: (+380 44) 353-7286
моб.тел.: (+380 96) 852-7454
e-mail: kiktenko@gmail.com

Виконавчий секретар: ГОБОВА Євгенія Валеріївна, канд. філол. наук,
молодший науковий співробітник відділу Азіатсько-Тихоокеанського регіону
Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України
моб. тел.: (+380 66) 729-0549
e-mail: jane.lutsenko@gmail.com

Місцезнаходження:

01001 Україна, Київ, вул. Грушевського, 4,
Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України,
кімн. 211, Українська асоціація китаєзнавців
тел.: (+038-044) 353-7285
e-mail: info@sinologist.com.ua
<http://www.sinologist.com.ua>

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ

Науковий збірник «Китаєзнавчі дослідження» приймає статті українською, російською, англійською та китайською мовами, надіслані на e-mail: info@chinese-studies.com.ua.

Вимоги до оформлення статті:

Рукопис подається у вигляді документа MS Word із розширенням *.rtf або *.doc. Редакція журналу здійснює зовнішнє та внутрішнє анонімне рецензування статей і перевірку на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Рекомендується така схема представлення наукової статті в журналі:

Блок 1. УДК, заголовок, П. І. Б автора (співавторів) (транслітерація), науковий ступінь, учене звання, назва, адреса організації, електронна пошта всіх або одного автора, анотація (270–300 слів), ключові слова (5–7 слів) англійською мовою.

Блок 2. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), повний текст статті мовою оригіналу.

Блок 3. Список літератури з кириличними посиланнями.

Блок 4. Транслітерований список літератури (References).

Блок 5. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), анотація, ключові слова українською мовою.

Блок 6. Заголовок, П. І. Б автора (співавторів), анотація, ключові слова російською мовою.

Вимоги до ілюстрацій та списку літератури:

Усі графічні файли подаються окремо від текстового у відповідному форматі, наприклад *.jpg.

Посилання на літературу наводяться в тексті. У квадратних дужках подається ім'я автора, рік видання (без коми перед ним) і в разі потреби сторінки: [Michalak-Pikulska 2002, 66]. Ініціали наводяться після прізвища автора лише в тому випадку, коли в статті є посилання на кількох авторів з однаковим прізвищем. Якщо в одному місці наводяться посилання на кілька праць, вони подаються в хронологічному порядку через крапку з комою. Якщо йде посилання на колективну монографію, енциклопедію, словник тощо, у квадратних дужках наводяться перші слова назви: [Manzil... 2013]. Текстові посилання подаються наприкінці статті, перед літературою.

Список цитованої літератури, розміщений в алфавітному порядку, подається в кінці статті під назвою **ЛІТЕРАТУРА**. При оформленні списку літератури слід дотримуватися вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Назви цитованих праць оформляються за таким зразком:

Кіктенко В. О. «Китайська мрія» як теорія нового етапу модернізації КНР. *Східний світ*. 2015. № 3. С. 106–114.

Манхейм К. Избранное: диагноз нашего времени. Москва : Изд-во «РАО Говорящая книга», 2010. 744 с.

Brown K. The Communist Party of China and Ideology. *China: An International Journal*. 2012. Vol. 10. № 2. P. 52–68.

Транслітерований список цитованої літератури (**References**) оформлюється за гарвардським стилем. Він подається повністю окремим блоком, повторюючи список літератури, наведений мовою оригіналу відповідно до вимог ДАК України, незалежно від наявності в ньому англійських джерел. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються в **References**. Транслітерація здійснюється за стандартом BGN/PCGN.

Для транслітерованих праць (з оригіналу кирилицею) пишемо англійською мовою повне місце видання, а також позначення томів, номерів, сторінок (“Vol.,” “No.,” “pp.,” “p.”). Назву видавництва залишаємо транслітерованою. Зазначаємо наприкінці речення мову видання, наприклад (In Ukrainian). Більше інформації див.: http://chinese-studies.com.ua/uk/for_authors.

Транслітерація іншомовних слів здійснюється латинською графікою з відповідною діакритикою. Власні імена, назви передаються за допомогою літер українського алфавіту з урахуванням традиційних написань.

Формат 70×108/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 5,58.
Замов. № 1223/802. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

НОТАТКИ